

КРОЗ ТАМНИЧКИ ПРОЗОР

ПОРУКЕ СРПСКОМ НАРОДУ ИЗ ЛОГОРА ДАХАУ

I

Грешили смо, и испаштали смо.

Увредили смо Господа Бога, кажњени смо.

Укаљали смо се сваким неваљалством, опрали смо се крвљу и сузама.

Погазили смо све што је прецима било свето, зато смо били погажени.

Имали смо школу без вере, политику без поштења, војску без родољубља, државу без Божјег благослова. Отуда нам пропаст и школе, и политике, и војске, и државе.

Двадесет година патили смо се да не будемо своји, зато су нас туђинци поклопили својим мраком.

Двадесет година ругања прецима, што су се приволели царству небескоме, због тога губавог нам царства земаљског губитак. Каквом смо мером мерили Бога и своје претке, тако нам је одмерено.

Ипак, добили смо помиловање. За увреде мислима и речима и делима, за безбројне нечувене увреде Његовог Величанства Цара над царевима, Господа Бога, у току пуних 20 година, били смо осуђени на смрт. Осуда је почела да се извршује. И убијен је сваки осми Србин. Онда је смртна казна ублажена, те смо осуђени на вечиту робију, на вечито робовање у оковима Немаца. Али, кад је земља српска проврела од крви и суза сиротиње раје, кад су славске свеће сужања паљене мршавим рукама и гашене сузама, и кад су молитве српских паћеника покренуле анђеле и светитеље да измоле од Бога милост, тада је Све милостиви понова ублажио казну, па је вечито робијање свео на две године робије. За двадесет година свога злотворнога живота добио је народ српски свега две године робије. Зар то није боговска милост? Зар би се могао наћи на земљи цар који би трпео двадесет година грдње и поруге, па да ипак овако помилује своје псоваче и ругаче? Никад и нигде. Оволика милост доликује само Господу Богу нашем.

Којим путем сада да пођемо? Не онуда, само не онуда, којим смо ходили две деценије.

Шта сада да радимо? Све само не оно што смо радили у времену између два Светска рата.

Да не грешимо, те да понова не испаштамо.

Да не вређамо Цара Господа Бога, те да не заслужимо још већу казну, авај, без помиловања.

Да се не каљамо неваљалством, те да се не би морали понова прати својом крвљу и својим сузама.

Да не газимо светиње предака наших, те да не би опет били прегажени.

Нека нам школа буде са вером, политика са поштењем, војска са родољубљем, држава са Божјим благословом.

Нека се сваки врати Богу и себи; нека нико не буде ван Бога и ван себе, да га не би поклопила језива тама туђинска, са лепим именом и шареном одећом.

Нека се свако, ко је српски родољуб, пашти да задобије царство небеско, којим се једино може одржати царство земаљско на дужи време.

Кад је наш народ рекао: правда држи земљу и градове, као да је рекао: царство небеско држи царство земаљско. Јер, правда је једна сила од многих сила царства небеснога. Једна друга сила јесте вера, трећа љубав, четврта исти на, пета милост, шеста мудрост, седма чистота, и тако скоро без броја и без краја.

Размислите коју од ових сила имате, а коју немате. По журите да их све задобијете. Тако ћете бити савршени као Отац ваш небесни што је савршен. Тако ћете одолети мрачним силама пакла, које су биле преовладале нашом државом, које ће нас и у сећању дуго морити као што мори страشان сан. И тако ћете најзад, оружани силом небеском, најбоље потврдити и своје родољубље и свој назив православних хришћана. Нека вам је на помоћ Господ Христос, са Оцем и Духом Светим на век века. Амин.

II

Сабрали смо се данас да сви заједно и јавно принесемо пуну благодарност Ономе који све види и све зна и свима по правди суди.

Зашто кажем сви заједно и јавно? Зато, што постоји и осамљено и тајно благодарење Богу. Сваки хришћанин у самоћи и тајности излива из свога срца као кад од тамјана благодарну молитву пред Господа свога. Чинећи тако, ми извршујемо заповест Христову која гласи: *а ти као се молиш, уђи у одају своју, па затвори врата своја, по моли се Оцу својему, и Отац твој, који види тајно, платиће теби јавно*. Молимо се, дакле, и тајно, молимо се и јавно. Молимо се појединачно, молимо се сви заједно у храму. Тако лично на певаче, који певају појединачно у својој кући, али ступају и сви јавно пред свет да певају у хору; или на свираче који свирају за себе у својим одајама, али и у великим оркестрима за свет. Ко се пак моли у себи и за себе, а не долази на заједничке и јавне молитве, у томе је семе гордељивости и себичности. Тај као да није прочитао реч Спаситељевоу: *где су два или три са брана у име моје, ја сам међу њима*. А ко долази у храм само на заједничке и јавне молитве, а никад се не моли Богу у самоћи и тајности, томе ће Бог судити као човекоугоднику и лицемеру.

Зато, у искреној љубави према вама и у страху за ваше душе, ја вас опомињем да се молити Богу на оба начина, и тајно и јавно, и посебно и заједно. Јер је тако заповеђено Јеванђељем и освештано црквеним предањем кроз хиљаде година.

Још сам рекао, да смо се сабрали данас да принесемо пуну благодарност Творцу и Оцу нашем. Зашто кажем пуну благодарност? Зато, што неки имају навику да благодаре Богу само онда кад Бог даје, а не и кад Бог узима; и још да му благодаре само кад милује, а не и кад бије; и још да му благодаре само кад Бог као лекар глади наше ране, а не и кад оштрим ножем сече труло месо од тела нашега. Таква благодарност вређа Бога. Јер, Бог увек има у виду наше крајње добро, наше вечно спасење, и када да је и када узима, и када милује и када бије, и када глади и када сече. Према томе, ми као разумна бића дужни смо Богу благодарити увек и за све, како и заповеда мудро апостол Павле говорећи: *Благодарите за све Богу и Оцу* (Еф. 5, 20), па то још и понавља у другој посланици: *на свачему, вели, благодарите* (Сол. 5, 18). А велики стуб православне цркве св. Јован Златоуст овако говори о том предмету: „Ко поднесе невољу с благодарношћу Богу, прима венац мученички“. А о мученицима православним знамо, да су уздизали Богу славу и хвалу кад су их мучитељи шибали и секли и на посечење водили. Још је и ово реч Златоустова: „Нема ништа светије од језика који у несрећи уздиже благодарност Богу“.

Право је дакле и правилно да приносимо пуну благодарност Богу. У нашем случају пуна ће благодарност би ти, ако будемо Богу благодарили за нашу државну пропаст, као и за избављење од пропасти; за робовање, као и за ослобођење; за ужасе које смо преживели, као и за радост коју преживљујемо; за губитке, као и за добитке; за ону страшну крваву ноћ, као и за ово светло и ведро јутро новог дана.

Пропала нам је држава — кажемо: слава ти и хвала Боже! Добијена је држава — кажемо: опет слава ти и хвала Боже! Јер, да нам није пропала она и онаква држава, него да је потрајала још 20 година, пропао би нам на род, и то би тек била права пропаст. Тако нагло се почео био кварити народ, да је срљао неизбежној пропасти. Или пропаст државе или пропаст народа. Бог је ударао благо времену по оном што је јефтинеје, да би сачувао оно што је скупље. Пропала је држава, остао је народ. Докле има кућаника биће куће, али ако нестане кућаника, ко ће обновити порушену кућу.

Ево нам опет наше државе! Ево нам опет златне слободе! Слава Ти и хвала Господе, на Твоме дару, на молитви Твојој и на неисказаном човекољубљу Твоме. Но, дозволите да вам затрубим у уши једну страшну реч са овог светог и страшног места: ако опет будемо неваљали и богоотпадни као што смо били, удариће Бог и по држави и по народу, па ће обоје пропасти заувек. И бићемо под смех, и прича и опомена осталима.

Помози Боже, свима, па и Србима да се покају, поправе и од греха очисте, и Тебе прославе свога Бога и Оца, кога славе сва небеска воинства анђела и праведника. Амин.

III

У Светом писму стоје записане и ове жалбене речи Господње на израиљски народ: *Два зла учини мој народ, говори Господ: оставише мене извор воде живе и ископаше себи бунаре, бунаре испроваљиване који не могу да задрже воду* (Јер. 2, 13).

Свето писмо је непогрешно. То је устав васионски од Бога. У Светом писму објашњена је судба сваког човека и свих народа. Свака реч Божја у тој светој књизи над књигама јесте истовремено откриће истине и путоказ у живо ту. Сва модерна цивилизација није поколебала ни

једну је дину реч Светога писма. Сва европска наука није у стању заменити ни једну једину заповест Господњу.

Писаће се књиге и књиге о узроцима пропасти Југославије, па ипак се неће моћи јасно исказати оно што се у Светом писму исказује једном једином реченицом.

Зашто је дакле пропала једна држава која је имала старост једног дечака? Свакако, не од старости, рећи ћете ви. А ја вам кажем: да, од старости и престарелости. Југославија је пропала од старости и престарелости, ја то понављам. По извору рођених или створених, она је била сасвим млада; и по упоређењу са хиљадугодишњим државама на Истоку и Западу она је била ваистину у детињским годинама. Али је по греху била стара. По гресима и безакоњима својим била је остарела и престарела. Смрт ју је због тога напала и удавила.

Ево вам слике: два младића одслужили војску и раста ли се. Један је од њих био озбиљан и трезвен, а други лакомислен и развратан. Срећу се тек после три године. Трезвени друг, здрав, снажан и весео, погледа на свога лакомисленог друга и запрепасти се. Видео је пред собом не младића од 25 година, него старчића од 25 година, проседа, погрбљена, кашљуцава, јехтичава.

— Како си, шта радиш? ослови здрави болеснога.

— Ето, како сам. Чекам са страхом месец фебруар.

И снашло га је оно, чега се бојао. Јер и то стоји написано у Светом писму као реч од Бога: *Снаћи ћете, вели, оно чега се бојиш*. И младога старчића снашло је оно чега се бојао. Пошетала смрт у месецу фебруару и њега се дотакла само малим прстом и он је пао мртав. Греси као црви разједају и разгризају младе и врло младе уста нове. И Југославија је била остарела и престарела од греха, зато је пала и пропала.

Два зла учини народ у Југославији. Оставише Бога извор воде живе, то је један грех, једно зло — па ископаше бунаре испроваљиване који не држе воду — то је други грех, друго зло. Пастири и старешине народне напусти ли су Христа Бога као вечити свежи и здрави извор воде па су почели, по угледу на јеретичке и безбожне народе, да копају суве бунаре и да хватају кишницу. Сухе бунаре називали су они културом или цивилизацијом, или науком или модернизмом или прогресом или модом или спортом, и тако редом.

Одбацили смо били Христа, зато смо били одбачени од Христа.

Југославија је значила пркос Христу, пркос Светом Са ви, пркос Српству, пркос српској народној прошлости, пркос народној мудрости, и народном поштењу, пркос свакој народној светињи — пркос и само пркос. Због тога смо имали државу без Христовог благослова, слободу без радости, рат без борбе, пропаст без славе, страдање без примера.

Но, и овога пута милост Божја превазишла је сву зло бу људску, чак и разум људски. Кад је проплакало свако срце српско, Бог је пружио руку своју дављенику. Кад је сав народ упро поглед у живог Господа шапћући му крвава срца: *Не надамо се у помоћ људску, него се на дамо у твоју милост и чекамо спасење од Тебе* (молитва на вечерњу), онда нас је Господ избавио, и очистио земљу нашу од Немаца, повратио нам је слободу и даровао државу. Слава Ти и хвала, Господе благи.

Али знајте, и деци својој казујте, да нас је Господ по миловао под прећутним условом, да никад више нећемо оставити Њега, Животворни извор живе воде, нити ћемо, попут јеретика и безбожника, окренувши леђа Христу ко пати суве бунаре око којих људи стоје, чекају и умиру од жеђи. И још под условом, да се нико не усуди пркосити Божјим и народним светињама, него да овај народ стане пред заставу Христову и прослави, звучније и стварније, мислима, речима и делима Бога једнога у Тројици, Оца и Сина и Светога Духа, на век века. Амин.

IV

„Ево иде дан Господњи љути с гњевом и јарошћу да обрати земљу у пустош, и Гријешнике да истријеби из ње... Учинићу да ће човјек више вриједети од злата“ (Ис. 13, 9-12).

Многи људи не осећају да постоји ваздух док не дуне ветар. Други опет не помишљају на светлост, све док не падне мрак.

Тако и многи хришћани нису ни осећали да постоји Бог, док се није дигао вихор овога рата; нису ни помишљали на Бога, док се над њима светлио мир и смешила срећа. Али, кад се дигао вихор рата и кад се спустио мрак свих удружених зала, онда су се сетили Бога; не, него ни о чем другом нису могли мислити до само о Богу.

Дан Господњи! То се назива у Светом писму дан Господњи: оно што је за људе ноћ, грозна ноћ, мрак са грмљавином, крв и дим, страх и ужас, крв и језа, огањ и полум, врисак и ропац, оно

се назива у Светој књизи Божјој даном Господњим. Питате ли како то? Зашто то? Просто, што у таквим приликама и због таквих прилика размажени и обезображени људи долазе до пуног сазнања како је Бог све и како је човек ништа. Разметљивци покривају се стидом, охолице гледају у земљу, богаташи ходе са изврнутим џеповима, кнежеви желе да их бар неки туђински пандур удостоји разговора, војеначалници чине сами себи војску гологлави, без иједног потчињеног, а са безброј старијих, негда немарни свештеници плачу пред порушеним храмовима, негда бесне жене дроњаве и нео пране кувају шаровину за ручак — а сви укупно мисле на величину величанства Божјега и на дим ништавила људског.

Ево, зашто се та страшна ноћ назива даном Господњим?

Јер, Бог долази до израза. Док је трајао спокојни дан човечји, човек се није сећао Бога, чак себе је издизао изнад Бога и смејао се богомољцима, ругао се онима који су га позивали у цркву и на молитву. А кад је настао страшни дан Господњи сви се људи враћају Богу, признају власт Божју, распитују за цркву, одају почаст свештеници ма, траже свете књиге да читају, уздишу, стиде се своје прошлости, кају се за своје грехе, носе понуде сиромаси ма, обилазе болеснике, poste, причешћују се, јер мисле о својој блиској смрти и за онај свет где је друкчији дан Господњи, благи, светли, и радосни и вечни.

Учинићу, говори Господ преко пророка Исаије, учини ћу да ће човек више врједети него чисто злато, злато Офирско, тј. најлепше и најскупље злато. Ето, браћо, шта је циљ свих невоља које Бог попусти на свет. Да учини да човек више вреди и више се цени него злато.

Знате ли, браћо, зашто је у ове наше дане попустио Бог небесни по други пут на сав свет оне ратне страхоте, које се могу сравњивати само са страхотама пакла? Зато, што је вредност човека пала испод вредности злата. А то се противи Божјем плану у погледу човека. А што год се противи Божјим плановима, то мора да прсне, да падне, да умре, да ишчезне.

И у нашој земљи злато се почело било ценити више од човека. Зато је и наша земља ударена грозним бичем рата, бичем исплетеним од свих зала и несрећа, као од ватрених змија. Да би се научили да ценимо Бога изнад човека и човека изнад злата.

Кад је Србија стварана, велики људи становали су у малим кућама. Кад је Србију заменила Југославија, мали људи живели су у великим палатама. Сва војска Карађорђева, која је дигла Устанак, могла би се сместити у пала ту једнога југословенског велможе у Београду. Народ је гунђао, али постепено и сам ходио по примеру својих велможа, златољубаца и човекомрзаца. Због новца убијани су људи, паљене куће, склапани брзи бракови, развођени бракови, дељене задруге, стваране партије, завађана браћа, прљано име српско, одбацивана вера, издавана светиња, продавана отаџбина. Ето, зашто је морао доћи страшни дан Господњи, браћо моја, и нама, и нама.

А сад, благо нама, ако смо се научили ценити човека више него злато, више него богатство, више него славу, више него месец и звезде, више него сву видљиву васиону, коју је Створитељ предао човеку, онда нисмо узалуд пати ли. Онда ћемо бити моћни, срећни и живети у миру и спокојству, у љубави и узајамном поштовању, славећи Бога Тројичнога, Оца и Сина и Светога Духа на век века. Амин.

V

Преко пророка Јеремије овако рече Господ за народ свој: *што оставише закон мој и не слушаше гласа мојега, него ходише за мислима срца својега и за идолима — зато, ја ћу нахранити тај народ пеленом и напојићу га жучи* (Јер.9, 13).

Да ли сте ви познали оно што сам је познао у овој земљи? Ја сам познавао једнога човека који је учинио нај пре ових десет грехова: 1. није веровао у Бога, 2. клањао се којекаквим измишљотинама као боговима, 3. хулио је и псовао име Божје, 4. тукао је своје родитеље, 5. недељом је радио све послове као и понедељком, 6. убио је човека, 7. чинио је прељубу, 8. крао је и пријатеље и непријатеље, и ортаке и цркву и државу, 9. лагао је и клео се кри во на судовима, 10. завидео је суседима својим и жудео је увек да постане његово оно што је било туђе. Према то ме, тај човек је погазио сав стари закон Божји. Разбио је таблице Мојсијеве и поклатио се златном телету јеврејском.

Ај, браћо моја, кад год сам помислио на овога безаконика, ја сам се одмах сетио још једнога таквог, па још де сет и још стотину таквих. А верујем, да ће и сваки од вас знати бар за десетину таквих безаконика у својој околини. Какво је онда чудо што нас је Бог био оставио и предао мачу најљућег народа у свету?

Узалуд је говорити: па није сав народ такав био. Заиста, није. Али нису ни сви Израилјци чинили прељубу са женама мадијамским, па ипак дође погибија на сав народ, те погибе двадесет и четири хиљаде људи (IV Мој. 25). Хоћете ли још један пример? Кад је Исус Навин освајао обећану земљу, један једини човек згреши код Јерихона, те сакри нешто од опљачканих ствари, па због престапа његова погибе у један дан три хиљаде ратника (Ис. Нав. 7). Још један пример: Када Филитеји повратише ковчег завета Израилјцима, обрадоваше се сви веома, па у радости и радозналости неки отворише ковчег и завирише у њ. Због тога бише одмах ударени руком Господњом, али не само они, него многи други, педесет хиљада њих из народа (I Сам. 6, 19). И, зар нисте читали, да умало није потону ла лађа са свима путницима, због престапа једног јединог човека, пророка Божјег Јоне? Какво је чудо што је наша државна лађа потонула због хиљаде тежих грешника од пророка Јоне?

Немојте ме опомињати на Содом и на реч Господњу коју рече праведном Авраму. Када Аврам упита Господа, да ли ће уништити грешни град Содом, ако се нађе у ње му десет праведника, одговорио му је Господ да неће, него да ће поштедети цео град Содом због тих десет праведни ка. Ви говорите: било је у српском народу више од десет праведника, па зашто нас Господ није поштедео? То је кушачка реч. Као да вам је непознато, да је Содом био незнабожачки град; да није знао за једнога Бога, као што је знао народ Израилјев; и да није био крштен у име Свете Тројице, ни причешћен крвљу Христовом као народ српски. Разлика је као између неба и земље. Зато, онај који по правди суди хтео је сачувати Содом због десет праведника, а није хтео сачувати Израил због десет хиљада, ни ти Србе због стотине хиљада праведних душа. Јер, Содомљани нису уопште знали за једнога истинитог Бога. Јевреји су сазнали за једнога истинитог Бога преко пророка и кроз чудеса многа. А Срби су сазнали за Бога јављенога свету у лицу Господа Исуса Христа. Према скали по знања Бога креће се и мера казне.

Оставимо се дакле парницења с Богом, него у искреном признању и скрушеном покајању узвикнимо: Праведан си, Господе Боже наш, и праведно си учинио што си нас Србе нахранио пеленом и напојио жучи. Јер многи од нас погазише Твој свети закон, као да је то нека парламентарна шкработина. Не да га погазише једном и једнога дана, него га газише двадесет година пред лицем неба и земље. И многи заборавише Тебе, Бога оцаца наших, Бога светих наших цара и патријараха, и посника и молбеника, и страдалника и мученика, па пођоше за мислима и жеља ма срца свога умртвљенога телесним страстима и сатанским варкама. Зато си праведно поступио што си нас на хранио пуном зделом пелена и напојио пуном чашом жучи, Господе, славни и страшни.

А сад, Господе, молимо Ти се скрушено, поштеди пре остатак свога народа, да нам се не насмеју, и нама и Те би, јеретици и безбожници говорећи при чаши вина: где је тај Бог српски? Што им сад не помогне? Што их не изба ви из руку наших, ако је јачи од нас? И где је тај Свети Сава српски? Зашто не заштити Србе, кад га Срби толико воле и славе?

Из Твоје руке, Господе, свети, примићемо опет и пелен и жуч. Али не дај нас у руке људске.

Помози нам, Господе, помози нам, да се поправимо и да чисто послужимо. Даруј нам силу Твоје свете благодати, да можемо по Твоме закону сваки дан са сваким созданијем и диханијем славити и величати, јединога истини тога Бога нашега у Тројици Живоначалној, јединосушној и неразделеној, на век века. Амин.

VI

Рече Господ: *Блажени кротцији јако тии насљедјат земљу*, то јест: они који се не истрчавају у прве редове, постају први; и они који се не отимају о богатство; и они. који се не грабе за земљу, добијају земљу. Браћо моја, морамо довести у склад логику нашу са логиком Божјом. Иначе ћемо се преварити свакога часа и на сваком кораку. Не каже узалуд велики апостол Христов: *а ми ум Христов имамо* (I Кор. 2, 16). Зато су апостоли могли непогрешно мислити, непогрешно говорити, непогрешно судити и радити. Јер су обратили били ум човечији у ум Божији, јер су умовали, не као људи него као Бог.

Ко би, ето, од људи рекао, да ће кротки наследити земљу; кротки, а не охоли; благи, а не сурови; уздржљивци а не отмичари; јагањци, а не вуци. Нико, ко мисли по земаљском, а свако, ко мисли по божански. Кротки ће на следити земљу о коју се боре и крве охоли и грамжљиви и гњевљиви. Помрли су велики освајачи туђих земаља, па нити су понели собом у онај свет освојене земље, нити су их могли осигурати својим потомцима. Земље које су освојили Александар

Македонски и Цезар и Џингис — кан и Наполеон нису наследили њихови синови него сасвим други за које они нису ни знали, ни ратовали.

Како то, питаћете? Ето тако. И, ето зато што логика људска код непобожних људи није у складу са логиком Божјом. Погледајте руску земљу. Најпространија земља од свих земаља у свету. И то је земља једнога кроткога народа. Највећу земљу у нашем веку поседује најкроткији народ у свету. Ето вам очигледног доказа, да је истинита реч Христова; благо кроткима, јер ће они наследити земљу. Заиста не треба вам јаснији и стварнији доказ од православне Русије и православних Руса. Безбројни отмичари и насилници држали су ту пространу земљу, коју су сад наследили кротки Руси.

Насилници умиру без наследника, и кротки наслеђују њихову земљу. Отмичари завештавају отету земљу својим сродницима, али Бог убија ове а земљу наслеђују кротки и незнани. Зато је право речено у Светом писму. *„Безбожник сабира али не зна за кога сабира“*. Зна Бог, ако он не зна. И Бог даје коме Он хоће, а не коме је безбожник завештао.

Шта отимаш, грешни човече? Отимаш оно што није твоје. За кога отимаш? За онога који није твој. Ако имаш памети, опамети се. Ако имаш разума, уразуми се. *Божија су небеса и Божија је земља*. Па кад је земља Божија, можеш ли отети од Бога? Кад ратујеш против људи и отимаш земљу, не ратујеш против људи, него против Бога и не отимаш земљу од људи него од Бога. Господар неба и земље стоји на међи твоје њиве и гледа ка да ти преораваш. Господар сунца и месеца и звезда посматра тебе како заузимаш туђу земљу, разораваш градове, убијаш народ, палиш и жариш, с поносом и самохвалом, о горда глупости! Господар сунца и месеца и звезда госпо дар је тобом заузете земље, и разорених градова, и убијеног народа и попаљених кућа. Како ћеш се одговорити Њему? Где ти је адвокат? Како ћеш му платити оштету?

Он ћете самлети као раж на жрвњу. Та опамети се! Та уразуми се! Никад од постања света, нико није ратовао против праведног народа, а да није ратовао против Бога. И Бог је остао непобеђен а нападач прошао онако исто као зрно у жрвњу.

Јер, Вишњи влада царством људским и даје га ко ме хоће, и поставља над њим најнижега између људи (Дан. 4, 17). Ево светлости! Ево откровења! Ево несумњиве истине! Свако царство на земљи Божја је својина, и Бог га даје коме Он хоће, данас овом сутра оном. Данас допушта да будала и охолица седне на престо а сутра га обара и подиже најнижег између људи. Или као што је света Богомати казала о Богу: *Сабра силне са престола и подиже смирене*. То је то, и то је оно, и то је ово, и то је све што треба знати у овоме животу. Да су крштени Европејци знали то, не би имали два последња крвава рата, мрљу историје људске и срамоту Хришћанства. Али нису знали. Кад су мислили да све знају, тек онда нису ништа знали. Јер, уколико су више познавали микробе, утолико су мање знали за Бога. Зато су ударени тешком руком Господа неба и земље. А ви, браћо, бирајте хоћете ли са овим крштеним варварима или са својим племенитим прецима. Амин.

VII

Рече Господ: *Ко призна мене пред људима признаћу и ја њега пред Оцем својим који је на небесима* (Мат. 10, 32) *и пред анђелима Божјим* (Лука, 12, 9).

Тако рече Господ Исус Христос, који је јачи од света и јачи од пакла. Благо човеку који призна Њега пред људи ма, слободно и отворено; заиста такав ће имати силу не одољиву, и ништа му неће нашкодити ни свет ни смрт ни пакао. Јер уз њега стоји Онај који је најсилнији. Он слободно ходи по овоме свету као син по својој очевини, а не као роб или најамник који се скрива и гледа шта ће украсти, отети, запалити и нагрдити. А кад умре, тек онда ће ући у прави живот и у праву славу. Спомињали га људи на земљи или не спомињали, то је од мањег значаја. Нити ће он имати неке користи од тога што ће му рођаци урезивати име у белеге гробне. Но тамо, тамо је њему прави спомен, тамо где и прави живот и права слава; тамо где ће га бесмртни по имену спомињати. Сам бесмртни и свемоћни Христос причекаће га у небесном свету и представити га по имену Оцу своме и светим анђелима својим и похвалити га. Зашто похвалити га? Зато што је и тај човек безбојазнено признавао Њега, пред овим земаљским родом „прељуботворним и грешним“. Исмевали су га прељуботворци, али он није марио. Ругали су му се грешници, али се он није обзирао. Претили су му Јевреји, али се он није плашио. Заиста, благо таквоме човеку. Имао је рашта живети, имао је за кога све отрпети.

А тешко човеку који се одрече Христа пред људима, пред овим прељуботворним и грешним скакавцима. У оно ме свету неће Христос ни погледати на њ, нити ће га по звати по имену. Него ће

га пустити сатани да га бележи у свој списак и свуче у своје царство мрака, где се огањ не гаси и црв не спава.

Ај, браћо моја, помислите колико се српских синова било одрекло Христа! То објашњава нашу бившу пропаст. Због таквих је цео овај народ бачен у дубину мрака, чемера и смрти као Марков топуз у море. И нико нас из те дубине није могао извадити до Онај коме смо згрешили одричући га се пред овим родом прељуботворним и грешним. У име чега су се синови српски били одрекли Спаситеља? У име оне ништарије што се назива културом. Као да је култура нешто друго, до хвалисање људи својим делима. А сва та дела време ће искидати као паучину и земља ће сакрити заједно са хвалисавим вештицама тих дела. Јер европска култура доживеће ону исту судбину ко ју је имала свака људска култура. Тамо камо је отишла заиста велика култура египатска, па феничанска, па халдејска, па персијска, па јелинска и римска, тамо ће отићи и безгласно се изгубити и култура европска. Али ће оста ти Онај који јесте, који је био пре времена и који ће бити после времена, Вечни, Бесмртни, Свемоћни. Из љубави према несрећном роду људском Он се ваплотио од Деве Марије, јавио се као човек, поживео са људима тридесет и три године, убијен био од Јевреја, но трећи дан васкрсао из гроба и вазнео се у небеса. Он је човечанству открио истину, до које људи никад не би могли сами доћи, научио их мудрости, запојио их љубављу, дао им устав владања у овоме животу како би се удостојили онога вечнога живота у небеском царству. И ето Њега, вечно живог и животворнога, грешни и мрачни људи одрекли су се и место Њега истакли културу. Истакли су бедници, дакле, нешто променљиво и пролазно, шарено као шарка змија, наметљиво као блудница, сурово као дивљи вепар, лукаво као лисица, крволочно као вук. Сви народи света то су осети ли на својим леђима. Сви то могу посведочити.

Некада се апостол Павле тужио на Јевреје што не жи ве по Божјем закону, говорећи: *јер се име Божје због вас хули међу незнабошцима* (Рим. 2, 24). У наше дане рекао би свети Павле јеретицима и безверницима европским: *име се Христово због вас хули међу незнабошцима на све стране, и у Африци, и у Индији и у Китају и по осталима*. Јер догађа се оно што је Господ говорио за Јевреје: *Гдје год дођоше оскврнише свето име моје* (Је зек. 36, 20). Сви незнабошци мрзе Христа због хришћана. Сви га одбацују јер чују од хришћана како га се и они са ми одричу у име своје културе. А културне и крштене западњаке називају белим ђаволима. Трагом тих белих ђаво ла, тих поклоника културе, нових идолопоклоника пошли су и многи синови српски. Одричући се Христа они су на вукли гнев Христа на овај светосавски народ. Због тога смо били бачени у дубину једне мрачне, кржаве и грозне пропасти.

Ако ви Срби не желите да опет будете бачени у још мрачнију и грознију пропаст, онда знајте да је једини ус лов за то, да се вратите Христу. Да свуда пребришете реч култура у вашој земљи и уместо ње ставите реч Христос. Јер је српски народ пре 700 година заветован Христу, и држао се свога завета до новијег времена. У новије време почео је газити свој завет и одступати од Христа. Зато га Бог бије, да га не би убио; предаје га на мучење људима, да га не би навек предао сатани. Да би се вратио Христу, своме бисеру; своме драгоценом камену, према чијем сјају види се путовати у поноћ као у сред дана, у ропству као у слободи, у несрећи као у срећи. Од Христа вам здравље и спасење, а Христу од вас слава на век века. Амин.

VIII

Велика добра људи очекују од великих дародаваца. Ве лика блага просе од великих богаташа. Ко је највећи дародавац, и ко највећи богаташ? Несумњиво Бог.

Шта смо ми као Хришћани и хришћански народ просили од нашег Бога?

Узмимо прво молитву Господњу Оче наш. Шта просимо од Бога у тој молитви? Прво, да се свети име Божје, да се свети а не хули. Друго, да дође царство Божје, царство очинско а не тиранско, и зверско. Треће, да буде воља Оца нашег на земљи као што је на небу, међу људима као што је међу анђелима. Четврто, да нам Отац небески даде хлеб насушни и сачува нас од луксуза, халапљивости и саможивости. Пето, да нам опрости грехе као што и ми опраштамо другима. Шесто, да нам спречи пад у искушења, која нам долазе од телесних прохтева и од ђаволских замки. И седмо, да нас избави од лукавог пакосника нашег који хоће злом да нас отрује и у своју јазбину зла одвуче.

Као што видите, браћо моја, нигде не просимо, нити смо просили од Бога да нам даде културу или цивилизацију.

Узмимо онда другу једну прозбену молитву, коју свештеник чита у цркви, а ми одговарамо: подај Господи! Шта подај нам Господи? Ево шта.

Прво свештеник се моли овако: Дан сав савршен, свети, миран и безгрешан, у Господа просимо. На то ми одговарамо: Подај Господи! Даље: Ангела мира, верна наставника, чувара душе и тела нашега у Господа просимо. И ми одговарамо: Подај Господи! Онда: Простење и оста љење греха и прегрешенија наших у Господа просимо. И ми се молимо Господу: Подај Господи! Онда: Што је све добро и корисно душама нашим, и мира свету, у Господа просимо! И ми се молимо: Подај Господи! Даље: Остатак времена нашега да проведемо у миру и покајању, у Господу да просимо! И ми одговарамо: Подај Господи! Најзад и ово: Христијанску кончину живота нашега, без болести, без срамоте и мирну као и добар одговор на страшном су ду у Господа просимо! И ми одговарамо: Подај Господи!

И у тој дакле посведневној молитви, која се изговара пред свима олтарима православним сваког јутра и вечери и сваке литургије пред хиљаду олтара православних, не молимо се Творцу нашем да нам даде културу и цивилизацију него нешто сасвим друго и сасвим боље и потребније. Никада свештеник наш није просио у Господа културу или цивилизацију, нити је икад свесни и паметни народ викао к Богу: Подај Господе!

Исти је случај и са осталим молитвама. У књигама црквеним постоје молитве за здравље људи, за старешине државне, за плод у стоци и род у њиви, за напредак деце, за напредак ђака и пчела, за благослов првих плодова у свему, за правду у свету, за покајање грешника, за успех браниоца Божје правде, за путнике, за тужне и ожалашћене — само нема молитве за културу и цивилизацију.

Онда постоје молитве против злих духова, против сата не и његових слугу, против нашествија иноплеменика, против јеретика и безбожника, против агарјана и варвара, против црви и гусеница, против змија и скакаваца, против злих ветрова и поплава — само што у ред ових одбранбених молитава још није званично уврштена још молитва Богу против културе и цивилизације. За мога века није. А ви млађи можете доживети, да сав православни народ у цркви узноси Господу Богу своје молитву против културе и цивилизације.

И то неће бити никакво чудо ако црква пропише молитву против културе као збира свих зала. Јер кад има молитву против гордости, и против мржње и дивљаштва и безбоштва и кривоверства и насиља и грабежи и свакога богохулства и свакога нечовештва, зашто не би имала молитву против културе као збира свих тих зала? Не само да би таква молитва била и оправдана и потребна, него мислимо да би требало одредити један државни молитвени дан у години, кад ће се сав народ са својим старешинама молити Богу и Господу да га спасе од културе.

Јер култура је ново незнабоштво, ново идолопоклонство. Кад се замађијани од ђавола народи спасу од те најновије идолатрије, онда ће тек почети скрушено и уздисај но молити се једноме живоме Богу у Тројици, Оцу и Сину и Светоме Духу. Амин.

IX

Нек се радује земља српска. Најпре ју је ударио, па он да помиловао.

Заиста судба наша проречена је у Библији.

Јер, многе речи које је тамо говорио Господ народу израиљском, као да је говорио српском. Тако се подудара ју са судбом нашом. Ево шта је рекао преко славнога пророка Исаије: *У гњеву мојему ударих те, и по милости мојој помиловаћу те* (Ис. 60, 10).

Зашто си се разгњевио на нас, Господе небески? Разгњевио се, зато што кад вам дадох све што вам срце искаше, ви се осилисте, али не за истину, него да идете из зла у зло, нити хтедoste знати за ме. Све учинисте онако како у прастаро време учинише Јевреји, како вам сведочи мој славни пророк Јеремија (Јер. 9, 3).

Зато, што сте ме ви Срби поплували вашим хулним речима; што сте упрљали име моје горе од сваког имена вашим псовкама.

Јер, нико у паклу није чуо да је неко од Срба псовао сатану, или неког од његових демона, али су сви анђели моји на небесима чули са српских уста псовке имена моје га и имена мојих светитеља. Ако нађете једнога Србина који је псовао ђавола ја ћу опростити стотини оних који су псовали име Бога Створитеља и Сведржитеља. Али не ћете наћи. Дакле, сатана са својим ђаволима био је у већој части код вас него ја, ваш Творац и Отац. Зар је то мала ствар, због које сам се разгњевио?

О, Господе, благи, опрости нам, и кажи нам зашто си се још разгњевио на Србе?

Зато, што су се нова господа српска стидела да иду у храмове на молитву; и што су се стидела да величају име моје на високим школама; и што су почела обожавати де ла моја место мене, Створитеља неба и земље; и што су напустили слављење мојих анђела и светитеља па су поче ли славити смртне људе; и што су се повели за најљуђим безбожницима и најзлобнијим јеретицима у свету, примајући и понављајући луде речи њихове, и читајући и пишући безумне књиге, које су путовођ за пакао. Стара српска господа друкчије су мене поштовала и друкчије српски на род учила. Кажите ми, зар је то ситна ствар због које сам се разгњевио? Реците ми, кад би ви позвали госте у свој дом, па гости се најели и напили, па почели ружити домаћина, а уважавати слуге и слушкиње, и сто и столице, и лонце и чиније — зар се ви не би разгњевили?

О, Господе, заиста су тешки греси наши. Но, нека буде милост Твоја већа од греха наших. Опрости нам, благи преблаги, и снисходи слугама Твојим и реци, зашто си се још разгњевио на Србе?

Зато, што сте ми досадили са вашом кукњавом кад вас ударим и са вашим безобразлуком кад вас помилујем. Кад би неко од вас, са иоле разума и поштења, чуо од анђела хранитеља који иде уз вас и прате живот свакога од вас, кад би могао све чути што ја чујем, о гресима вашим у браку, па о гресима у дућанима, па о гресима на међама у пољу, па о гресима у шумама, па о гресима у судницама, па о гресима по школама, па о гресима и свештеника мојих, па о гресима у касарнама, па о гресима у водећим врховима; кад би неко од вас људи све чуо, све сазнао, све оценио и, по правди пресудио, заиста вам кажем пре би вечна пропаст дошла на тај народ него суза на око.

Ај, браћо моја, како је тешко судити се са Свевишњим! Он је, ваистину, увек прав, а ми увек криви. Срећа је наша што је Његова милост свагдашњи пратилац Његове правде. Та да је правда Божја сама силазила на ову грешну земљу, без милости, давно би био смак света. У гњеву мојему ударих те, а по милости мојој помиловах.

Ето, то се догађало много пута са Израилџима. А сва наша прошлост сведочи нам да се то догађало више пута и са Србима. Више пута Господ нас је ударио у праведном гњеву своје и помиловао по превеликој мудрости својој. Зато вам кажем: читајте Свето писмо, да би разумели историју српску. Читајте Библију да би на мрачном путу судби људских имали свећу у рукама.

И потрудите се, да ничим не изазивате гњев Господњи. Он је истина спор на гњев, и не плаћа сваке суботе као гневни човек, али кад се разгњеви, сагорева људе као пламен стрњику.

О браћо моја и сестре, мислите сваки дан и сваку ноћ о гњеву Господњем и о милости Његовој у животу вашем личном и у животу народа вашег. И трудите се свим прописаним начинима: мислима, делима, речима, молитва ма, покајањем и скрушеношћу, да имате уза се Бога милости, а не Бога гњева. Један смењује другога. Но, Бог милостив нека је с вама и ви са Њим на век века. Амин.

Х

Плашљива вера, никаква вера. Плашљива реч, празан звук. Христос је говорио као онај који власт има, а није плашљиво шаптао као фарисеји и грешници. Христове су речи упаљене свеће у мраку овога света. Речи свих философа или су се већ угасиле или се гасе. Малени поветарци су у стању да их угасе. Али нема буре ни на земљи ни у васиони, која би могла погасити Христове свеће. Зато је само Он могао рећи оно што се никад нико од смртних није усудио рећи: *Небо и земља ће проћи, али речи моје неће проћи.*

И што год су буре јаче и ветрови силнији, то јасније букти пламење Христових речи. То искуство стекли су апостоли на бури језера Генисаретскога. Када се једном диже олуја поста тако велика да таласи ускакаху у лађицу, тада устрашени Андрија није викао Петру: брате Петре, спасавај! Нити је Филип викао Вартоломеја у помоћ, ни Матеј Тадију. Знали су они да су обични људи, и да је моћ њихова ништавна према свирепој силини природних стихија. Него су сви одједном упрли очи у Њега, у Исуса, и као из једних уста к Њему су једином завапили: *Госпо де, спаси, изгибосмо!* Тада Он устаде и повика мору и бури: *умукни, престани!* И одједном наста велика тиши на. А ученици у страху познаше и признаше, да речи Исусове нису речи слабога човека, но речи свесилнога Бога.

Зар нисмо и ми стекли то апостолско искуство у прошлој бури ратној? Зар нисмо беспомоћно гледали један у другога не очекујући помоћ један од другога? И зар нисмо у великој невољи и страху сетили се Њега, Исуса Христа, Крманоша васионске лађе, и к Њему завапили: Господе, спасавај, изгибосмо! Ако нису баш сви Срби умели да се сете Њега као помоћника, многи,

врло многи су се сетили и повикали: Господе Исусе, спасавај, потонусмо! И Он се дигао, и запретио опакој бури, и ево настала је велика ти шина. Да ли ћемо му бити благодарни, да ли ћемо? Или ћемо својим познатим богозаборавом у срећи поново иза звати буру још страшнију и погибелнију буру ратну?

У томе нам је, ето сада задатак од Бога да га решавамо и да полагамо испит. Ја сав дрхтим од онога што ће доћи на нас ако опет паднемо на испиту. Ај, браћо моја, немојте да поновимо свој неуспех и свој пад из оног вре мена између два велика рата, те да нас судба опет не баци под жрвањ свих грозота земних и подземних, под жрвањ још оштрији и зубатији него онај испод кога смо се рањави тек извукли. Да се и на Србе не пожали Господ као што се некад жалио на Јевреје говорећи: *бијем их али их не боли* (Јер. 5, 3).

Били смо се угледали на Европејце, који су одавно објавили рат Христу. За њима смо каскали као сенка од камиле за камилом. Најпознатије речи Господње били смо избацили из недара и са усана. Мислили смо да погасимо Његове неугасиве свеће, па смо своје погасили. И тек кад смо у мраку и у бури стали пред нови милион свежих гробове српских сетили смо се и застидели. Сетили смо се многих речи Његових, које смо били одбацили, јер смо стајали под црном магијом европском. И зато што су били омађијани, многи Срби погазили су ногама бисер Христов бачен пред њих и рукнули су на слуге Христове у време Југославије да их растргну.

Кам' да смо се у миру и слободи сетили ових Његових бисерних речи: *Иштите и даће вам се, тражите и наћи ћете, куцајте и отвориће вам се*. Кам' да смо искали и тражили од Бога, место што смо отимали и крали један од другог! Кам' да смо куцали на врата милостивог Оца небесног, место што смо проваљивали и обијали врата својих суседа! Или, рецимо да смо се заветовали извршити бар ону једну једину заповест Његову до краја: *Све што хоћете да вам чине људи, чините и ви њима; јер је то закон и пророци*. Да смо само ту једну реч испунили, наш би народ био светлост свим народима, наша држава узор, наш живот песма, наши градови чисто та, наша села светиња, наша породица храм Духа Божјег, свако српско срце олтар тајне Христове.

Али, авај Боже, ми смо пошли за онима који су споља као нашарани гробни споменици, а унутра су мртве кости и смрад. И који су се држали сатанске верзије Христових речи, наиме: *Што ти хоћеш да теби чине људи, ти не чини људима, и што хоћеш да теби други чине, чини ти другима*.

Ево зашто је Европа доживела још једну паклену ноћ. И ми са Европом. Амин.

XI

Најбољи синови једнога народа служе за узор своје народу. Али они нису само узори; они су и браниоци сво га народа. Али нису само браниоци, они су и тужиоци свога народа.

Ко је био Свети Сава? Најлепши узор живота српском народу, ватрени бранилац српског народа пред другим народима, али и тужилац српског народа пред Богом.

Ко би то помислио? Ко би то рекао? Уствари, то је сасвим природно, да онај који нас је духовно препородио, с правом се може тужити на нас. Када су Јевреји већ би ли додијали Христу својом злобом, рече им благи Спаситељ: *Немојте мислити да ћу вас ја тужити Оцу; има (други) који вас тужи, Мојсије, у кога се ви уздате* (Јов. 5, 45). Тако је сведочио злобним људима Онај који је видео небесни свет, као и земаљски, и који је знао шта бива на небу као и на земљи. Он је видео, и знао, и чуо из онога света како Мојсеј тужи Богу свој народ због противљења Христу, због злобе према Месији.

Највећи Јеврејин постао је, дакле, тужилац Јевреја. Није тешко замислити ни највећег Србина као тужиоца Срба. Свеци Божји могу да трпе дуже од свих осталих људи, али не могу колико Бог. Свевисњи Бог може несравњено дуже да трпи него ли сви свеци Његови. Зато ми и певамо уз Велику недељу: „Слава долготерпјенију Твојему, Господи!“ Питате ли зашто би нас Свети Сава могао тужити Богу? Заиста, за две или три ствари могао нас је тужити.

Прво, могао нас је тужити што смо били мека врата па смо се лако поклонили идолима европским. Мојсеј се жалио Богу на Јевреје као на тврдоврат народ. Свети Сава се може жалити на нас као на народ мековрат.

Друго, могао нас је тужити што су врховници српски уздигли и папу и Мухамеда изнад њега.

Питате ли, зашто нас је још могао Св. Сава тужити Богу? Заиста, за пет или за десет ствари могао нас је тужити. Прво, због школе без вере; друго, због политике без поштења; треће, због војске без јединства духа; четврто због брака без верности, и тако даље.

Да ли још питате зашто нас је наш Св. Сава могао тужити Господу Богу? Заиста, због десет или двадесет ствари могао нас је тужити. Због безбрачних развратних матораца; због брачних, а лакомислених младића; због бездушних интересија; због грамжљивих самаца без деце; због нечиста ума; због прљава језика; због богохулства; због увреде родитеља; због исмевања учитеља; и због такмичења у надмудривању место у братском помагању, и због не чега што смо ставили и нечега што нисмо ставили пред палату Народне скупштине — споменике коњима а не људима, којима треба подражавати; и што нисмо ставили крст на онај фараонски споменик Незнаном јунаку на Авали.

И још за многе и многе грехове и лудости наше могао нас је тужити Свети Сава Христу Богу својему. Но, ако нас је и тужио, он се молио за помиловање наше, и Господ нас је ударио и помиловао. По својој недостижној мудрости, која, такорећи, безбројним очима гледа сву прошлост од почетка и сву будућност до краја, Господ даје онај лек који одговара болести и онај венац који одговара поштењу сваког човека и сваког народа. Па ни Свети Сава неће никад молити Бога да Бог убије његов народ, не го да га у поштењу помилује а у болести да му даде горчину, горак пелен против грознице; ај, браћо, пелен против грознице среброљубља и грознице властољубља и грознице самољубља и грознице сластољубља, против свих грозница свих погрешних љубави, којима је овај народ заменио био љубав према Богу и љубав према ближњем. Амин.

XII

Кад устане Господ да потре земљу! тако отпочиње своје истинито сведочанство пророк Исаија. Не као само звани пророци наших дана, који говоре: овако ће бити, па не буде; или овако ће се догодити, па се не догоди. Него ово је онај велики пророк, коме је анђел Божји ставио огањ небесни на уста, да би га очистио од сваке прелести и обмане, те да би прорицао само оно што је истинито, што је од Бога. Исаија — то је један од највећих пророка у историји рода људског, јер је прорекао највеће догађаје у божанској драми спасења. Он је прорекао рођење Спаситеља од пречисте Деве; прорекао је Његов земаљски родо слов од колена Јесејева и од дома Давидова, коме су при падали праведни Јоаким и Ана, родитељи Деве Марије и праведни Јосиф, заштитник њен. Прорекао је Христовог Претечу, Јована Крститеља, као глас вапијућег у пустињи; као трубача доласка Месије и као уравниоца пута за до лазак Његов. Прорекао је велико дело Христово, описао из даљине Његов смерни карактер, Његову преданост вољи Оца небесног и Његову кротост при вођењу на распеће — *јакоче овча на закољеније*. Прорекао је најзад Његову победу и славу, беспримерну и непролазну, чега смо и ми данас сведоци са целим хришћанским светом. Јер, све се ово збило у стварности пред лицем целе васи оне. Због тога су га зловни Јевреји жива престругали. Јер, Јевреји нису хтели небесно царство него земаљско, па нису очекивали месију са неба него са земље. Но тим зло чином само су повећали Исаијину славу и своју срамоту.

Овај славни Исаија, дакле, још је прорекао и ово: *Кад устане Господ да потре земљу, тад ће се поноси тост људска угнути а висина свељудска понизити и Господ ће сам бити узвишен у онај дан* (Ис. 2, 11).

И у старо време устао је Господ много пута да потре земљу због обожавања људи место Њега, јединога Бога; због наметнутих и охолих човекобогова. Устао је и у наше време и ваистину потро је сву земљу у праведном гњеву своме, да би охолост људску сломио и вештачку узвишеност људску понизио.

Такав устанак Божји против људи често је и неизбежно следовао устанку људи против Бога. Јеретички народи нашег времена посадили су Христа Господа на последње место за трпезом овога света, као последњег убожјака, док су на прва места посадили своје велике људе, политичаре, књижевнике, филозофе, баснословце, научнике, финансијере, па чак и туристе и спортисте. Сви погледи тих народа упрти су били у те великане, у те модерне богове, док се на Христа победиоца смрти мало ко обазирао. Оваквом одвратном устанку крштених но јеретичких народа против Свевишњег Бога морао је следовати устанак увређеног Бога против безаконих људи и народа. И заиста устао је Бог, да потре земљу. И догодило се небивало страдање народа земаљских, на наше очи и преко наших леђа. Не само да су се све обожаване величине људске показале погашеним ватрама, на којима нико више није ни покушавао да се огреје, него се догодило и оно даље што је Исаија прорекао: *И људи ће се склањати у ка мене пећине и у рупе земаљске од страха Господњег и од славе величанства његова — кад устане да по тре земљу*. Зар се није ово буквално обистинило у мину лом рату? Зар нису људи на неколико континената, као и у нашој земљи, бежали у пећине камене и у рупе земаљске да би нашли склоништа животу своме од

европских сејача смрти? А ови сејачи смрти и јесу они великани, они људски идоли, који су за трpezом овога света седели у прочељу и који су се смејали Христу као просјаку на дну трpezе.

Онда даље прориче Исаија, да ће људи и народи од страха пред славом величанства једнога Бога небеснога полупати све своје идоле, одбацити све своје лажне богове и престати клањати се, вели *кртицама и слијепим мишевима*. Јасно је да пророк под кртицама овде разуме великане људске који неће да знају за Бога ни небесно царство, него уче људе да живе у мраку овога света, мислећи земљом и хранећи се земљом. А под слепим мишевима разуме пророк оне људе, који се боје светлости Христове па беже у мрак својих идејних пештера, тескобних, мрачних и хладних. Најзад завршује Исаија своје страшно пророчанство, овом опоменом: „*Прођите се човијека, којему је дах у носу*“. Хоће да каже свима који могу да чују и разумеју па и вама Србима: Та прођите се поуздања у немоћне и смртне људе. Вратите се Богу живоме, у коме је спасење. Ко вас Србе превари да гурнете Христа Спаситеља на дну своје трpezе и да прва места понудите белосветским охолицама, празноглавцима и сејачима смрти? И хоћете ли се опет дати преварити? Бирајте живот или смрт. И знајте да ако ви опет устанете против Бога за рачун лажних богова „Културе“ устаће и Бог противу вас. И деца ваша тада дрхтећи од страха у пећинама и рупама земаљским познаће славу и величанство Господа Бога, Створитеља и Сведржитеља. Али по скупу цену, скупљу од ваше. Амин.

XIII

Има догађаја у историји рода људског, који као велико звоно сваки дан звоне на уши негљувима и позивају њихову савест на узбуну. Један такав догађај који већ хиљаде година узбуђује савест људску, то је ужи избор између Исуса Христа и Вараве или Барабе, — како то западни јеретици изговарају. Предлагач и председник избора био је Понтије Пилат, римски многобожац, бирачи су били Јевреји, једнобошци. Пилат покушаваше све да ослободи Исуса, јер не могаше наћи никакве кривице код њега. Његов последњи покушај то је било стављање Јеврејима на избор: или Исуса или Барабу. Рачунао је логично: Ни је дна оптужба против Исуса није доказана, међутим све оп тужбе противу Барабе доказане су и очигледне су. Бараба је заслужио смрт као бунтовник и као крвопија. Надао се Пилат, да савест код јеврејских старешина није баш са свим сагорела, и да ће они бити у стању да се узвисе над личном злобом и пакошћу, и да једнога праведника претпоставе једном злочинцу. Мислио је Пилат насигурно, да ће избор пасти на Исуса још и због највећих празника, уочи кога се овај избор имао и завршити. Јер нашто је велики празник, него да очисти и освети савест човечију? Народ једнобожан, празник Пасхе, праведник Исус! Пилат је држао да ће кроз неколико минута ослобођењем праве днога Исуса зарадовати и своју жену Клаудију, која га је молила да не улази у крв овога праведника. Па повика многобожац Пилат једнобошцима Јеврејима:

Кога хоћете да вам пустим: Барабу или Исуса? Али на превелико изненађење многобошца Пилата повикаше у глас једнобожни Јевреји: *Барабу, Барабу!* Блед и збуњен од оваквог избора Пилат је поставио још једно пи тање тој бесловесној и несавесној руљи сатанској, многобожац једнобошцима: *А шта ћу учинити са Исусом?* На то једнобошци залажаше као гладни шакали: *Распни га! Распни га!* И многобожац Пилат опра руке од крви праведника. А шакали у људској кожи опет бесно залажаше: *Крв његова на нас и на децу нашу!* Што се и дого ди и што се догађа до данашњег дана. Бараба би ослобођен, а Син Божји, Месија и Спаситељ света, изгуран на Голготу и распет на крст. И док је највећи праведник под сунцем и над сунцем у мукама издисао на крсту, Бараба је по пивницама јерусалимским чашћавао своје бираче.

Бирање између Бога и сатане.

Бирање између добротвора и злотвора.

Бирање између Исуса и Барабе.

То је заиста велико звоно које сваки дан узбуђује са вест човечанства. Свак се пита, како се то могло догодити?

А ми се питамо: како се то може и дан данас догодити?

Зар не видите, браћо, да и дан данас на избору добија Бараба а губи Исус?

Узрок мрачне трагике западног човечанства може се објаснити једном речју. Јер су изабрали Барабу, место Христа. И јер су постали барабе место да буду хришћани. Барбарски су им и циљеви, барбарски и методи. Циљ им је уздићи себе и свој народ до небеса а све друге људе и народе погазити као бласто; а методи су им исти као и оном првом Бараби: тајна завера, лаж, буна и крв.

Шта је узрок најновијих мрачних чинова српске трагике? То исто. То исто што је и узрок европске мрачне трагике. Господа српска дала су свој глас за Барабу против Христа. Српски народ требао је скочити против ове грозоте и срамоте, али није скочио. Зато се и на нашу кућу сручио пожар рата, у коме су многи изгорели, а сви смо задобили болне опекотине.

Браћо, шта сад? Питање је пред нама ово: Шта сад? Како сад? С киме сад?

И сад, и од сад морамо бити за Христа а против Бара бе и против свих бараба у свету. Или, зар ћемо дозволити да будемо гори поганици од многобожног Пилата? Он као многобожац хтео је спасти Христа од Јевреја. Данас многобожци у Индији хоће да спасу Христа од хришћана. Као што су Јевреји онда били за Барабу, тако су данас хришћани европски за разбојника против Бога. И као што је Пилат многобожац узео страну за Исуса против Барабе, тако и Индуси данас одлучно устају против хришћанских бараба. Бирајте, Срби, живот или смрт; част или срамоту; светлост или таму; правду или неправду; Бога или ђавола, бирајте! Бирајте или Христа или Барабу. Од тога избора зависила вам је сва ваша прошлост. Од тога зависиће и сва ваша будућност. Амин.

XIV

Блажен је онај човек који се не намеће никоме за учитеља, ни за вођу. Таквога човека прате три небесне красавице: једној је име Ирина, другој име Софија, трећој име Евдоксија. А то ће рећи: Мир, Мудрост и Слава.

Рекао је Господ својим ученицима: *Не зовите се учитељи; јер је у вас један учитељ Христос* (Мат. 23, 10).

Ви који редовно читате Свето писмо можда ћете осети ти тешкоћу да ову јасну и изричну заповест доведете у склад са оном другом заповести *Идите, проповедајте и казујте*, или са оном: *Идите, дакле, и научите све на роде*. Шаље их да уче а забрањује им да се зову учитељи ма, како то може бити? Заиста би то тешко било разуме ти, да није на крају рекао: јер је у вас један учитељ – Христос. А то значи: Ја сам учитељ и наука је моја. Ја сам јединствени Учитељ јединствене науке а ви сте само проносиоци те моје науке. Ја сам донео ту моју науку с неба, и ја сам је вама открио. Нисте је ви пронашли нити смислили, него сте од мене чули и примили. Ја сам учитељ. Ваше је да моје речи постављате пред људе као што сте постављали оних пет хлебова што сам ја благословио и умножио. Онда сам ја био Домаћин, а ви послуга око трпезе моје. Сада вам кажем: *Ја сам Учитељ, а ви сте служитељи слова Божјега*.

Овим је хтео Господ прво, да добро нагласи да је само Он Учитељ спасоносне и небесне науке у правом и пуном смислу речи; друго, да унапред сачува ученике од гордости, од које се не могу сачувати они који себе називају учитељима неке своје оригиналне науке, и треће, да кад су само проповедници и преносиоци Божје, а не своје науке морају бити веома пажљиви да тачно предају како су примили не додајући и не одузимајући.

Добро су разумели свети апостоли сву тежину ових речи Учитеља свога, сасвим добро. Зато апостол Јаков опомиње крштене људе: *Не тражите браћо моја да буде те многи учитељи*. Зашто да не тражимо? Зато што ћемо већма бити осуђени, ако ма и најмање погрешимо у светој науци Божјој. *Јер, вели, сви погрешујемо много пута; али ко у ријечи не погреши онај је савршен* (Јак. 3, 1). Због погрешних речи самозваних учитеља много је и премного проливане крви у свету. Због тога свети Павле опомиње све хришћане овим речима: *Браћо, чувај те се да вас ко не зароби философијом и празном пријеваром, по казивању човјечијему, по науци свијета а не по Христу* (Кол. 2, 8). *Чувајте се дакле, таквих учитеља који се непрестано уче али никад не могу да дођу до познања истине* (II Тим. 3, 7). Напротив они одвраћају своје уши од истине и од здраве науке Христове, и окрећу се ка гаталицама (Тим, 4, 3-4). Немају они ништа с неба него од земље.

Ево речи нових као да их је Павле јутрос говорио из неке престонице европске. Истим речима описао би он и данашњу болест белог човечанства тачно као и ону пре 2000 година: иста болест, исти опис, исте речи, исти рецепт, исти лек.

Или зар мислите, да ће вам неко у свету знати тачније показати узрок прошлог рата у свету? Нико, ваистину. *У културним народима нашега века јавили су се без бројни учитељи. Они су потиснули и одгурнули правог Учитеља Христа*. Сваки дан су говорили од јутра до мрака, други опет на смену од мрака до јутра. Свака им је реч била неистина и мамац на клизав пут. Како су кога уши сврбеле, тако су му они речима својим чешали уши, за паре, за част, за власт, за сласт. Непрестано су се учили, но никако нису могли доћи до истине. Непрестано су друге учили, али нико од ученика није могао докучити од својих учитеља шта је истина. У самој ствари хришћански народи су војевали против истине а, међутим, распитивали су за истину. Истина се пак била

повукла у избе ри барске, у колибе сељачке, у пештере испосничке, у ћелије богомољачке, у пустиње монашке. Сва је била као и увек у једној јединој речи — Христос.

Тешки смрадни гасови од лажних наука затровали су сав ваздух на Западу. Почели су га тровати и на Истоку. Незнабожни народи су се уплашили од крштених народа. Праведници су заплакали. Анђели небесни разгњевили да се сва земља потресе, сви народи да се полију плуском огња. Да би се ваздух прочистио. Да би се смрад уништио. Те да би се пречиста и света небеса могла приближити земљи. Амин.

XV

Не треба питати шта је истина, но ко је истина? Пилат је питао Христа: *шта је истина*, и није добио никакав одговор. Христос није хтео да одговара на погрешно питање. Да је Пилат умео поставити питање правилно: *ко је истина*, добио би одговор. Ја сам истина, рекао би му Христос. Рекао би му тако као што је пре тога рекао својим ученицима: Ја сам пут, истина и живот.

Разумете ли ме браћо, о чему говорим? Ја говорим о узроцима шибе којом Свевишњи тако често шиба Европу. Један од крупних узрока јесте у томе што европско јере тичко човечанство ево већ кроз много векова ставља Христу оно пилатско питање: *Шта је истина?* Престало је да пита: *ко је истина* од онда од како се извргло од старе апостолске и православне цркве. Јер, кад би питао правилно: *ко је истина*, добио би и правилан одговор. Истина је лична а не безлична. Истина је Бог, а не ствар. Истина је Онај, а не оно. Онај је истина који је увек исти, а не оно што се непрестано мења. Истина је Божја триипостасна личност, вечно исто, непроменљива, непролазна, независна, недостижна, неодољива. Алфа и Омега свега живо га. Почетак и свршетак свега створенога. Огњиште неугасиве светлости. Колевка живота. Источник разума и мудрости. Бездна неодољиве снаге. Висота непобедиве љубави, дух који све оживљава. Реч која све ствара. Радост што превазилази песму. Мир што превазилази разум. Вештина што превазилази сваку машту. Уметник који мраве и пчеле и птице и људе учи уметности.

Бог је истина, браћо. Бог, а не ствар.

Главна је разлика између паганизма и хришћанства по постављању питања о истини. Паганизам, и стари и нови, пита, као Пилат: *шта је истина?* Хришћанство пита: *ко је истина?*

Паганци су одговарали и одговарају: *истина је оно што је праматерија свих ствари, а то је или ваздух, или вода, или огањ, или земља, или етар, или број, или електрика.*

Хришћани су одговарали: Христос је истина. Божанска личност је истина, а не ствар.

Истина се не може наћи у створеноме, него у Творцу.

Истину неће јавити твар, ако је не јави Творац.

Но, чујте и радујте се, народи земаљски: Творац је ја вио истину, појавио се у телу, као оваплоћена истина. Ре као је људима неречене тајне, учинио је нечувена дела, победио је непобедиве непријатеље, отворио вернима пре богате небесне ризнице свих блага које срце жели.

Ко је сад тај? Питају западни паганизирани јеретици? То је онај кога сте ви одбацили. То је онај кога сте ви питали: *шта је истина*. Па како је Он оћутао и није вам ништа одговорио, ви сте се окренули вашим философима гатарима који су вам чешали уши како вас сврбе. То је Онај који је рекао: *Ја сам зато рођен и зато дођох на свијет да свједочим истину* (Јов. 18, 37). То је наш благи, но свемоћни православни Христос „силен в милости и благ во кријепости“, кога су одбацили сви паганци, стари и нови, који траже истину у стварима, а не у Творцу, који испитује суштину ствари (као да ствари имају неку суштину изван речи Божије), који су своје философе поставили на упражњени престо Христов, и који културу цене више од правде, поштења и херојства.

Разумете ли сад, браћо моја, о чему вам говорим? Говорим о томе зашто је неминован био прошли светски рат и зашто ће још један, и тежи, доћи на свет ако се свет не покори истини.

Свет је одступио од истине. Да не говоримо о незнабожном свету. Хришћански свет је одступио од истине. А кад се за длаку одступи од истине, за километре се одсту па од правде и поштења. Хришћански свет је постао дакле неистинит, неправедан и непоштен и то у толикој мери, да је у томе превазишао народе нехришћанске. Због тога је вечна Истина морала пустити страшне потресе, буре и ужасе, да растресу свест људску и очисте је од плеве и лажи.

Ако питате шта ћемо ми радити да се спасемо, одговорићу вам: *познајте истину и истина ће вас ослободити од свих зала*. Христос је истина и сведок вечне небесне исти не. Познајте Христа. Покажите Христа у животу своме, личном, породичном и друштвеном, и Христос ће вас спасти од свих зала свих злотвора, видљивих и невидљивих. Амин.

XVI

Људи говоре о моћи. Нико није тако моћан као Христос. Људи говоре о величини. Нико није тако велики као Христос.

Људи говоре о доброту. Нико није тако добар као Христос.

Људи говоре о страшном. Нико није тако страхан као Христос.

Људи говоре о слави. Нико није тако славан као Христос.

Не може нико имати на свету праве и трајне славе осим од Христа и кроз Христа. Јер због Његова страдања на крсту Њему се дадоше сви венци славе, и Он их дели коме хоће. Његова је слава непролазна, и Његови венци славе неувели.

Свака слава мимо Христа јесте не само пролазна и лажна, него и опасна. Што већу славу има један непријатељ Христов од људи, то ће му већа казна бити у свету мрака и шкрвута зуба. Што год је већи број људи што таквога велича, то се већи број паклених демона весело спрема да му душу *ишчупа* из тела и одвуче у своје смрадне пештере.

Наша крштена браћа која се поведоше за папским и лутеранским јересима направише се веома мудри мимо Христа. И презреше нас православне хришћане као немудре и некултурне. Али ваистину и на њима се обистинила реч Павлова: *Кад се грађаху мудри, полудјеше* (Рим. 1, 22). Јер одбацише духовну мудрост по Христу, која ходи у оделу смерности и љубави, а обукоше се у телесну и светску мудрост, попут незнабожних философа, која је сва у гордељивости и злоби.

И претворише славу вечнога Бога у обличје смртнога човјека... па већма поштоваше и послужише твар него Творца. То јест скидоше сву славу са Христа Господа и ставише је на рамена смртних људи, ко је уздизаху за нове месије. Такав им је постао појам славе од небожје мудрости. А појам културе састоји се код њих у поштовању твари, тј. видљиве природе и служењу њој већма него Творцу природе. *Смртни богови и обожена природа!* То је за сада последња станица западног човечанства у незадржаном и вековном срљању са висина Христових у тартар сатанин. То је врхунац изједначења крштених људи на Западу са негдашњим паганизмом римским и садашњим азијским. Хиљаде књига годишње објављују они све у славу великих људи и похвалу своје културе, и хиљаде новина дневно стоје у служби исте пролазне лажне славе и у служби похвале човечијих дела под надувеним именом култура. Зато их предаде Богу у срамне сласти, те налазе задовољство само у оном што је земаљско а не небесно, и само у оно што производи код ђавола смех а код анђела Христових плач. Сласти су им у неговању тела, у грабежи туђега, у отмици од малих и слабих, у умножењу земаљског блага и проширењу своје државе и своје власти, у лукавом завојевању туђе отаџбине, у весељу и у игрању, у одбацивању сваке вере као су јеверице, у негирању Бога, у пуном биолошком животу, у бестидном називању мајмуна својим праоцем, у потопљењу антропологије у зоологију.

Питате ли, да ли ће се ово залутало покољење, најзалуталије у историји, моћи икад повратити ка истини и поштењу? Може. И нека би дао увређени Христос да то што скорије буде. А кад ће то бити?

То ће бити онда када наша западна браћа буду писала хиљаду књига годишње у славу Христа Бога нашега. И када хиљаде њихових новина дневно буду писале похвале хришћанским врлинама и хришћанским добрим делима, место што пишу о злочинима и о увредама Божјег Величанства, и о трговини са телесним инстинктима. Када се то преображење догоди, онда ће западно јеретичко човечанство јавити се пред видљивим небесима као окупано, очишћено и небесним кадом намирисано.

Тада ћемо се ми православни радовати, јер ћемо доби ти повраћену браћу своју.

Тада ће незнабожачки народи завољети Христа и тражити да се упишу у Његову децу, јер им неће више хришћани спречавати да буду Христови.

Тада неће бити злобе међу људима ни ратова међу народима, него ће бити Христов мир што превазилази разум и Христова слава којој нема равна ни у времену, ни у вечности. Нека би нас величанствени Христос испунио својим миром и увенчао венцима своје славе. Амин.

XVII

Зашто Бог попушта казну на људе? Зато, да би отклонио пропаст људи. Исто, као што родитељ бије кривопутног сина да би га благовремено сачувао од пропасти која зјапи на крају кривога пута.

Зашто је Бог пустио на свет ону језиву ратну несрећу, која се као смртоносна олујина пронела ширином и дужином целе планете земаљске? Зато, да би спречио далеко већу несрећу којој су људи ходили у сусрет, а то је потпуно угашење духа и потпуна смрт душе.

Сви људи желе себи срећу, али је мало оних који свом снагом не раде на својој несрећи.

Сви људи заиста желе себи срећу, али је мало оних који не стављају свој врат под суров јарам који не могу одржати и своја леђа под тешко бреме које не могу носити.

Гле, Спаситељ света говори о својем јарму и о својем бремену, па каже: *јарам је мој благ и бреме је моје лако* (Мат. 11, 28—30). Из сажалења и љубави Он позива људе к себи да се на Њему науче и одморе. *Ходите, вели, к мени сви који сте преморени и претоварени, и ја ћу вас одморити. Узмите јарам мој на себе и научите се од мене; јер сам ја кротак и смирен у срцу, и наћи ћете покој душама вашим.* И најзад завршава позив овим речима: *јер је јарам мој благ и бреме моје лако.*

Јесте ли кад дубоко мислили о споменутом речима Христовим? И о разлици између јарма и бремена које људи сами на себе товаре и Христовог јарма и бремена? Разлика је заиста веома велика.

Јарам светских људи јесте у томе што ти људи мисле све постићи својом снагом без Божје помоћи. А јарам Христов је у сталном поуздању у свемоћног Оца небесног. Због тога је онај јарам суров, а овај благ.

Даље: судити се, бреме је светско, бреме тешко, а измирити се, то је лако бреме Христово.

Даље: светити се, то је тешко бреме људско, опрости ти, то је лако бреме Христово.

Христово је бреме љубав, а несрећничко је бреме мржња.

Христово је бреме истина, а ђаволско бреме лаж.

Христово је бреме братољубље, а грешничко самољубље.

Христов је јарам помагање и давање, а грешнички ја рам краћа и отмица.

Христов је јарам крут за небесно царство, а пропаснички је труд за царство земаљско.

Христов је јарам тесан пут што води у царство Божје, а беднички је јарам широк пут што води у пропаст.

Христово је бреме светиња и милост у свему, грешнички је пут вулгарност у свему.

Христово је бреме целомудреност и поштење, а грешничко непоштење и разврат.

Христово бреме је трпљење што води крајњој победи, грешничко је бреме нестрпљење што води очајању.

Христово се носи са очима упртим у вечни живот у царству Божјем, а светско се бреме носи са очима упртим у гроб.

Који је јарам блажији и које је бреме лакше?

Несумњиво Христово.

Но, и ако су чули позив Христов да приме Његов јарам и Његово бреме, људи су натоварили себе несносним бри гама овога света о овоме свету; оптеретили су себе и пре оптеретили себичношћу, злобом, лукавством, самољубљем, охолошћу, непоштењем, немилостивошћу, развратом, безбоштвом, тако да их је сатана терао својим бичем као своју товарну стоку.

Требало је спасти човечји род. Зар ће сатана спасти?

Требало је вратити човечји род са кривога пута. Зар ће човек то учинити?

Свемоћни Христос Човекољубац и сада је притекао у помоћ народима света, за које је живот свој положио из љубави. Пустио је мању несрећу да спречи највећу. Као кад лекар одсеца болесне прсте да би сачувао цело тело у животу.

А сада, ја стављам пред вас срећу и несрећу, па бирај те. Срећа је у бремену Христовом, а несрећа у бремену слепачком и лудачком. Амин.

XVIII

Бог се јави!

Ваистину се јави!

То је српски поздрав и отпоздрав о Богојављењу. Тиме Срби потврђују своје уверење да се Бог заиста јавио у овоме свету. Тако се Срби показују као једномишљеници апостола Павла који говори: *Бог се јави у тјелу, правда се у духу, показа се анђелима, проповједа се незнабошцима, вјерова се на свијету, узнесе се у слави* (I Тим. 3, 16).

Ако се Бог јавио , браћо, Он није могао доћи и отићи не променивши свет на боље. Заиста било би недостојно за Бога и очајно за људе, да је Бог посетио ову долину плача празних руку, без икаквих дарова.

Али није тако. Цар над царевима и богаташ над богаташима, дошао је с препуним рукама дарова. Зато је управо и дошао — да донесе дарове: да буде храна гладним, здравље болним, утеха тужним, светлост слепим, пут и путовођ збуњеним, пастир залуталим, мудрост неуким, отац сиротим; речју свима све. Отворио нам небо, показао вечног Оца и вечну отаџбину, указао тај траг и осветлио тросунчаном светлошћу, обележио га својим трагом, дао нам анђеле за сапутнике, спасао нас снагом, загрејао љубављу, даровао нам проштење грехова, освештење душе и тела; и благословио нас. Најзад, обећао је с нама бити до скончанија времена, а на крају опет доћи, да прими оне који су му остали верни у небесне обитељи своје, те да онамо вечно с њим буду.

Да није са овако богатим даровима дошао, зар не би заборавни род људски заборавио Његову посету? И зар би Срби после 2000 година још увек понављали онај слатки поздрав: Бог се јави и Ваистину се јави?

Но где је среће ту је и несреће. Превелика срећа за људе — јављање Бога у телу. Превелика несрећа — отпад од Бога и враћање у службу сатани. Ова несрећа потекла је од западних неправославних народа, и то из два узрока. Први узрок је мржња према јеретичком свештенству, а друга мржња према Јеврејима. Обе ове мржње узрасле су у срцима западног човечанства из истог семена. А то семе јесте покушај како хришћанског клира тако и Јевреја да потпуно загосподаре животом народним и државним у свим правцима. Мржња према таквом клиру пре творила се у мржњу према цркви, а мржња према Јевреји ма укључила је и Господа Христа као тобожњег Јеврејина. Уствари Христос је био Јеврејин само по мајци и по народу коме се прво јавио. Али баш од тога народа Он је прво и одбачен и страшном смрћу уморен. Шта дакле? Ако је неко против Јевреја, како може бити и против Христа, против кога Јевреји ратују 2000 година? Но где се сатански нокти забоду, ту се не пита за логику.

Поведени мржњом против клира и Јевреја западни на роди су постепено одбацивали Христа, док га у последње време нису искључили из свих грана и установа народних и државних, ограничили му бављење једино у храмовима. Њему који је после свог славног васкрсења из гроба ре као: даде ми се свака власт на небесима и на земљи, Ње му су заслепљени људи одузели сваку власт — не, него и сваки утицај — на земљи, у школи, у друштву, у политици и уметности, у међуљудским и међународним односима, у науци, у књижевности и у свему осталоме.

Но са Богом се није играти. Кад год се људи као гости за Божјом трпезом сувише обезобразе, мора доћи казна као опомена од стране Домаћина. Две страшне опомене Божје садашњем поколењу то су два последња Светска рата у размаку од двадесет година. Нека хришћански народу клекну пред увређеним Христом и поврате му ону власт, част, славу и пошту која једино Њему припада. Тако чините и ви, браћо православна, ако хоћете да се сачувате од трећег Светског рата страшнијег од оба прошла. Од Христа вам здравље и спасење, а Христу од вас песма, слава и похвала на век века. Амин.

XIX

Кад се баци огањ на једну кућу, он хвата најпре оне састојке куће који су најзапаљивији. Прво се упаљује оно што је од сламе и од трске, па оно што је од дасака, па тако даље док пламен не обухвати целу грађевину. Тако је и са човеком. Огањ страсти прво напада на срце као најосетљивији и најзапаљивији орган човечјег бића. Кад се срце запали, цело је биће човечје запаљено. Кад се срце освоји, све је освојено. Кад се срце поквари, све је покварено. Из срца исходи љубав или мржња, мудрост или глупост, чистота или муљ, живот или смрт. Ако је вера једнога хришћанина у самоме срцу, онда је његова вера не одољива снага у њему. Такво срце даје и језику снагу да говори са убедљивошћу. Јер је језик људски једног или другог, тј. или веран гласник стоваришта златне робе у срцу, или пак лажан телал банкротираних радње.

Знао је свемудри Спаситељ шта је говорио кад је ре као: *Што излази из уста од срца излази* (Мат. 15, 18). Знао је Његов мудри апостол, свети Павле, да је правилно протумачио мисао свога Учитеља кад је рекао: *Срцем се верује а устима се сведочи* (Рим. 10, 10). Срцем се верује за правду а устима се сведочи за спасење. Бог цени оно што је у срцу и не да се преварити језиком. Њуди цене оно што је на језику, јер не знају оно што је иза језика, у срцу.

Браћо моја, читајте Свето писмо пре свега и више од свега. Писменост ваша послужиће вашој пропасти а не спасењу, ако све читате, а не читате Свето писмо. Одмах пак до Светог писма

читајте Житија светих, тј. Животописе светитеља и светитељки православне цркве. Све књиге овог света не могу донети човечијој души ону снагу, ону утеху и ону сласт коју доноси Свето писмо и Житија светих.

У Житију светог мученика Харалампиа читамо како је овај неустрашиви светац од 113 година довикнуо своје незнабожном мучитељу: „У моме срцу нема злобе и на моме језику нема лажи”.

Ево вам, браћо, основне читанке хришћанске вере: прво немати злобе у срцу и друго немати лажи на језику.

Али ево вам, браћо, у томе и верног тумачења садашње зле судбе човечанства: злоба је одузела срце човечије, зато је и језик човечији постао инструмент злобе, оруђе лажи. Не може језик говорити правду, ако је срце испуњено зломом. Ако је у извору мутљаг, то и водоводна цев мора да износи мутљаг. Језик је слуга срца. И кад слуга лаже, брзо себе издаје.

Шта је лаж? Притворна истина.

Шта значи лагати? Значи оденути се у одело истине; сакрити се за леђа истине; јавити се под именом истине; ставити фирму истине на дућан лажи; представити бабу као младу, помоћу белила и руменила. Не сме лаж да крене један корак под својим именом. Јер где год би се она представила речима: ја сам лаж! Нико је не би прихватио. Зато она иде у сенци истине. Самим тим лаж потврђује истину као стварност, јер не може без истине никуда маћи.

Злоба у срцу и лаж на језику, браћо моја, то је постало коб човечанства у наше време. Злоба и лаж то су две паликуће које су произвеле пожар целог света у прошла два Светска рата. Злоба и лаж — те две вештице света, знајте, радиће несустало да створе и трећи светски пожар, страшнији од она два ранија.

Ратујте, браћо, против злобе и лажи.

Ратујте против злобе у срцу своје и лажи на језику своје да би спречили нови Светски рат међу народима. То је наука Христова: лекару, излечи прво сам себе. То је метод хришћански: почни од себе. Ма с које друге стране отпочели, нећете успети ништа. Христос Бог вас је томе научио. Њему слава и хвала на век. Амин.

XX

Чиме се хвалиш, човече, чиме се толико поносиш? Ко год се хвали, хвали се оним што је његово, а не оним што је туђе. Шта имаш своје чиме би се похвалио? шта имаш осим позајмице коју на крају мораш вратити зајмодавцу?

Хвалиш ли се лепотом телесном? Иди на гробље и ви ди где се избацује из града лепота телесна. Или се хвалиш очима и устима? Ко зна колико си пута с досадом отирао блато са обуће и не мислећи да су то очи и уста оних, који су прошли путем којим ти сада ходиш?

Ил' се хвалиш богатством? Ај, помисли, чије л' није било чије л' бити неће! Или драгим камењем: дијаманти ма и брилијантима, рубинима и топазима, или смарагдима или бисерима? Када те буду мртва положили на даске, са свим ће ти свеједно бити да ли ће ти ставити око врата низове од бисера или од букова жира; и да ли ће ти џепове напунити дијамантима или пепелом; и да ли ће ти теле сину покрити кадифом или рогозином. Све што си од земље позајмио, земљи се враћа, хтео ти или не хтео. Што се онда хвалиш позајмицом.

Ил' се хвалиш славом и влашћу и силом? Заиста, на твоју реч сада окрећу се на лево или на десно читаве војске, прокопавају се тунели, зидају се градови. Испод твога прозора пролазе хиљаде радозналих људи који би хтели само да те сагледају својим очима, те да могу причати својима како су видели великог човека. А сутра ће гамизати преко хладнога чела твога стоноге и гуштери, и ти нећеш моћи макнути руком да их одагнаш. Ил' се хвалиш својим делима, својом културом? Чувај се, да ти се не узме памет као цару Навухкодоносору. А ту причу треба да чујеш и знаш, и да казујеш деци својој и свакоме коме добра желиш. Та прича гласи: цар Навухкодоносор сазида велики град Вавилон и многе ваздушне куле у њему високо до облака, — и уреди престоницу своју тако, да јој не бијаше равне у свету. Једнога дана шеташе цар Навухкодоносор по кули својој, па баци поглед по граду Вавилону и испод својих ногу и у гордости својој узвикну: *Није ли то Вавилон велики, што га ја сазидих јаком силом својом да буде столица царска и слава величанству мојем* (Дан. 4, 29). При томе цар се не сети Бога Створитеља, нити му се као владар захвали на помоћи, нити се понизи пред свевишњим, што је дужност свих владара, — него напротив себе истаче као Бога над Боговима и цара над царевима. Али, ај, браћо моја, шта се догоди? Не да се Бог понижавати од прашине испод ногу Његових. Још су се оне горде речи царева пенушале у његовим устима *а глас дође с неба: теби се говори, царе Навухкодоносоре, царство се*

узе од тебе. И бићеш прогнан између људи и живећеш са звјерима пољским и хранићеш се травом као говече и седам ће времена проћи преко тебе да Свевшињи влада царством људским и даје га коме хоће.

А оно што се даље догодило заиста је страшно и за казивање. У томе часу горди цар Навуходоносор сиђе с ума и одбеже у гору, и живљаше у гори као звер међу зверовима, за читавих седам година. И јеђаше траву као говече, и нарасте му длака по телу и нокти као у птице. И, тек, после седам година поврати му се ум његов, те он као други човек понизи се пред Господом Богом и поклони се Његовој сили и Његовом величанству. И даље до смрти цароваше скрушена срца као слуга Бога једнога и живога.

Али, рећи ћете ви, то је тако далеко од нас; то је било пре две и по хиљаде година; шта то има заједничко с нама?

О, браћо моја, умрећемо сви, и ја морам да вам говорим истину. Заиста имате право, то се догодило пре две и по хиљаде година у далекој земљи Вавилонској. Али то се поновило и јуче, и то се догађа и данас усред Европе; усред Европе крштене, жалости наша!

Посилили се људи. Погордили се због дела руку својих; због својих градова, друмова, железница, пароброда, парних плугова, електричних машина, подземних и подводних и ваздушних машина, погордили се веома. И уздигли себе изнад Бога Свевишњега, и почели обожавати сами себе и своју културу, дела руку својих. Ај, браћо, нови Навуходоносори дигли нас изнад престола Божјега; нови Вавилонци опијени смрдљивим мирисом новог Вавилона. И Бог им узе памет. И полудеше. И поделише се. И ударише једни на друге. И пролише крв без мере и починише безакоња без броја. И баци их Свевишњи у прашумски мрак међу скотове, јер исповедаху да нису од Бога Свевишњега, него род скотовски, зверски и мајмунски. И ево сада се хране храном зверском; пасу траву и нокти им расту као у звериња и у птица. Докле, Господе? Докле се не понизе и не признају као цар Навуходоносор да Свевишњи влада царством људским и да га Он даје коме хоће. Браћо моја, но ви Вавилонци били су залудели и нас Србе и од Христа одвојили. Зато сад идемо са повезаном главом и привијеним ранама. Питање је за нас од животне важности: хоћемо ли и даље са Вавилоном или са Христом? Хоћемо ли са културом или са Богом и душом? Бирајмо, али пазимо да не изберемо јучошње. Богу нашему слава на век. Амин.

XXI

Путник сам и гост на овој земљи. Тако су говорили стари. То је била њихова јасна визија и тачно осећање овога живота. Та визија замагљена је у наше време; то осећање стварности утупљено. Авај нам, браћо! А то су важне ствари, веома важне. Зашто смо их замаглили као стакло на прозору да се не види ништа? Зашто смо их утупили да не могу да покажу што дува од истока а што од запада? Заборавили смо да смо путници, па никог и не питамо за пут, него смо направили огњиште на сред пута као за хиљаде година; због тога нас увређена судба гази својим путним колима. Заборавили смо да смо гости, да смо се распртили у туђој кући као у путном хану и разви кали се као да смо ми зидали хан. Зато нас шиба рука невидљивог Домаћина, а нас боли, па боли. Но плачући од Бога ми продужујемо своју игру.

Рећи ћете: Па ми питамо за пут?

Кога питате?

Кад два путника први пут путују једним путем, па један другога питају за пут, ви ћете рећи да су полудели.

То вам је случај такозваних модерних народа. А то су они народи који више воле да се зову модерни него хришћански. За њих је свети пут постао као шеталиште, а овај свет, ово свето обиталиште Господње, као пијани хан за тобожње весеље, уствари, за предсмртну игру.

Ко ће нам показати пут?

За какав пут питате?

У Библији сви су путеви набројани: пут свети и пут не свети, пут прави и пут криви, пут истине и пут лажи, пут правде и пут неправде, пут светлости и пут таме, пут милости и пут пакости, пут спасења и пут пропасти, пут де це Божје и пут противника Божјих. Ми ћемо укратко на звати онај први пут свети пут, а овај други несвети пут. За који пут дакле ви питате?

Ако питате за пут свети, онда питајте само Господа. И Он ће вам показати свети пут. Ако ли питате за пут не свети, онда питајте сами себе, и питајте своје сапутнике који знају колико и ви, и питајте гатаре и врачаре, који се уче од оног отпадника Божјег, из вечне јаве и густе таме, да варају свет.

Заиста, браћо моја, наше поколење личи на омађијане путнике. Није ли природно, да путници на непознатом путу питају за пут некога ко зна, то јест ко је ходио тим путем с оба краја до краја? То је сасвим природно за не омађијане. Али омађијани путују заједно и питају један другог за пут, иако се њихово заједничко знање тога пу та потпуно поклапа са незнањем.

Ај, браћо моја, зашто је Европа сишла са правога пута и залутала у непроходну пустару? Зато што се одвратила од Христа Путовође и почела питати за пут своје философе, своје војводе, своје политичаре, своје књижевнике и све остале своје незналице и гаталице.

Одлучила се Европа да пита за свети пут Онога који је с неба сишао и опет на небо узишао, Онога који је крв своју пролио на јеврејском крсту за Европу, па се научила да пита за пут оне који се намећу за путовође и који своје савете не плаћају него наплаћују.

Пророк Исаија, духом Божјим испуњен, духом Божјим прозира у будућност човечанства па шта види? Види *напаст и пут, који ће се звати свети пут... ко узи де њиме, па ни луд, неће залутати* (Ис. 35, 8). Одлучила се Европа одавно, има хиљаду година, да иде тим светим путем. Нити се може лако повратити на тај пут. Јер тај свети пут то је само Христос, а она из мржње према Јеврејима одбацује и Христа. Врше, врше, па кад оврше, онда помеша кукољ и пшеницу, па обоје избацује са гумна.

Само је један једини свети пут, а стотине је несветих путева. На свима путевима рука Господња бије а само на једном милује. На свима путевима другује са човеком са тана, а са Христом само на једном једином путу, на све том путу.

Браћо моја, свети пут Господњи није непросечен, ненасут, необележен, да би се смели жалити: не видимо га, не знамо га. Јер тим путем су прошли свети апостоли, па свети мученици и исповедници, па свети хришћански цареви и патријарси, па свети пустињаци и испосници, хиљадама и хиљадама њих, милиони и милиони. Па су тим путем прошли и сви најбољи преци ваши, од пре Светога Саве и од Светога Саве. Не смете рећи — не знамо тај пут. То је најпознатији пут у хришћанској историји и у вашој на родној историји. На светоме путу Бог благосиља свети на род свој. Амин.

XXII

Којим путем да се пође?

Људи не могу да пођу правим путем прво не зато што немају путовође него зато што их имају сувише. Али има нешто друго, а то је оно што пророк Јеремија исказује овим речима: *Знам Господе, вели, да пут човечији није у његовој власти, нити му је у власти да управља корацима својим* (Јер. 10, 23).

Па ко ће нам показати пут? Само онај у чијој је влас ти живот човечији. Онај који нас је послао на овај живо тни пут, Он једини може нама бити пут и Путовођ. Јер једини Он зна оба краја пута, почетак и конач. Ко би иначе могао то знати ако није присуствовао стварању света и ако није у стању да провиди крај створеноме свету? Мрав који мери своју путању милиметрима не може нам ништа рећи о нашем путу километарском. Па и сам човек, обручник смрти још у колевци, како би могао оцрта ти путовање човечанства од хиљаде година кад његово лично путовање у овоме свету траје минут или два према рачуници Творца времена пред ким је хиљаду година као један дан? Због те своје недосежности и крајње немоћи људи су се од почетка, од помрачења Адамова, варали у путу. Јер су им се многи путеви чинили прави, док је, у ствари, један једини пут прав а сви остали криви. Давно пре Христа, пре новог бројања времена, месијанског поглавља историје, увидео је то и премудри Соломон, па је рекао: *Пут неки чини се човјеку прав, али на крају показује се као пут к смрти* (Приче 14, 12). О, браћо моја, има ли очигледније истине? Безбројне нетражене и нежељене путовође нашег времена вичу нам: хајдете овим путем! Ово је једини прави пут! И ми погледамо и на први поглед учини нам се да је тако.

— Слушајте, људи и народи: пут науке пут је прав, ви чу једни!

И нама се учини, тако је. Али ко следи на том путу до близу краја, увиђа да се човек на њему изједначаје са црвима и гусеницама и мајмунима и микробима, и завршава смрћу без васкрсења, и ноћи без сванућа.

Други опет вичу: Слушајте људи и народи, пут културе, то је једини прави пут. Други путеви јесу путеви дивљаштва. Неки се преваре и ставе свој прст на ту нумеру као на замотан кајиш на вашару, но на крају бивају оштећени и исмејани, па беже са тога пута. Иначе би пали у клопку банкротства и смрти.

Трећи опет вичу: Слушајте људи и народи, пут потпуне једнакости људи једини је прави пут. Пођите њиме и буди те срећни. И неким се учини заиста тај пут као пут правде и истине. Али кад пођу донекле тим путем, увиде да онај ко их је крао у време неједнакости, краде их и на путу једнакости, и онда се тргну натраг и спасавају од пропасти и смрти.

Па четврти, па пети, па десети, па стоти, па хиљадита, вичу и вичу, и вичу. Заиста никад живот људи није личио на један вашар са безброј варалица, него у наше време. Треба бити веома опрезан. Беспутници нуде се за путовође. Варалице нуде се за пријатеља. Паликуће нуде се за чуваркуће. Теципаре нуде се за спасиоце; развратници за пратиоце, безбожници за васпитаче, душегупци за помоћнике. Заиста никад од Адама није било више лажних путовођа него у овоме двадесетоме веку. А у свима векови ма па и у овоме само је један једини пут прав и једини путовођ истинит, а то је Господ Исус Христос, Месија Син Божији, Спаситељ, и искупитељ људи.

Ја сам пут, рекао је Он пре две хиљаде година. И кад прође још две хиљаде година, Његове ће речи звечати као сребро међу камењем: *Ја сам пут*. И кад прође још два пут по две хиљаде година, Његове ће речи звечати као злато међу плехом: *Ја сам пут*. А на крају крајева кад се све гнусне рекламе заморе, и све лажи промукну и њихов лавовски урлик претвори у промукло змијско шушта ње, тада ће све уши чути само сребрну звуку Божијих речи? *Ја сам пут*. А дотле свако ће поколење па и наше имати да бира између многих распутника и Христа Путовође. И на вама је да бирате. Но шта имате ви као Срби да се предомишљате и да изнова бирате. Свети Сава је изабрао Христа и двадесет српских поколења пошла су за Христом као за животом. Зар ће те ви и деца ваша за сатаном и за смрћу? Не, него за Христом. Амин.

XXIII

Придите поклонимо се цару Богу нашем. То је позив светих пророка и светих апостола. То је позив цркве. И сви који су се одазвали нису се постидели.

Придите поклонимо се култури, царици нашој, и богињи. То је позив модерних безбожника. То је позив нових идолопоклоника. И сви који су се одазвали томе позиву, умрли су постиђени и разочарани.

Придите поклонимо се Христу цару Богу нашем. Тако су викали мученици хришћанским мучитељима својим идолопоклонцима. А мучитељи су њима претећи говорили: Ако се не поклоните кипу ћесарева, онда сте издајници и велеиздајници. Јер је ћесар Бог на земљи, њему се треба клањати. На то су мученици, у крви и ранама до последњег издисаја одговарали. Само је један једини човек у свету био прави, вечни и бесмртни Бог, а то је Господ наш Исус Христос од Деве рођени, који је за нас умро и за кога ево ми умиремо. Умро је и васкрсао је, и није сад мртав, него жив. Приђите, дакле, бедни незнабошци и по клонимо се сви бесмртном Христу цару Богу нашем. — Ко је год послушао овај позив светих јунака Христових, тај се није никад постидео, и није се плашио од смрти не го се радовао смрти.

Придите поклонимо се нашим великанима, у нашем националном Пантеону. Тако вичу шовинисти свих народа, на жалост хришћанских. Наши великани, наши велики вођи, научници, лекари, књигописци, дрворесци, сликари, певачи и политичари, глумци и скакачи — то јесу наши богови; у друге богове ми не верујемо. Но, рецимо, нека мајка доведе полуделог сина, па каже: Чујем да су у вашем Пантеону многи богови, па сам довела мог умоболног сина, како би се ваши богови смиловали и повратили му здравље. Тако су ми саветовали и лекари који су се дуго узалуд трудили да га излече. Рекли су ми на крају: ми му не можемо помоћи, једини Бог то може. Па, како у вашем Пантеону, чујем, има много богова, то сам га ја и довела тим многим боговима да га излече, а ја ћу учинити прилог колико год могу. Има, истина, и цркава где се говори о једном Богу, али ја, као проста жена, рачунам што је њих више то је и помоћ сигурнија. — Иди, жено ода тле, одговарају љуто шовинисти. Наши боговски великани живе једино у нашој успомени а у Пантеону се чувају само њихове кости. На то ће им рећи жена: опростите, господо моја, преварена сам. Нико ми није рекао да је ваш Пантеон само једна збирка костију, једна костурница мртвих, него друкчије, друкчије...

Придите поклонимо се самоме Христу цару и Богу на шему. Тако трубе свештени трубачи по свој васиони, ево већ две хиљаде година. Нема цара осим Христа. Нема Бо га осим Христа. Нема Спаситеља осим Христа. Нема исцелитеља, ни васкрситеља, осим Христа. Ајдете, децо Божја, придите, поклонимо се и припаднимо с вапајем за помоћ самоме Христу цару и Богу нашем. Ко год је послушао овај трубни глас, тај је у животу право ходио, у мукама јуначки се борио, на смрти се радовао, а у оном свету са Христом царовао, и царује. Ваистину, нико се није постидео.

Придите, поклонимо се злату. Златом се може све ку пити. Злато је наше једино свемоћно божанство. Тако вичу мамонисти, следбеници прастарих поклоника демону — мамону.

Други опет вичу: придите, поклонимо се челику. Челиком се може све покорити. То је божанство модерног времена.

Али који су се год поклонили злату, умрли су од глади. И који су се поклонили челику, од челика су погинули.

Увек, почетак дао је за право сатани, али је крај увек дао за право Христу.

Зато сви ви, који сте се освртали, не осврћите се више. И који сте се колебаали, не колебајте се више. И који сте сумњали, не сумњајте више. Зар вас није научило крваво искуство. Све је обмана и варка изван Христа. Зато при дите и поклоните се Христу цару и Богу нашему. Амин.

XXIV

Шта је Христос учинио за Европу, и како се Европа захвалила Христу? То је, браћо, предмет за размишљање и поуку.

Шта је, дакле, Христос учинио за Европу? Одговор: више него све. Јер све то би било оно што људи могу очекивати. Али Христос је учинио за Европу далеко више него што су људи умели очекивати.

Христос је разагнао у Европи мрак незнабоштва и глупост идолопоклонства. Тиме смо све рекли за онога ко зна шта значе те две речи: незнабоштво и идолопоклонство. А за оне који то не знају, рећи ћемо нешто више. Европско незнабоштво и идолопоклонство било је исто онако мрачно и глупо као незнабоштво и идолопоклонство црначких племена наших дана у Африци. Али само још суровије, суровије утолико уколико је крв потомака Јафетових гонила људе на веће крајности, него ли крв Хамова.

Религија без правога Бога, брак без морала, друштво без милости, држава без вишег смисла од разбојничке отмице. Једном речју: живот без смисла и смрт без наде. Уз то непрекидни страх од грозних богова, који се морају ублажавати крвавим жртвама, животињским и људским, па гатаријама, врачаријама и безбројним даноноћним бесмисленим церемонијама. Мрак и глупост у сељачкој колиби, мрак и глупост у патрицијској палати, мрак и глупост у царском двору, и у поезији, — у свему. Сатана је држао у кврзи европско човечанство док се Христос није јавио. И цео организам европског човечанства, цело тело и цела душа била је не болесна, него сама болест као губав чо век, од главе до пете. А Христос кад се јавио у таквој болници и лудници европској кроз своје слуге као да је рекао оно што и жени згрченој осамнаест година: *Европо, опроштена си од болести своје* (Лк. 13, 12). И наједном Европа се исправила, осветила, просветила, очистила и образовала. Као кад неко на тамници отвори прозоре, и почисти, и уреди, и окади. Уз то дао је Христос крштеним народима Европе власт над целом куглом земљином, да би као крштени крштавали, као освећени освештавали, као научени учили мрачнију и слабију браћу своју. Ето, то је чудо над чудесима учинио Господ Исус Христос у Европи.

На друго питање: Како се Европа захвалила или оду жила Христу, одговор, није светлост него мрак, није радост но плач. Онако му се захвалила и одужила као они Гадаринци, које је Христос ослободио од легиона злих духова, а који су га молили да иде од њих. *И моли га сав народ из околине Гадаринске да иде од њих* (Лк. 8, 37). И Он оде. Не возрази им ни речи, него оде. Он оде, али проклетство остаде у тој земљи. И та земља Гадарин ска, некад плодна и богата данас представља оку човечјем једну суру и суху проклету пустињу. Гадаринци су молили Христа да иде од њих. Европејци га не моле, него га го не. Гоне га свим начинима: — и преко школе и преко штампе и преко политике, и преко филма, и преко научних гатарија и преко свих културних надувености својих; гоне га и мислима, и речима, и делима, и појединачно и групно, и сви скупа.

Кад је онако било са Гадаром, која је по глупости молила Христа да иде из ње, како ли ће бити Европи која га не моли, него га по злоби тера од себе? Како ће јој бити? Европа, која је одустала од Христа и повратила се своме прастаром мрачном, глупом и смрадном паганизму?

И то је одговорено посредно у Јеванђељу. Биће Европи оно што је било Капернауму, граду веома културном, бо гатом, уређеном, веселом и охолом, на обали језера Гали лејског. Христос му је запечатио судбу овим речима: *И ти, Капернауме, који си се до небеса подигао — до пакла ћеш пропасти, јер да су у Содому била чудеса што су у теби била, остао би до данашњег дана. Али вам кажем да ће земљи содомској лакше бити у дан Страшног Суда него теби* (Мат. 11, 23).

Ај, браћо моја, да су у Индији и Китају била она чуде са која су била у Европи кроз две хиљаде година, чудеса без мере и броја, давно би се ова два велика мравињака људска — половина целог човечанства — окајала у праху и пепелу и заволела Христа и поклонила се Христу.

Ја не страхујем за судбу Индије и Китаја. Ја страхујем за судбу Европе. Пропашће као Капернаум! И тамо где су њене поносите куле, биће мравињаци. И где су њени буле вари, биће трњаци и змијињаци. И тамо где је сада срамно кликтање против Христа биће букање буљина и врисак шакала.

Јер, кад мишљаше Европа да је културна, онда подивља. И кад мишљаше да све зна онда оглупи. И кад мишљаше да је врло јака, онда беше ништавна као паучина.

Ево вам, браћо, предмета за размишљање и поуку. Прославите Христа Бога, да би и Он вас прославио у царству свом небесном. Амин.

XXV

Где је највећи мрак? Тамо где букти највећа светлост, па се угаси. Тамо је највећи мрак. На тргу где сија стоти не сијалица и где се ноћ такмичи у светлости са даном, па кад све сијалице утрну, онда на томе тргу осећа се већи мрак него у неосветљеним чергама циганским.

Ај, браћо моја, у наше дане ми уздигосмо вође наше и отворисмо очи наше и видесмо такав трг. И беше осветљен тако да се такмичаше са сунчаним небесима. Али му се све сијалице погасише, и ми погледасмо са Балканских висина и видесмо долину без светлости, мрачну као што је мрачан дом кртице под земљом. Тај трг обележен је на мапама света са именом Европа а по свима заузетим народима са именом безбоштво и немилост.

Шта је то Европа?

То су похот и памет. Обоје човечје: човечја похот и човечја памет. А то двоје оличено је у папи и у Лутеру. Шта је, дакле, Европа? Папа и Лутер. Засићене људске похоти до врхунца, и засићене људске памети до врхунца. Европски папа је људска похот за влашћу. Европски Лутер — људска решеност да све објасни својом памећу. Папа као владар света и научник као владар света. То је Европа у суштини својој, битно и историјски. Једно означава бацање човечанства у ватру а друго означава бацање човечанства у воду. А обоје — одвајање човека од Бога. Јер једно значи негирање вере а друго негирање цркве Христове. Тако дејствује у телу Европе зли дух ево неко лико векова. Ко може истерати тај опаки зли дух из Европе? Нико осим Онога који је црвеним словом обележен у историји рода људског као једини Изгонитељ демона из људи. Ви погађате на кога мислим. Мислим на Господа Исуса Христа, Месију и Спаситеља света, од Дјеве рођенога, од Јевреја убијенога, од Бога васкрслога, од векова потврђенога, од небеса оправданог, од анђела прослављенога, од светитеља посведоченога, и од праотаца наших усвојенога.

Док се Европа држала Христа као Сунца правде и Његових апостола, мученика, светитеља и безбројних угодни ка и праведника, дотле је она личила на трг осветљен са стотине и хиљаде сијалица, великих и малих. Али кад је људска похот и људска памет ударила по томе Христу као два страшна ветра, сијалице су се погасиле пред очима људи и мрак је овладао тргом као мрак у подземним ходницима кртице.

По похоти људској сваки народ и сваки човек тражи власт и сласт и славу, подражавајући папи римском. По памети људској сваки народ и сваки човек налази да је он најпаметнији и свега блага земаљскога најзаслужнији. Ка ко да не буду онда ратови међу народима и људима? Како да не буде лудила и беснила код људи? Како да не буде болештина и суше и поплаве и чирева и сушице и револуција и ратова, и ратова? Мора све то да буде, као што мора гној да излази из загнојене ране, и као што мора да се шири гадан мирис од нагомилане нечистоће.

Папизам се служи политиком, јер тако се само долази до власти. Лутеранизам се служи философијом и науком, јер тако мисле доћи до памети. Тако је похот дигла рат против памети и памет против похоти. То је нова вавилонска кула, то је Европа. Али је у наше време устало ново поколење европско, које је венчало похот и памет у атеи зму а одбацило папу и Лутера. Сад нити ко скрива похот нити хвали памет. Људска похот и људска памет венчани су у наше дане и створен је један брак који није ни католички ни лутерански, него очигледно и јавно сатански. Данашња Европа није више ни папска ни лутеранска. Она је изван тога и ван тога. Она је скроз земаљска, и без жеље да се пење на небо ни са пасошем непогрешног папе нити пак уз лествице памети протестантске. Уопште, одриче се путовања из овога света. Жели да остане ту. Жели да му буде гроб где и колевка. Не зна за други свет. Не осећа озон небесни. Не види у сну анђеле и светитеље. За Богородицу не може да чује. Разврат га утврђује У мржњи против

девичанства. Сав је трг у мраку. Све су сијалице погашене. Ај, какав ужасан мрак? Брат брату зарива мач у груди мислећи непријатељ је. Одриче се отац сина и син оца. Вук је вуку вернији пријатељ него човек човеку.

Ај, браћо моја, зар ви сви то не видите? Зар ви сви нисте осетили мрак и злочин антихришћанске Европе на својим леђима? Хоћете ли уз Европу или уз Христа? Уз смрт или уз живот? Питате се. Разведрите се. Одлучите се. Смрт или живот. То двоје ставио је некад Мојсеј пред свој народ. И ми стављамо пред вас. Знајте; Европа је смрт, Христос је живот. Изаберите живот да живи будете на век. Амин.

XXVI

Наше столеће није богато у мудрости. Од свих прошлих столећа оно је можда најсиромашније у мудрости. Не само да оно не живи по мудрости него не зна ни шта је мудрост. Заборавило је. Прошла поколења су знала шта је мудрост, па су зато знала и кад су се грешила о мудрост и одступала од мудрости. Па су се умела и стидети. У нашем поколењу многи премноги нити знају шта је мудрост нити знају колико су оступили од путоказа мудрости. Због тога се више не види руменило стида на лицу грешника. Због тога, мало, мало па срљају у пропаст и библиотеке њихових књига падају на њих као мртвачки покров.

Иако је ово врло жалосно, али није ново. Хиљаде чуде са учинио је Господ Бог, Ил – Шаддај, Бог Свемогући, хиљаде чудеса показао је у току четрдесет година у Египту и у пустињи на очи народа Израилског, па ништа. Видели су, задивили се, заборавили и отпали од Бога, као да ништа није било. Оно исто колено које је чудом Божјим прошло кроз Црвено Море као по сухоме друму, и које је пило воду изведену из сухе стене, и које је видело пропаст фараона и Амалика чудом Божјим, и које је годинама из дана у дан јело хлеб што је падао из неба, и које се лечило гледајући у бакарну змију, то исто колено сумњало је у Бога, отпало од Бога, поклањало се идолима и уравњавало се са народима незнабожним, који су без сазнања о правоме Богу и његовој страшној сили живели у тами и сенци смртној. А кад су ушли у Обећану земљу још су гори били, још више су гњевили Бога, још више сумњали у Бога, још више отпали од Бога. Посведневни греси тога заслепљенога народа били су као иверје које је све више распаљивало огањ гњева Господњега.

Најзад је изабрани народ Божји добио оно што је за служио. Ударен је као ниједан други неизабрани народ. Развејан је као плева по целом свету, док је његово огњиште угашено и његова отаџбина прешла у својину народа незнабожних но бољих од њега.

Зато се Господ жали кроз уста свога пророка светог Јеремије говорећи: *Народ је мој безуман, не познаје ме. Луди су и без разума, мудри су да зло чине а добро чинити не умеју* (Јер. 4, 22).

Како су свеже и нове речи ове! Као да су данас речене, и данашњем поколењу не јеврејском но хришћанском! Мудри су зло чинити а добро чинити не умеју: како је тачна ова дијагноза болесне Европе?!

Заиста је мудра отимати, али давати не уме.

Мудра је убијати, али не уме да поштује туђи живот. Мудра је правити справе за уништавање људи, и стоке, и градова, и села и усева, справе надводне и подводне, справе трчеће по земљи и летеће по ваздуху, али не уме да буде пред Богом понизна и према слабијим народима милостива.

Мудра је у измишљању отровних гасова, да би отровала ваздух што га људи дишу, али сама не уме да дише Светим Духом Божјим да би подржавала животе који су од Бога а не од ње.

Мудра је себе славити и превозносити речју и пером и филмом и радијом и штампом и многим другим средствима, али не уме ни једним од тих средстава славити и превозносити Господа Бога Створитеља свога.

Мудра је бити себична и свуда проносити своје „вјерују“ себичности, али не уме бити несебична, богољубива и човекољубива.

Мудра је себе земљом хранити али не уме себе небом хранити.

Зато ју је земља сву прекрила као гробна плоча, и коров земаљски прорастао јој кроз очи и уши и дух и душу. Те ништа не може да види осим земље. Смеју јој се некрштени народи. Но да ли подсмехе глуп чује и слеп види?

„*Народ је мој безуман, не познаје ме!*“ говори Господ Свемогући. Европејци су ново изабрање, нови народ Божји. Али они сада не познају Бога свога, заиста безумни су. Познају камени и песак, познају дрвеће и траве, познају мајмуне и мајмунске синове, али Бога не познају нити

Христа признају. Зато су осуђени на пропаст. А ви се, браћо, чувајте од те пропасти. Како? Прославите Христа више него себе. *Амин.*

XXVII

Син наслеђује дугове свога оца и мора их платити. Ако их он не плати, платиће их његов син или унук или пра унук. Тек дуг се мора платити зајмодавцу. Такво је правило свуда по свету у погледу друштвености. Син наслеђује болест свога оца. Ако се не излечи од те болести, онда ће болест прећи на његовог сина, или унука или праунука, до четвртог колена.

Ако ли пак син исплати све дугове свога оца, онда ће његови потомци бити срећни. И ако син излечи на себи болест свога оца онда ће потомци његови бити здрави.

Ај, браћо моја, осамнаести век је отац деветнаестог века, а деветнаести век је отац двадесетог века. Отац се био веома задужио. Син није отплатио дугове свога оца него се још већма задужио, и дуг је пао на унука. Отац је био заражен тешком болешћу, а син није исцелио гадну болест оца свога на себи, него ју је још више позледио, и болест је отишла и ударила по унуку троструком јачином. Унук то је двадесети век у коме ми живимо.

Осамнаести век је значио бунт против цркве и свештенства римског понтифекса. Деветнаести век је значио бунт против Бога.

Двадесети век значи савез са ђаволом. Дугови су пора сли и болест се погоршала. *А Господ је рекао да посећује грехе отаца чак до трећег и четвртог колена.* Не видите ли како је Господ посетио унуке, због грехова дедова европских. Не видите ли шибу на унуцима због не плаћених дугова ђедова?

Цар антихрист представља почетак деветнаестог века. Папа антихрист представља средину деветнаестог века. Европски философи антихристи (из луднице) представљају крај деветнаестог века. Бонапарта, Пијус, Ниче. Три ко бна имена, тројице најтежих болесника, наслеђене болести.

Јесу ли они победиоци деветнаестог века? Не, они су најтежи носиоци болести наслеђене из осамнаестог века. Најтежи болесници. Цезар понтифекс и философ... Не у паганском старом Риму, него у сред крштене Европе! Ни су они победници, него најпобеђенији. Кад се Бонапарта насмејао светињама у Кремљу, и кад се Пије прогласио непогрешним и кад је Ниче јавно објавио своју службу Антихристу — тада је сунце помрчало на небу. Не једно, него да их је било хиљаду, помрчали би од туге и срамоте. Јер, где чуда што свет није видео: атеист цар, атеист понтифекс и атеист философ. У време Нероново, бар један од тројице није био атеист философ. Осамнаести век, век је Пилатов: осудио је Христа на смрт. Деветнаести век, век је Кајафин: распео је Христа поново. Двадесети век, је век Синедриона састављеног од Јуда крштених и од Јуда некрштених. Тај Синедрион је прогласио, да је Христос мртав заувек и да није васкрсао. Зашто се онда чудите, браћо, што су настале небивале шибе по европском човечанству, шибе до крви и до костију и до сржи у костима, од буна и револуција и ратова?

Ко је онда победилац, ако не Цезар и понтифекс и философ одхристијањене Европе?

Победилац је руски мужик и српски сељак, по речи Христовој: *који је најмањи међу вама онај је велики* (Лк. 9, 48). Ко је био непознатији, незнатнији и мањи у деветнаестом веку, у веку великога Бонапарте и непогрешивога Пија и неприступнога Ничеа, ко, ако не руски мужик паломшчик „по свјатим местам“ и српски сељак ратник против полумесеца и ослободитељ Балкана?

Ђаволско ратиште? Ђаволско свештенство и ђаволска мудрост — то је цар, папа и философ деветнаестог века. Српски сељак је представљао оно што је супротно свему томе: прво крстоносно јунаштво, друго мученичко свештенство и треће рибарску апостолску мудрост. На њега се поново односе оне молитвене речи Господа и Спаса нашег Исуса: *Хвалим те оче, Господе неба и земље што си ово сакрио од премудрих и разумних, а објавио си простима* (Мат. 11, 25). Шта је објавио Бог простим сељацима? Објавио им је мушку храброст, небеску светост и божанску мудрост. Објавио им је оно што је супротно западном цару и папи философу, сасвим супротно, као дан ноћи.

Ај, браћо моја, држите се вечних победиоца, а не вечно побеђених. Држимо се рибара и мученика, а не Ирода и Пилата и Кајафа — онда и сада — на век века. *Амин.*

XXVIII

Бог је мерач и Његова су права мерила.

Праведан је мерач и мерила су му тачна. То је свима нама велика утеха, ако добро чинимо, а страх ако зло чинимо. На мерилу Господњем нема грешке ни за милиграм. Нека се боји праведник, нека трепти грешник.

На капији града стоји кантар. Да се све измери оно што се на пазар доноси, да се измери на мерилу општем и правилном без варке и пристрастија.

Сви смо ми измерени на капији овога живота, када смо улазили у град и на пазар овога света.

На главној станици стоји велики сат. Сваки верује да тај станични сат показује тачно време, и свак навија свој часовник према њему.

Бог је господар времена. Он је свакоме определио вре ме живота на земљи, неком дуже, неком краће, што је све једно и исто, према вечности онога света. Једна кап воде према океану. Једна травка у бескрајној зеленој степи.

Бог је, дакле, мерач вредности и његова су мерила тачна. Бог је бројач векова и година и дана и минута, и Он се не може збројати. Па кад је тако, браћо моја, онда је наша дужност поверити се Божјем кантару и Божјем сату. Све остало доћи ће само собом.

Лажна су мерила синова људских; нека нас то не збуни. Погрешно одређују зловни људи век праведнику; бедни су у незнању своје. Не знају за Бога. Јеврејске старешине измерише вредност Господа Исуса, Месије и Спаситеља света, измерише на својим лажним мерилима и нађоше да је Он мађионичар, а не Месија и да обмањује народ, а не спасава. Тако се кантар града Јерусалима показао лажан; какви ли су тек морали бити осталих градова у Израиљу! А Ирод посла целата да убију новог цара Исуса, и учини покољ језовит: четрнаест хиљада деце поби, али Њега не уби. Мач његов не може дохватити Њега дохватити, јер време Његова века било је друкчије обележено на Божјем сату времена. Иродов сат показао се лажан.

И тако у време оно показала су се лажна сва мерила људска, како мерила вредности, тако и мерила времена.

Какво је наше време?

Оценимо то на себи самима.

Велике силе, азијске и европске, под којима је робовао српски народ, измериле су наш народ на кантару своје и оцениле га незнатном ценом. Гледале су му време на своје сату и одбројале му дане овога века. И једно и друго, и мерење и бројање ишло је под званичном нумером науке и политике, непогрешне науке и непогрешне политике.

Али се и једно и друго осрамотило. Обоје се показало не као наука него као врачање у зелену ћасу.

Српски народ мерен је на Божјем мерилу и мера се по казала висока. Па је бројан на Божјем сату и увек му се

показао дуг. Шта су дакле лажне мере људске према праведној мери Божјој? И шта су лажне бројке синова људских према бројкама Сведржитеља?

Да нас Бог није мерио, браћо моја, ми Срби давно би били избачени из града и са трга овога света као штуре и непотребна роба. И да нам године нашега века Бог није бројао, земаљске велике силе, земаљске осулине, давно би нас затрпале и отвориле пут преко наших гробова. Али Господ Бог је господар свакога бића које је Он створио. Да није Њега било, живе би нас прождрили непријатељи наши.

Јесмо ли ово разумели, браћо моја?

Јесмо ли се Господу срдечно захвалили?

Нисмо. Зато нас је ударио бич Господњи као бич пас тира, што удара по стаду које скреће са правога пута.

Освестимо се. Поклонимо се Христу заједно са пасти рима и звездама и анђелима. Заједно са свима оцима и праоцима нашим српским. Поклонимо се свесилном Христу и прославимо Га са Оцем и Духом Светим на век века. Амин.

XXIX

Свако створење Божје велика је тајна, запечаћена са много печата. Тек што се један печат скине, други се јавља. Никад ум човечји, сам по себи, без Творчеве помоћи не ће моћи сломити последњи печат на тајни ма којега бића и ма које ствари у природи. То није ни потребно.

И судба појединих људи и народа велика су тајна. И да нам благи Створитељ наш није понудио кључеве ових тај ни преко својих пророка и угодника, Старога и Новог Завета, ми не би знали ништа, нити би икада могли про наћи кључеве тајанствених судби људи и народа. И судба српскога народа је велика тајна. Управо страдање малено га српског народа, које

превазилази страдање свих западних народа кроз историју, најтамнији је лист у судбинској књизи овога народа. Нити се тај лист даде прочитати без онога догледа што се назива Свето писмо.

А у Светом писму живот је људски описан као савез. Од различног савеза људи и народа проистиче и различита судба људи и народа. Углавном, две су врсте савеза, и то: или са Богом и оним што је угодно Богу или пак са противником Божјим и са оним што је противно Богу. Адам и Ева држали су се најпре верно савеза са Богом, па су после погазили љубав Створитеља свога и везали се савезом са сатаном. Најјачи и одлучни потез Божји да истргне род људски из срамног савеза са сатаном учињен је кроз Господа Исуса Христа: Сатана је побудио своје савезнике у људском облику да убију Христа. Али је Христос васкрсао својом божанском силом, и својим васкрсењем победио је и сатану и све његове савезнике. При расанку са својим ученицима рекао је победоносни *Спаситељ: Даде ми се сва моћ на небу и на земљи.*

Са овим свемоћним Христом Спаситељем света везао је српски народ савез онда када се у име Његово крстио и Његовом науком просветио и облагородио. И с толиком се љубављу српски народ предао Христу и с таквим поверењем пошао за Њим као мало који други народ на Истоку и као ни један други народ на Западу. Но, и Христос је показао неописану љубав према Србима. У тој неописаној љубави Христовој према Србима, ту је кључ великих страдања Срба кроз многе векове, као и ових новијих у нашем веку. Ко има малу љубав према некоме, малом казном кажњава свога невернога друга. А ко има велику љубав, већма и бије невернога друга, у томе је кључ тај не. Све што Срби имају великог, светог и славног кроз хиљаду година, све им је то дошло од Христа. Али су са вез љубави са Христом Срби погазили, ако не сви а оно многи, и не једном него много пута. И ми смо због тога били бијени, онако љуто бијени како само увређена божанска љубав уме да бије невернога друга; бије, не да убије него да га отргне од савеза са ђаволом — сатаном. Јер отпад од Христа значи савез са сатаном, противником Божјим. А савез са противником Божјим значи савез са смрћу, савез са гробом, савез са неправдом, савез са мраком, савез са сваким злом и глупошћу, што све води у вечну пропаст, како појединце тако и народе (Ис. 28, 18).

Или ко може рећи, да се Срби кроз цео деветнаести век нису одвајали од савеза са Христом, мало по мало, но непрекидно све до у наше дане, до последња два грозна рата? Одвезујући се од савеза са Христом, ми смо се везивали за све антихришћанско, подражавајући Западној Европу, давно одвезану од савеза љубави Христове а уву чену у савез сатанске мржње човека против човека, и човека и народа против Бога.

Пред мојим видом стоји оваплоћена тајна страдања српског. Па знајући ту тајну јасно, ја могу само у име Христа и у име светих поколења српских из прошлости, светих и славних предака ваших, да вам викнем као Јеремија: *Ходите сједините се с Богом савјезом вјечним* (Јер. 50, 5). Или речима цркве која уз Часни пост позива своју децу овим речима: „разрјешитесја от великаго сојуза неправди“. Нека сви ваши савези са овим светом буду ништа према савезу са Христом. Браћо, не вређајте више љубав Христову, да би избегли гњев љубави. Амин.

XXX

Ако ћемо се хвалити, киме ћемо се хвалити? Пазите, браћо, како ја постављам питање: не кажем чиме ћемо се хвалити, него киме ћемо се хвалити. Ако се неко хвали стварима, хвали се нечим; ако ли се хвали људима, хвали се неким. Скупљи су људи од ствари, и хваљење људима боље је од хваљења стварима. Неко се хвали својим заслужним претцима, неко васпитаном децом, неко верним пријатељима, неко својим херојским народом. Такви су људи племенитији и виши од оних који се хвале чопорима свиња или дијамантима или бисером или сребром или златом или прстењем и минђушама и скупим хаљинама, или колима и коњима и другим сујетним бременима, којим товаре лађу свога живота да би потонула пред капијом Раја.

Ми, Срби, као народ имали би се и киме и чиме по хвалити. Али, ако ћемо се уздићи изнад себе и изнад своје имовине, и похвалити се неким који је најсјајнији украс наше историје и највећа вредност нашега живота, онда ћемо се хвалити Спаситељем света, Господом Исусом Христом.

Дакле, три су ступња хвале којом се људи и народи могу хвалити. Најнижи је ступањ кад се неко хвали ствари ма, тј. нечим. Виши је ступањ кад се неко хвали људима, тј. неким. А највиши је кад се неко хвали Богом створитељем својим.

Хоћемо ли се ми, Срби, хвалити културом својом? Шта је култура? То су рукотворине људске, дела руку људских. То су ствари. Ако се будемо хвалили културом, онда ћемо се хвалити нечим, а не неким; хвалићемо се мртвим стварима, а не разумним бићима. Бићемо дакле на најнижем ступњу хвалисања. А могли би се хвалити својом културом; ваистину могли би; јер смо је

имали и јер је имамо. Ваистину могли би пре многих других, кад то не би било испод стида и достојанства. Европа се хвали културом; Срби никад у историји својој нису се хвалили културом.

Ако се дакле почнемо хвалити културом, скренућемо са свога пута и ударити туђим путем. То смо били и учини ли, скренули смо са свога пута и ударили туђим путем, због чега смо и пострадали као никад и нико...

Ако се Европа хвали културом, она се хвали не неким, него нечим. Јер, и други народи имају своју културу, те им европска није потребна. Неки пак, народи као Индија ни и Кинези имају културу много лепшу, разрађенију и утанчанију, од европске културе, због чега они и мрзе и презиру европску културу. Зато кажемо: ако се Европа хвали културом, она се хвали ничим.

Да је Европа остала хришћанска, она би се хвалила Христом, а не културом. И велики народи Азије и Африке, иако некрштени, но духовно настројени, то би разумели и ценили. Јер, и ти народи хвале се сваки својом вером, својим божанствима, својим верским књигама: неко кораном, неко Ведама, или другим. Не хвале се они, дакле, делима руку својих, својом културом, него нечим што сматрају вишим од себе, управо највишим у свету. Само се европски народи не хвале ни Христом, ни Христовим Јеванђељем, него се хвале својим опасним машинама и јефтиним фабрикатама, тј. културом својом. Последица тога европског самохвалисања наметљивом културом, јесте то што су сви нехришћански народи омрзли Христа и хришћанство. Омрзнувши оно што је мало омрзли су и оно што је највеће. Омрзнувши европске производе и људе, омрзли су и европскога Бога. Но, авај, Европу то и не боли. Она је пре свију омрзла и одбацила свога Бога. До тога незавидног положаја довео је европско човечанство његов погрешан развој под утицајем једне погрешне цркве кроз последњих девет стотина година. Нису зато криви европски народи; криви су духовни вођи народни. Није криво стадо; криви су пастири.

Да је среће Европа би се хвалила хришћанством као својим најдрагоценијим наслеђем и највећим достојанством. То би требало да буде, и то је било првих векова после Христа, тј. да је Европа била тезоименита хришћанству, да се истоветовала са хришћанством. Слављење Христа и проповедање Христа свима континентима и свима народима, то је била Богом одређена мисија европског континента. Ван хришћанства Европа нема ничим да се похвали. Без Христа Европа је најсиромашнији просјак и најбезочнији пљачкаш овога света.

Србија је сусед Европе, али Србија није Европа. Нека помогне Европи, ако хоће и може, али нека се не улева у Европу и не губи у Европи. Речју: нека буде с Христом, нека се хвали Христом и ничим више, па ће се небесна светлост просути пред њом на путу. И знаће куда иде. Ви деће свој прави пут. Нека прославља Христа од сад као и до сад, и неће се постидети. Нека је од Христа Србији милост, а Христу од Србије слава и похвала на век века. Амин.

XXXI

Море никад не мирује. И да не говоримо о бури која чини да се море свађа само са собом. Море не мирује и кад је успавано, мирно, глатко и безгласно. Покрет мора тада може се видети на плими и осеци, на дизању и падању воде. Час је пешчана обала широка и бела, час опет покривена водом. И то бива сваки дан, и у одређено време, од када море поста, од када Творац у трећи дан стварања рече: *Нека се сабере вода што је под небом на једно место, и нека се покаже сухо. И би тако.*

Не говоримо ли и ми, често, браћо, о мору живота, о таласима живота, о бури живота, о лађи на мору животном, о тихом пристаништу? И право говоримо. Све је то слика или симбол нашег човечјег живота. Ређе говоримо о плими и осеци живота, премда се и то може с добрим смислом рећи у вези са нашом судбом овде и онамо.

Ја кажем: овде и онамо, и мислим на две обале животнога мора. Једна обала је с ове стране, а друга с оне стране. Она се обала не види, али ми се навозимо на море живота и пловимо од ове видљиве обале ка оној невидљивој. Обе обале имају много сличнога и различнога међу собом. Једна је велика разлика у томе, што на овој обали осећа се час плима час осека, док се на оној осећа и види само плима. Шта то значи? Значи, овде се час више света рађа, час више умире, док је тамо сталан прилив, без одлива, стална плима без осеке.

Јер се, браћо, овде рађамо, не за овде. Овде живимо не ради овог живота. Чим се родимо овде, ми бивамо уписа ни у вечну књигу онога света, у житељство и грађанство на оној страни, одакле нема повратка. Уколико је већа осека на овој страни, утолико је већа плима на оној.

Ми сви жалимо за умрлим рођацима и пријатељима. Јер, смрт значи растанак, а љубав не може без суза да поднесе растанак. И бесмртни Христос, победитељ смрти, пустио је сузе над

својим умрлим пријатељем Лазаром. Сама топлина љубави раскривљује наше срце и изазива сузе. Љубав не подноси без бола растављеност, подвојеност, удаљеност. Љубав тражи близину, јединство, чак до исто ветовања два или више лица. *Ја сам у Оцу и Отац у мени – то је љубав. Оче, нека сви једно буду, као Ти што си у мени и ја у Теби, да и они у нама једно бу ду.* То је љубав.

О ви ожалостњени, немојте мислити да ја не опажам болно питање на дрхтавим уснама вашим: па зашто ми Бог љубави узме моју љубав, моје слатко чедо? Или брата? Или сестру? Или сина? Или ћерку? Или миле унуке? Или добра супруга? Или супругу? Или снаху, или девера, или ђеда? Ај, браћо моја, узме их Бог баш из љубави, и баш зато што је Он, Бог наш, Бог љубави. Узме их у онај свет, тамо где је стална плима од путника који се враћају из далеке земље у вечну отаџбину, Оцу своме небесном.

Дошао је рат, и настала је велика осека на овој обали, али велика плима на оној обали мора живота. Девојка бе ре руком цвеће по ливади, а косац коси брзо и изреда. У доба мира анђели Божји беру једног по једног, а у доба рата косом косе.

Је ли праведан Бог? Више, него праведан. Је ли милостив Бог? Више, него милостив. Зар то није правда и милост кад Он узима твоје чедо да се не мучи више овде и уведе га у свој царски двор? Кад би земаљски цар потражио твоје чедо у свој двор да се тамо васпитава и расте, ти би га радо дала. Међутим, сваки земаљски цар је смртан човек. Кад он умре твоје дете може бити избачено из царског двора. А небески цар не умире. И твој детету тамо је осигурана вечна срећа, какву перо не може описа ти, ни језик исказати. Због тога, поклонимо се Господу Богу, господару живота и смрти и предајмо се Његовој светој вољи. А ми се спремајмо да се удостојимо видети се у небесном царству са праведним рођацима нашим, спремајмо се свим оним што црква прописује, а нарочито молитвом и милостињом. Амин.

XXXII

Црква учи људе вери. Шта је вера? *Вера је Божје знање поверено људима.* Вера је оно знање, до кога људи никад не би могли сами доћи да им Бог није јавио и поверио. То је знање, не о нечем маленом и маловажном него о најважнијем, неопходном, спасоносном. Никакви напори људски не би могли скинути вео са најважнијих тајни живота. само је Бог, по милости својој, захтео скинути тај вео и показати људима слатку стварност.

Да никакви напори људски нису били у стању скинути вео са највећих тајни живота, сведоче нам јасно многобожачки Мисир, Индија и Китај, три најкултурније земље у свету. У тим земљама људи су својим напором дошли до многих и многих знања, домаћинских, правних, математичких, астрономских, физичких и психичких; до толиких знања да је то заиста за дивљење и на стид и укор Европи. Али, сва та њихова знања била су као звезде без сунца. Шта даје светлост звездама? Сунце. Ти народи позна ли су звезде, али нису познали сунце. Многобошци не знају за сунце; они назиру само звезде. Зато су они незнабошци и многобошци; пошто не знају за сунце и пошто сваку звезду називају сунцем.

Историја света показује, да су највише људске културе у погледу најважнијих знања живота потпуно равне најнижим културама, и такозвани најпросвећенији народи потпуно једнаки са номадским нагим племенима африканским. Богови културног Мисира јесу и богови колибарске Нубије. Божанства многознанствене Индије божанства су и острвских људождера. Вера у духове предака око куће у великој Кини јесте вера, иста истоветна и неписмених чобана у пустињи Гоби. Шта ово значи? *Ово значи да на предак културе није ништа утицао на напредак веровања.* Напредовало се само у уметничком изражају веровања; јер док су хималајски чобани правили лик Брамин и Шивин просто у дрвету са две три зарезотине, дотле су тај исти лик правили људи у јужној културној Индији у мермеру и у слоновој кости. Но, веровање је остало исто: иста имена богова, исти страх и иста молитвена и жртве на сујеверица.

Да ли ће се човек клањати живом мајмуну или мајмуну исеченом у дрвету, или мајмуну умешаном у блату, или мајмуну извајаном у слоновој кости или у мермеру, зар то није све иста глупост, исто незнање, исти мрак? И не само да култура није сузбила обожавање мајмуна, него га је баш утврдила тиме што је, назови бога – мајмуна изре зала уметнички у мермеру. Куда год погледате свуда виђа те исто догађање: културе незнабожних народа помогле су моћно учвршћењу незнабоштва код тих народа.

Права вера, хришћанска вера, то је Богом откривено знање људима о најважнијим предметима: о једном Богу, о души, о путу живота, о оном свету и Суду Божјем. То откривено

знање не зависи ни од културе, ни од некултуре, ни од светског знања, ни незнања споредних ствари. А споредне су ствари: како се од лоја прави сапун, како се од руде лије гвожђе, како се просецају друмови и подижу мостови, и како се броји и рачуна и мери, и како се сади и калеми и ум познава. Довољан је разум људски за ова ситна знања. Модерна школа јесте слагалиште тих ситних споредних знања. То је *знање које надима*, како мудро каже свети Павле, или *лажно названо знање*, опет по његовим речима. Пре много векова универзитети европски, заиста, бавили су се главним и основним знањима живота. Но, како се видело да се та знања не могу задобити људским напором без божјег драговољног откривења, то су ти универзитети постепено падали и претварали се у бакалнице и у ситничарске радње, где се може купити све што земља производи, но ништа што с неба долази.

Европска школа одвојила се од вере у Бога. У томе је њено обраћање у тровачницу, и у томе је смрт европског човечанства. Никад у незнабожним културама није се наука одвајала од вере, иако је вера била погрешна и глупа. Само се то у Европи догодило, у оној Европи, која је примила од Бога најсавршенију веру. Али због сукоба са црквеним старешинама Европа се озлоједила и одбацила је најсавршенију веру а задржала најсавршенију науку. Ај, браћо моја, одбацила је Божје знање, а прихватила људско незнање! Каква глупост и колики мрак!

За Европом смо се и ми повели. Због тога смо љуто пострадали. Да ли ћемо се опаметити? Да ли ћемо имати мудрости и храбрости да се вратимо са беспућа на прави пут пре Европе и мимо Европе? То је сад питање живота или смрти пред нама. Пођимо путем отаца наших, нећемо се преварити. Вратимо се правој вери, а одбацимо лажну науку, и нећемо се покајати. Будимо људи, а не мајмуни, и Бог ће нас примити за синове. Амин.

XXXIII

Божје изабрање, браћо моја, од почетка се разликује од људског изабрања.

Бог изабра Аврама бездетног старца од сто година да буде плоднији од свих људи у свету, и да му потомство буде многобројно као звезде на небу и као песак на обали морској. И би тако.

Бог не изабра културне Римљане, ни пресите Египћане, ни уметничке Јелине, нити мудре Индијане да му буду изабрани месијански народ, него изабра робове јеврејске. Народ никакав, неписмен, гладан, јадан, народ робова, ћерпиџија, народ који је живео у кулачама од сламе и блата, без науке, без уметности, без поезије; без градова и без села, без државе и без слободе. Бог изабра не моћног фараона мисирског, него чобанина Мојсеја да преко њега објави таблице својих главних десет заповести, без којих народ не може остати као народ, ни држава као држава.

Бог изабра тежака Гедеона, да избави народ Израилски из ропства медијанског. Кога изабра? Најмањег од најма њих, као што сам Гедеон признаје анђелу који му то при звање објави: Ето, род је мој најсиромашнији у племену Манасијину, а ја сам најмањи у дому оца својега (Суд. 6, 15).

Бог изабра Давида чобанина и сељака, да му буде јунак у боју, и песник и пророк, и цар на престолу, какав не беше никад, ни пре ни после.

Бог изабра Амоса говедара да му буде пророк и да опомиње народ и укорева царева.

И тако редом, има много записаних примера где Бог уздиже малено да посрами велико, и узвиси незнатно да постиди хвалисаво. Али све је то само сенка онога што се догодило кад је Бог лично као цар царева сишао у посету.

Кога изабра Господ када сиђе међу људе, кад се роди од Пресвете Деве Марије и Духа Светога, кад се јави људима као страшни и благи Месија света? Ваистину, не изабра ни римске ћесаре, ни јелинске песнике, ни мисирске мађионичаре, ни арапске математичаре, ни персијске звездаре, ни вавилонске цигларе, ни индијске философе, ни китајске мудраце, него изабра... Кога изабра Господ? Изабра рибаре галилејске и сиромаше јудејске, најнезнатије и најнепознатије, најбедније и најодбаченије.

Кога изабра Бог кад хтеде Русију ослободити од ига туђинскога? Једног занатлију Милина.

Кога изабра Бог кад хтеде учинити крај тиранији муха меданској у Европи? Изабра сељаке и калуђере шумадијске: Карађорђа, Милоша, Хаџи —Стевана и остале.

Ај, браћо моја, такав је начин Божји: Он допушта да врховници у једном народу, књижевни и културни и учени и премудри у очима својим, упропасте Божју ствар у ово ме свету, упропасте народ, упропасте државу, па да Бог после поправља њихову погрешку преко најмањих, најсиромашнијих и најнезнатијих. Зашто тако? Просто зато да би свет видео да то Бог поправља а не људи. Бог чини бездетног Аврама многочадним. Бог чини чудеса кроз Мојсеја. Бог даје силу и

победу Гедеону. Бог даје витештво и песништво Давиду и мудрост Соломону, сину Давидову. Бог пророкује шта ће бити кроз говедара Амоса. Бог опасује силом плашљиве рибаре и богати их мудрошћу и речитошћу којој сав свет не може одолети.

Због тога од увек Бог бира оно што је нејако међу људима, да би паметни видели Њега, прејакога, сакривено га иза нејакога.

И бира одувек оно што је нејако и немудро у очима људи, да би свет видео Њега, премудрога, сакривенога иза неука и немудра.

И бира оно што је неславно, неплеменито, неотмено, да би свет познао иза тога Њега, најславнијег, најплеменитијег, најотменијег.

Кад се јави велики човек у свету, он јавља себе, а не Бога. А кад се јави мален човек са великим задат ком у свету он јавља Бога, а не себе. Изабравши мале не људе Бог кроз њих све објављује и потврђује. Јер, кад ћесар или фараон или махараџа учине неко дело, онда људи кажу: то је учинио ћесар, или фараон, или махараџа. Али, кад препрости рибар Петар и Јован исцеле хромога од рођења, онда свет каже: то је Божје дело! *Не даду ве лики да се Бог кроз њих јави. Зато се Бог објављује преко малих и малених, и слабих и незнатних.*

Браћо моја, само она дела која су апостоли починили довољан су доказ Божјег присуства, Божје силе и Божје промисли. Отворите очи и видећете. Промислите и разу мећете. Верујте и бићете спасени. Богу нека је слава на век века. Амин.

XXXIV

Гости смо и путници у овом свету. То је основна стварност нашег живота; то је библијска опомена људима од почетка до краја.

Гости смо за трпезом Домаћина Бога. Путници смо на стазама преко имања Божјега. Никад Домаћин Бог од по четка времена није имао тако безобразне госте за својом трпезом од Западњака. Нити је икад преко Његовог имања пролазио пустошнији караван.

Од кад се сунце показало на небесном своду као символ Бога и као часовник времена, људи и народи Божји носили су два фењера пред собом на путу кроз овај живот. *Први и предњи фењер представљао је веру, а други иза њега разум.* То је био правилан и природан поредак од почетка па све до западњачке епохе нашег времена. Прво вера, па разум. Западњаци су тај ток преврнули и обрнули, и гурнули су напред фењер свога разума, а тргли фењер вере Божје у позадину. Тај неприродни обрт произвео је небивалу дрскост гостију за трпезом Домаћина Бога и проузроковао небивалу пустош на свима њивама Божјим на земној планети.

Ако не вјерујете, не ћете ни разумјети, викао је ве лики пророк Исаија Израилцима (Ис. 7, 9). Другим речи ма: пустите напред фењер Божји нека светли на путу, а позади њега уздигните фењерче вашег разума. Не чините обратно, да не останете у тами. Јер, фењерче вашег разума добија светлост од фењера вере Божје, као месец од сунца. Хоће ли сијати месец без сунца? Да ли би икад ико сазнао да постоји месец, када га не би видео у светлости позајмљеиој од сунца? Никад и нико. Ко верује, тај и разуме.

Због тога је рекао пророк говорећи Богу: *Во свјетје твојем узрим свијет.* У Твојој светлости, Боже, видимо светлост.

Без Твоје светлости Боже, сви наши жижци остају не упаљени. Без Твога сунца сви мозгови људски остају нео светљени, храпави месеци. Када пак вером у Тебе, у Твоја откривења, у Твоје речи, савете, заповести и упуте, осветлимо свет и живот, онда тек у тој светлости може наш разум да дејствује, може да мери, броји, разликује, описује, појима. У светлости сунца једино ми разликујемо бисер од песка; тако у светлости Твојој разликујемо добро од зла, истину од лажи.

Вера је старија од разума. Дете годинама живи вером у речи својих родитеља. А родитељи га неће обманути. Пред својим небесним Родитељем људи су деца увек и за навек. Због тога је вера за људе неопходна и пресудна кроз цео живот. И нема тог узраста и зрелости, ни учености, нити знаности, где би човек могао рећи, е, сад ми није више потребно вођство Божје.

Шта помажу очи, кад сунца не би било? Да ли би могле ишта видети, ишта разазнати? У мраку се човек боље сналази пипањем рукама и ногама, него ли гледањем очи ма. Тако и без светлости вере Божје разум људски ништа не види и ништа не разазнаје.

Како ништа не разумеју они који су одбацили веру у Бога и Божје откривење! Нека је то најшколованији Европејац са товарима успутних имања, ипак он ништа не разуме. Он има мање разума, него и ма који нехришћанин у Индији или у Китају. Јер, и код нехришћана увек се на пред

ставља фењер вере, па онда фењер човечјег разума. Кад задњи точкови дођу место предњих, кола ће се искривити и преврнути.

Шта је вера? То је знање Божје предано људима од самога Бога. У светлости тога Божјег знања и наша знања постају сигурна и корисна. Без вере наша знања су врло опасна, по живот и срећу човечанства. То показује западна стварност.

Због тога, поставите правилно оба фењера, која су вам дата од Бога, (јер и вера и разум су од Бога), напред фењер вере, а за њим фењер разума. У светлости вере Божје, светлост нашег разума је блага и мила и привлачна, док је без вере сурова и одбојна и ужасна и убитачна. За памтите и говорите својима: ако не верујете, нећете ни разумети. Напред фењер Божји, за њим фењер човечји. Тај поредак водио је људе мудрости и снази и срећи. Докле васиона траје, тај поредак важиће као једини правилан. Амин.

XXXV

Немој се поводити за оним што очи виде. Јер, очи виде површину, не виде дубину; виде одећу, не виде језгро; ви де глумца, не виде човека; виде човека, не виде Бога. Благодатни ум види оно што не може око да види: види дубину испод површине, и види језгро испод одеће, и види човека иза глумца, и Бога иза човека. Оно што се не ви ди, оно је за зреле људе; оно што се види, то је за децу. Све дубине и висине бића јесу невидљиве; и сва језгра и све суштине и сав смисао свих твари јесте невидљив – невидљив за чулно око, а видљив за унутарње око, за божански вид унутра у нама, а то је ум. Једном речју, телесно око види симболе или слике, а ум види дух и смисао.

Зашто им говориш у причама? Упиташе ученици Господа свога. А Он им одговори: *вама је дано да знате тајне царства небеснога, а њима није дано* (Мат. 13, 10). Отворене су им очи, али није ум отворен. Телесним очима гледају и виде телесне предмете, виде површину тих предмета, боју и облик, али не могу да виде унутарњу језгру ни сам смисао ни значај тих предмета. Зато се њима мора говорити у причама, тј. у симболима или слика ма, у описима спољашњег изгледа, који је једини приступачан очима. То је као млечна храна за децу. За одрасле потребна је тврђа храна. Зрео човек познаје тајне, јер се непрестано вежба да сазна шта је унутра.

Приче су за децу. Символизам, сликовност природе је за децу. И то је лепо и природно. Лепо је бити дете, и природно је за дете да иде за телесним очима и клизи те лесним видом по површини ствари. Бог воли децу. *Кад Израиљ бјеше дете, љубљах га, рече Господ кроз про рока* (Ос. 11, 1). Али је ружно кад стар човек подетињи. И ружно и неприродно.

Запад је подетињио. У томе је његова ругоба и његово сумашество. У својој хришћанској епоси, кад је Запад био православни, он је видео духом и гледао умом. Но, што се више удаљавао од хришћанске истине и врлине, то се његов духовни вид све више скраћивао, док у двадесетом веку није сасвим потамнео. Сада су му преостале још само телесне очи за чувствена опажања. Он је наоружао своје телесне очи са многим изванредним справама да би боље и тачније видео телесни свет, њихов облик и боју и број и меру и раздаљину. Он гледа кроз микроскоп и види ситне црвиће, микробе, како их нико никад није видео. И он гледа кроз телескоп и види звезде као ту изнад оцака како их никад нико од људи није видео. И дотле; и толико. Што се пак тиче пуног гледања и духовног прозирања у сакривено језгро ствари и у смисао и значај свега створенога у великој васиони око нас, ај, браћо моја, у томе је западно човечанство данас слепље од муслиманске Арабије и од браманске Индије и од будистичког Тибета и од спиритистичког Китаја. Заиста, већу срамоту Христос није доживео за минуле две хиљаде година, него што је ова, да крштени људи буду слепљи од некрштених.

Оно што је апостол Павле изобличавао код крштених Галата, то би он исто данас рекао за подетињени остарели Запад. Овако је он писао Галатима: *„О неразумни Гала ти, ко вас је опчинио да се не покоравате истини? Ви којима бјеше написан Исус Христос, а сад се међу вама разапте. Тако ли сте неразумни? Почели сте са Духом, сад тијелом свршујете* (Гал.3,1). И Европа је иногда била почела са Духом, а сада телом завршује, тј. телесним гледањем, телесним суђењем, телесним жељама и телесним освајањима. Као опчињена! Сав њен живот у наше време креће се у два простирања (димензије): у ширину и у дужину. Она зна само за простор, тј. за ширину и дужину. Не зна ни за дубину ни за висину. Због тога се бори за земљу, за простор, за проширење. За простор, само за простор!

Отуда рат за ратом, ужас за ужасом. Јер, Бог није створио човека да буде само просторна животиња, него да умом понире и у дубину тајни, а срцем да се уздиже у ви сине божанске. Рат за земљу, јесте рат против истине. А рат против истине јесте рат против Божје и човечје природе.

О чемера горчијег од пелена: колико људи страдају, бедствују и жртвују за пролазно и варљиво царство земаљско! Кад би стоти део тих мука и жртава хтели поднети за небесно царство, рат на земљи постао би им до суза смешан. Христу тешко дају две лепте, а у цркви Марсу ђаволу дају сву имовину и сву своју децу!

Нека се Европа прекрсти и окрене ка Христу. Нека спомене Пресвету Богородицу и дванаест великих апостола, и крљушт с њених очију смаћи ће се. И биће опет лепа као што је била пре хиљаду година православна Христова Европа. И биће она срећна и ми са њом. И зарадоваће се расплакани европски народи, и запојаће с нама вечни славопој Богу: Свјат, свјат, Господ Саваот исполн небо и земља слави Твојеја. Амин.

XXXVI

Милостив је Господ онима који га се боје.

За наше народне јунаке одувек се говорило у песми, да се никога не боје, осим Бога.

Шта значи бојати се Бога? Значи, бојати се да се закон Божји не погази. Значи, сваки дан и сваки час мислити о његовим заповестима и трудити се да их човек испуни. Ко изгуби страх Божји и преступи заповести Божје, било да похули на име Његово свето, или да се поклони култури као Богу, или ко презре родитеље своје и насмеје се старцима, или да не сматра недељу даном празновања васкрсења Христова, или да не сматра злочином убити, прељубити, лажно говорити и сведочити и туђе вребати и отимати — ко тако, велимо, погази заповести Божје, па било све, или само једну од њих, он губи страх од Бога, али зато у њега улази страх од сенке сваке, од вриска лисице, од пијука кукумије, чак и од шушња лишћа. Ништа у свету нема страшније од човека који је изгубио страх од Бога. Страх од Бога губи онај, ко гази заповести Божје и који живи, не по заповестима Божјим него по заповестима својим сопственим; другим речима, ко сам себе постави себи за Бога. У накнаду за губитак страха од Бога такви добијају хиљаде страхова од хиљаде сенки и гласова и шуштања око себе. Није ли онда боље за човека имати страх од Бога и немати страха ни од кога и ни од чега другога?

Наш је народ опевао и прославио само оне витезове своје који су имали страх од Бога. Тако је он прославио и опевао и свеце наше и мученике за веру Христову, много милионе мученике за крст часни. Иде време кад ће народ прославити и наше српске пророке.

Један од тих наших пророка, из ужичких планина, про рекао је математички тачно све што ће се догодити за сто година унапред. Нећемо сада ређати сва његова пречу дна пророчанства, него ћемо се само на једном од њих задржати. „Доћи ће време, најпре светскога, а потом општега рата, говорио је он, када ће душа нашег народа доћи у подгрлац од страдања. Тада ће живи ићи на гробља и викати мртвима: „Устанте ви, да легнемо ми.“ Такво смо, ето, време ми доживели и преживели, млађи једно од та два времена, а ми старији оба та времена, тј. и ужасе Светскога рата и ужасе Општега рата, све у кратком размаку од двадесет година.

Када смо као деца читали то пророчанство, чудили смо се и нисмо се могли начудити, како то да живи људи могу завидети мртвима у гробу, и како да пожелеле мењати се са мртвима? Нисмо веровали да то може бити, док нисмо доживели. Ај, браћо моја, ваистину ми старији доживели смо два пута оне проречене грозоте и страхоте када сваки живи завиди умрлима, и сваки који ходи по земљи пожели да буде под земљом; речју, када је смрт дража од живота, и небиће милије од бића. Ето, то апокалиптично време ми Срби смо у једном поколењу два пута доживели. И гледамо сада друг друга у очи, после свега преживљенога, па нам изгледа да смо стари хиљаде година. И једва се познајемо. Једва личимо на она бића од пре двадесет година. Плугови свих ужаса избраздали су нас. Челични ваљци ваљали су се преко нас, па су нас стањили као листове од хартије. *Пройдохом сквозје огањ и воду* рекли су страдалци Бога ради пре много хиљада година. То страдање њихово, увеличано десет или сто пута, преживели смо ми у двадесетом веку. Проведени смо кроз огањ од Бога и мука и неправди и претњи и крвопролића и уздаха и јаука и масовног уништења. Па смо проведени кроз воду од су за. Откуд толике сузе у једном човеку, то је чудо? Кад сви сокови у телу пресуше, суза још има. Проведени смо кроз поток од суза, од суза родитеља за децом, и деце за родитељима, супруга за мужевима и мужева за супругама, браће за сестрама и сестара за браћом, комшија за комшијама, кумова за кумовима, пријатеља за пријатељима, родољуба за

родољубима, мученика за мученицима. Огањ, сузе, крв, јаук, ропац, мртвац, гроб — то седморо није се делило од нас, као што се не деле плућа од ваздуха у току оба последња проречена рата.

Браћо моја не оптужујемо никога. Сами смо криви. Криви смо пред јединим истинитим Богом. Јер, смо се би ли повели за лажним боговима културе. Зато смо упуштени од Бога да паднемо у пакао где Њега нема, да видимо како је без Њега. И видели смо и осетили смо. Зато сада као васкрсли хоћемо да знамо само Њега, и да верујемо само у Њега, и да славимо само Њега. Све друго ван Ње га јесте лаж и смрт. У Њему је живот и сила и слава на век века. Амин.

XXXVIII

Кад синови увреде оца свог и одеље се од њега, може ли им добро бити? Погледај око себе и види; питај старце И чућеш да су вазда и навек зло пролазили. Такви синови који су се кајали и враћали оцу своме, још су имали наде на живот; а који су остајали упорни у самовољи, нису могли видети сунца на своме небу, ни радости у своме дому; плакали су у туђој земљи и гроб им није био у гробљу отаца њихових.

Томе нас учи Свето писмо Божје.

Чему нас још учи Свето писмо Божје?

Учи нас, да морамо Богом дисати и живети и кретати се.

Још нас учи да кроз Бога морамо гледати, ако хоћемо да видимо главне конце животнога ткива, и да кроз Бога морамо слушати, ако хоћемо да разумемо догађаје овога света, и да кроз Бога морамо мислити и желети и делова ти, ако хоћемо да мислимо, желимо и делујемо оно што је правилно и што одговара циљу нашега бића. Речју, морамо у светлости Бога и живети и кретати се и гледати и радити, као што будан човек живи и креће се и гледа и ради у светлости сунца. Оне који су такви назива Свето писмо Божјим синовима светлости и дана. Оне, пак, који пипају по мраку без Божје светлости, назива Свето писмо Божјом децом синовима мрака.

У наше дане многи синови човечји не желе да буду си нови Божји. Одделили су се од Бога свога и отумарали су својим путевима. Оцу свом небесном оставили су само зидине цркава и манастира, а они су зграбили престоле, власт, господство, државу, војску, земљу, руднике, штампу и сва земаљска средства и сав државни сјај. Пре свега, де оба са својим родитељем тежак је грех. А уз то, још са времена деоба људи од Бога је до ужаса неправедна. Иако је отац све стекао, све саградио, све уредио, њему су не благодарни синови доделили само један окрајак имовине, једну колибу, док су они заузели све палате, све богатство и сав блесак овога света. Заиста, неће такви синови гледа ти сунца на небу своме, ни радости у дому своме. Него ће им бити мрак и мраз и бол и очај.

Свето писмо је позив Божји свима народима на земљи да дођу и уче се на судби народа Израилског. У добра времена овај народ се држао скута Божјега, као дете скута оца својега и није могао ни говорити, ни писати, ни ходити, ни дисати, ни орати, нити ратовати без спомена имена Господа и Творца својега. Но, често се тај народ одметао од Бога својега и упућивао кривим стазама својим по жељама срца својега, па је лутао и лутао, и падао и страдао, и робовао и гажен био. Због тога, је говорио Господ кроз свог крунисаног пророка: „Слушај, народе мој, и засвједочићу ти; о, Израилу кад би ме послушао!... Ја сам Господ Бог твој који сам те извео из земље Мисирске“:

„Али, непослуша народ мој гласа мојега, Израил не мари за мене“.

„И ја их пустих на вољу срца њихова, нека ходе по својим мислима“.

„А кад би народ мој слушао мене, и синови Изра иљеви ходили стопама Израилевим!“

„Брзо бих ја покорио непријатеље њихове, и на противнике њихове дигао бих руку своју“.

„Који мрзе на Господа били би им покорни, и до бри дани њихови били би до вијека“.

„Најбољом пшеницом хранио би их, и медом из камена ситио би их“ (Пс. 81).

О, браћо моја, зар није ово прича о савременој Европи? Није ли ово бајка о Србији? За Европом поведе се Христова Србија, ступи ногама на све клизаве путеве ње не и разби се заједно с њоме.

Кам да је српски народ, печен пет стотина година на огњу страдања, да би био сладак хлеб Господу своме, кам да је ходио путевима светих предака својих, путевима Господњим! Господ би био са њим и Господ би га бранио од свих безбожних непријатеља његових. Био би миран и био би сит и срећан под сенком крила Господњих.

Али се отиште Европа за варљивим мислима својих философа и опучи се низ брдо за варљивим жељама срца својега. А Србији поста таква Европа милија од васкрслог Христа, чије

крсно знамење носи на грбу своје и на бар јаку своје кроз векове и векове. И разби се Европа као грне о камен, и раскрвавише се синови Србије, као они који се вуче низ оштро камење, притиснути тешким сте нама.

Скупо смо платили ову науку. Будућност ће показати хоћемо ли се њоме користити. Господе Боже, који си нас љуто ранио, помилуј нас! Дај нам мудрост и снаге да се користимо скупо плаћеним искуством. И не остави нас, Господе Боже наш, и не одступи од нас. Теби слава и хвала на век века. Амин.

XXXVIII

Кад синови увреде оца свог и одеље се од њега, може ли им добро бити? Погледај око себе и види; питај старце И чућеш да су вазда и навек зло пролазили. Такви синови који су се кајали и враћали оцу своје, још су имали наде на живот; а који су остајали упорни у самовољи, нису могли видети сунца на своје небу, ни радости у своје дому; плакали су у туђој земљи и гроб им није био у гробљу отаца њихових.

Томе нас учи Свето писмо Божје.

Чему нас још учи Свето писмо Божје?

Учи нас, да морамо Богом дисати и живети и кретати се.

Још нас учи да кроз Бога морамо гледати, ако хоћемо да видимо главне конце животнога ткива, и да кроз Бога морамо слушати, ако хоћемо да разумемо догађаје овога света, и да кроз Бога морамо мислити и желети и делова ти, ако хоћемо да мислимо, желимо и делујемо оно што је правилно и што одговара циљу нашега бића. Речју, морамо у светлости Бога и живети и кретати се и гледати и радити, као што будан човек живи и креће се и гледа и ради у светлости сунца. Оне који су такви назива Свето писмо Божјим синовима светлости и дана. Оне, пак, који пипају по мраку без Божје светлости, назива Свето писмо Божјом децом синовима мрака.

У наше дане многи синови човечји не желе да буду си нови Божји. Одделили су се од Бога свога и отумарали су својим путевима. Оцу свом небесном оставили су само зидине цркава и манастира, а они су зграбили престоле, власт, господство, државу, војску, земљу, руднике, штампу и сва земаљска средства и сав државни сјај. Пре свега, де оба са својим родитељем тежак је грех. А уз то, још са времена деоба људи од Бога је до ужаса неправедна. Иако је отац све стекао, све саградио, све уредио, њему су не благодарни синови доделили само један окрајак имовине, једну колибу, док су они заузели све палате, све богатство и сав блесак овога света. Заиста, неће такви синови гледа ти сунца на небу своје, ни радости у дому своје. Него ће им бити мрак и мраз и бол и очај.

Свето писмо је позив Божји свима народима на земљи да дођу и уче се на судби народа Израилског. У добра времена овај народ се држао скута Божјега, као дете скута оца својега и није могао ни говорити, ни писати, ни ходити, ни дисати, ни орати, нити ратовати без спомена имена Господа и Творца својега. Но, често се тај народ одметао од Бога својега и упућивао кривим стазама својим по жељама срца својега, па је лутао и лутао, и падао и страдао, и робовао и гажен био. Због тога, је говорио Господ кроз свог крунисаног пророка: „Слушај, народе мој, и засвједочићу ти; о, Израилу кад би ме послушао!... Ја сам Господ Бог твој који сам те извео из земље Мисирске“:

„Али, непослуша народ мој гласа мојега, Израил не мари за мене“.

„И ја их пустих на вољу срца њихова, нека ходе по својим мислима“.

„А кад би народ мој слушао мене, и синови Изра иљеви ходили стопама Израилевим!“

„Брзо бих ја покорио непријатеље њихове, и на противнике њихове дигао бих руку своју“.

„Који мрзе на Господа били би им покорни, и до бри дани њихови били би до вијека“.

„Најбољом пшеницом хранио би их, и медом из камена ситио би их“ (Пс. 81).

О, браћо моја, зар није ово прича о савременој Европи? Није ли ово бајка о Србији? За Европом поведе се Христова Србија, ступи ногама на све клизаве путеве ње не и разби се заједно с њоме.

Кам да је српски народ, печен пет стотина година на огњу страдања, да би био сладак хлеб Господу своје, кам да је ходио путевима светих предака својих, путевима Господњим! Господ би био са њим и Господ би га бранио од свих безбожних непријатеља његових. Био би миран и био би сит и срећан под сенком крила Господњих.

Али се отиште Европа за варљивим мислима својих философа и опучи се низ брдо за варљивим жељама срца својега. А Србији поста таква Европа милија од васкрслог Христа, чије

крсно знамење носи на грбу своје и на бар јаку своје кроз векове и векове. И разби се Европа као грне о камен, и раскрвавише се синови Србије, као они који се вуче низ оштро камење, притиснути тешким сте нама.

Скупо смо платили ову науку. Будућност ће показати хоћемо ли се њоме користити. Господе Боже, који си нас љуто ранио, помилуј нас! Дај нам мудрост и снаге да се користимо скупо плаћеним искуством. И не остави нас, Господе Боже наш, и не одступи од нас. Теби слава и хвала на век века. Амин.

XXXIX

Да се преда сотони на мучење тијела, да би се дух спасао (I Кор. 5, 5)

Шта је јевтино, а шта скупо?

О вредностима говоре људи сваки дан, и о цени сваке ствари препиру се непрестано.

Шта је јевтино, а шта скупо у погледу самога човека?

Имовина је најјевтинија, тело је скупље од имовине, а душа је скупља од обојега. Кад се човек роди, имање му долази тек на трећем месту, а кад умире имање га најпре оставља. Управо, он се при смрти дреша најпре од имања, па онда од тела. Човек може живети и без имања и без тела, само не може без душе. Кад човек из невидљивог света улази у овај видљиви свет, он улази са телом, но без имања, а када излази из овога света, он излази и без имања и без тела. Човек се може замислити, дакле, и без имања и без тела, али се не може замислити без душе. Јер, душа је живо биће човеково, суштина човекова. Божји светитељи и сви наши рођаци који су прешли преко овог разбојишта, на коме се ми сада находимо, јесу само живе душе у ономе свету, без тела и без имања. Као такви они ће остати до завршетка историјске драме човечанства, до краја времена и до васкрсења тела из мртвих.

Тело и имање Бог даје створеним људима као неки кантар на коме душа сваки дан показује своју вредност. Милостињом и трпљењем душа се искупљује сваки дан и сваки час. Милостињом од имовине и трпљењем од тела. *Подај и отрпи* — и оба ће тега стајати водоравно, и душа ће твоја бити уписана у књигу великодушних и светих.

Ако је реч, не о појединцу, него о народу, онда имовину народну представља држава. Па кад се мери време једног народа, прво му се такне држава, па онда тела грађана. Као са праведним Јовом.

Овај праведни Јов имаше велико имање као нико ни на близу ни на далеко. И беше телесно здрав и стасит, тако да својом појавом улеваше свима поштовање. А што је најглавније беше Јов особито побожан, и сваки дан приношаше Богу жртву за себе и за децу своју, за својих седам синова и три кћери.

Два пута пусти Бог црнога сатану на Јова, да се окуша верност Јовова и љубав према Богу. Први пут дозволи Бог сатани да може шкодити само имовини Јововој. И сатана брзо показа своју вештину у рушењу и уништењу.

Имовина Јовова би упропашћена; стока опљачкана, момци посечени, куће разорене, синови и кћери побијени. У тренутку богати Јов је остао без икакве имовине; и срећни Јов без срећне деце своје. Тада душа Јовова не похули на Бога, него узвикну: *„Господ даде, Господ узме, нека је благословено име Господње!“* Остаде, дакле, праведни Јов веран Господу своје и без икакве имовине, само са нагим, али здравим телом својим. И сатана би постиђен. Тада сатана испроси од Бога дозволу, да може такнути и тело праведника Божјег, и Бог му и то даде, само му рече да у душу не сме дирати. *„Ево ти га у руке, само му душу чувај.“* И опаки сатана удари по телу Јовову; удари га приштевима и чиревима и ранама гнојним, од пете до темена. И седе Јов у пепео и узне цреп, те стругаше гној од рана својих са тела својега. Али, при свем том оста душа Јовова чиста и здрава и Богу одана. И опет би сатана постиђен и побеже у своје адско обиталиште. А Бог поврати Јову здравље и имање, и благослови му последак више него почетак, те имаше више имовине него раније, и опет доби седам синова и три кћери и беше здрав телом и весео живећи још дуго и дуго, и умре тек кад би *„сит живота“*.

Судба српскога народа више личи на судбу многострадалног Јова, него ли судба ма кога народа у хришћанском свету. Ударен је и по имовини и по телу, али му је Бог сачувао душу. Имовина његова, држава његова, много пута је падала и пропадала. После сваке државне пропасти Срби су убијани телесно без милости и без броја. Само им је Бог душу сачувао, те су душом остајали вазда верни Христу Господу. Заиста, кад човек проучи до какве је пропасти долазила српска држава, као и у коликом су броју Срби гинули, мучени или у ропство одвођени, — за иста је за свакога велико чудо Божје, да још у свету постоји српски народ и да се још чује српска

реч. Чиме се даде објаснити ово чудо у светској историји, које представља српски народ? Оним истим чиме се објашњава и судба праведнога но многострадалног Јова. Није дозволио Бог, браћо моја, Бог није дозволио децо моја, да се сатана дотакне душе српскога народа. Дозволио му је да га удари по држави, по телу, али му је забранио да дирне у живу и велику хришћанску душу овога народа. А док је год у је дном народу, као и у једном човеку, душа жива и јака, дотле ништа није изгубљено, што се чини да је изгубљено и ништа није мртво, што је прашином посуто. У свима губљењима двоје никад није било изгубљено: црква и песма; црква са вером и песма са историјом. То је очувано и то нас је очувало. Зато, браћо, поштујмо цркву и држимо песму. Славимо Господа Бога и кроз цркву и кроз песму на рода. При свима надањима то су нам била два крила. Но, црква је старија од наше песме и од историје. Од цркве је као од извора потекла река српске историје, некад бистра, некад крвава, но увек дубока. Зато савијајмо се око наше народне цркве као деца око мајке. Христос је садржај цркве. А Христос је непобедив и неодољив. Њему слава и хвала са Оцем и Духом Светим на веки. Амин.

XL

Два човека уђоше у храм да се моле Богу. Један од њих оде и стаде до самог олтара, а други стаде у дну храма. Овако се мољаше онај први са уздигнутом главом: „Боже! Хвалим Те, што ја нијесам као оста ли људи!“ А онај у дну храма бијући се у прси и обо рених очију молио се овако: „Боже! Милостив буди мени грешноме“ (Лк.18, 11–13)!

Онај први, био је праведник у очима својим и у очима света. Овај други, био је грешник и у очима света и у очима својим. Онај дакле — званични праведник, овај — званични грешник. Тако су они означени били на мерилу људском. На мерилу Божјем, пак, онај са дна цркве истакнут је као први, а овај што се ребрио пред олтаром као први, стукнут је у дно као последњи.

То је било пре две хиљаде година.

Но, то је било и јуче. Властољубиви народи Европе, или не могу да спомену име Божје, или ако икад снисходе да се помоле Богу, да би их људи видели, они се пред Богом хвале и стављају Бога као равна себи, или као нижег од себе. „Боже, ми нисмо као остали народи!“ — То је језгро њихове молитве, то је језгро њиховог мировоззренија. Боже, ми нисмо као остали народи, па ни као ови презрени Срби.

А потлачени Срби клечаху у дну овог васионског храма Божјега, у прабини од рушевина своје државе, у хрпама од костију своје погинуле браће, у бари од крви своје деце, па бијући се у прси вапијаху кроз плач Господу Богу: Боже, милостив буди нама грешнима! Боже, милостив буди нама грешнима!

Ево вам, браћо, две врсте људи и две врсте народа. Фарисеј и цариник, то су вам две врсте људи. Властољубиви и охоли народи Европе, и рецимо, народ српски, то су вам две врсте народа. Тамо национална охолост и надувеност. Овде човечанска искреност и скрушеност. Тамо шовинизам до мајмунске групне дрскости, овде јавно призна ње свог личног ништавила.

Заиста вам кажем, Срби заслужују казну Божју због многих грехова својих личних и посведневних. Али, ови исти Срби заслужују похвалу због једне своје корените особине. У чему је та коренита особина српскога народа? У оптуживању самих себе. Кад год Србе несрећа снађе, они вичу пред небом и земљом: ми смо криви. Сами смо ми криви несрећи која нас је снашла! На Косову нису нам криви Турци, него Вук Бранковић. На Марици нису нам криви Азијати, него Вукашин. Боже, буди милостив нама грешним Србима и спаси нас!

Овај језик је непознат властољубивим и охолом народи ма Европе. Они никад не признају своју кривицу. Изгуби ли су појам о греху, о греху и о кајању. За свако зло у свету они криве другога; себе — никад. Та, како би они могли учинити грех, кад су они сели на престо Божји и себе прогласили непогрешним боговима! Прво њихов верски старешина папа прогласио је себе непогрешним. Његовом примеру, а упркос њему, следовали су западни кнежеви и краљеви. Сви су се прогласили непогрешним, како они што носе крст, тако и они што носе мач.

Код српскога народа све је другачије. Велики жупан Немања, као старац од седамдесет година, напушта свет и светски живот и одлази у Свету Гору да се мучи и пости да би му Бог опростио све грехе и да народ његов не би патио ни због једног греха његовог.

Краљ Драгутин огреши се о свога оца Уроша и о свога брата Милутина. Кад је грешио буном против њих онда није знао да греши. Али доцније освестио се и појмио да је учинио грех према родитељу и према брату. Због тога, осуђује сам себе на тешке подвиге вапијући Богу: Боже, буди милостив мени грешноме! Зида манастире, који и да нас сведоче о њему као краљу и покајнику.

Сведоче о ње му: Озрен и Ловница, Рача и Ариље, и друге многе задужбине његове. Све те задужбине до данашњег дана тајно шуморе Богу у име светог ктитора: Боже, буди милостив мени грешноме! Поред тога он отвара на своме двору радионицу свих црквених ствари и утвари. Многе уметнике ту он запошљава. Одатле он дели потребитим црквама и свештеницима одежде, књиге, крстове, иконе, кадионице и остало што за службу Богу треба. Осим тога, он даје хлеб сиротима посведневно. Осим тога, он уступа престо брату своме, скида круну а меће камилавку, облачи се у ризу монашку, и утеже се тешким ланцима по голоме телу, вичући: Боже, милостив буди мени грешноме!

То је дух Србинов. То је став Србинов. То је цела хришћанска историја Србинова; наиме: у греху кајати се, у несрећи себе кривити, а увек Богу се клањати и светиње Божје обнављати, помагати и снабдевати. А све то изражава се једном реченицом: Боже, буди милостив нама грешним Србима! А ја вам кажем, чувајте тај дух скрушености и покајаности пред Богом. Докле тај дух буде живео у прсима Срба, дотле ће Срби постојати као народ Божји. Богу на славу сада и на век века. Амин.

XLI

У име Оца и Сина и Светога Духа. Амин. То је поче так сваке хришћанске молитве. Тим речима ми се обраћамо невидљивоме Богу, јединоме у Тројици, и Његовим ангелима и светитељима у ономе свету невидљивоме. Около нас налазе се духови светлости и духови таме. И једни и други пазе на свакога од нас и чекају коме ћемо се од њих ми приволети, да ли духовима светлости или духовима таме. Када се приволимо једнима било мислима или речи ма или делима, онда они други одступају од нас. Кад се изјаснимо за духове таме, духови светлости удаљују се од нас, а када се изјаснимо за духове светлости, духови таме беже од нас. Када изговоримо: у име Оца и Сина и Све тога Духа, онда све мрачне војске демонске суновратно падају једне преко других у Ад, и ми се онда молитвено разговарамо само са силама светлости и љубави.

У чије име? У чије име чиниш оно што чиниш? Пита ли су јеврејски прваци Христа Господа. Он им је одговарао, да у име Оца свога говори, и у име Оца свога делује. Син као представник Оца и Духа Светога, као посланик Свете Тројице, дакле све је говорио што је говорио и све је чинио што је чинио. Па кад је Он као господар свих створених ствари признавао да у име Оца свог долази, у име Оца говори, у име Оца чини чудеса, како би онда ми, ситни и незнатни, усудили се рећи да у своје име живимо, у своје име крећемо се, у своје име говоримо и у своје име дејствујемо? Шта је наше име? Ко смо ми? Свак се у овом свету јавља у име некога већег и познатијег. Тако и ми као хришћани у име Христово. Кад ка жемо у име Христово, ми се тиме представљамо ко смо и чији смо и од кога смо послати и коме се враћамо и од кога очекујемо награду.

У чије име? Свакоме странцу ми постављамо то пита ње. Ко год као непознат долази к нама, ми очекујемо да покаже личну карту или писмо некога нашег пријатеља. Иначе нам непознати постаје сумњив. У чије име чините то што чините? Питале су оне сатанске старешине у Јерусалиму Христове апостоле. У чије име говорите? У чије име крштавате? У чије име исцељујете болеснике? У чије име чините толика чудеса?

Одговор је гласио, и од Петра и Јована, и од Филипа и Томе, и од свију апостола један и исти: у име Исуса Сина Божјег, праведника, кога ви убисте.

У једној земљи иду посланици у иностранство у име краља, судије суде у име владара, стражари хватају зло творе у име закона, Калфа се јавља у име мајстора, син долази уместо оца, ћерка у име мајке, ученик у име учитеља и млађи у име старијег. Сав ваздух бруји свакога дана: ја говорим у име тога и тога, или ја долазим у име тога и тога, или ја чиним у име тога и тога, или ја ти дајем, или ја ти одузимам, или ја ти судим, или ја ти праштам у име тога и тога. То је земаљска јерархија. Свак ко се јавља у нечије име млађи је од онога у чије се име јавља.

А онај мудри Павле апостол, који је рођен у Тарсу и који је најпре гонио Христа и Христове следбенике, а по сле написао четрнаест посланица Јеврејима и незнабожци ма, овако заповеда свима крштенима: *И све што год чините ријечју или дјелом, све чините у име Господа Исуса Христа* (Кол. 3, 17).

Све што чините, све чините у име Господа Исуса Христа. Ко је послушао ову реч апостолску? Послушали су Срби. Послушали су српски жупани, краљеви, цареви, кнежеви, деспоти и вожди, који су писали повеље почињући овако: У име Господа и Спаса нашег Исуса Христа.

Послушали су српски патријарси, епископи и свештеници, који су учили народ српски да у време мира живи у име Господа Исуса по закону његовом, а у ропству да трпи и умире у име Господа и Спаса Исуса Христа.

Послушао је сав српски народ, који што год је чинио, чинио је прекрстивши се у име Исуса Христа: и кад је крштавао, крштавао је у име Господа Исуса Христа, и кад је венчавао, венчавао је у име Господа Исуса Христа, и кад је кумовао, кумовао је у име Господа Исуса Христа, и кад се братимио, братимио се у име Господа Исуса Христа, и кад се заветовао, заветовао се у име Господа Исуса Христа, и кад је приморан био ратовати, ратовао је у име Господа Исуса Христа, и кад је зидао, зидао је у име Господа Исуса Христа, и кад је орао, орао је и садио у име Господа Исуса Христа.

Браћо моја, Исус Христос је Бог српског народа. У име Његово Срби су чинили све што су чинили, осим злочина и безобразлука. Све велико, узвишено, божанско, светло, добро, разумно, што Срби имају, све је у име Господа Исуса Христа.

Зато, браћо моја, не слушајмо оне празноглаве који ви чу: у име културе, или у име науке, или у име прогреса, То је све убица сатански. Него реците овако: и ми као свети оци наши живели смо у име Исуса Христа. Тако до сад, тако и од сад. Господу Исусу Христу нека је слава на век века. Амин.

XLII

Како би се могао назвати Стари завет савременим на звањем? То је судски протокол суђења Бога и једног на рода, народа за онда изабранога. Пророци изричито јављају како се Господ суди с народом израиљским (Ис. 3, 13, 14; Мих. 6, 2; Мал. 3, 5). У наше време објављени су тајни протоколи такозваних Сионских мудраца, а то је јеврејски програм како да покоре сав свет. У тим протоколима нема Бога, нема пророчке речи, нема завета, ни светиње небеске; речју нема печата небесног. Отуда је то један празан новинарски документ. Ти модерни протоколи јеврејски износе нешто око стотину страница. Али протоколи суђења између Бога и народа јеврејског, кроз хиљаде година, износе око хиљаду страница. Те старе протоколе, тај Стари завет, сваки од нас чита са два дубока осећања. Прво осећање јесте дивљење Божјој верности и дуготрпљењу; друго пак осећање јесте стид због неверства једног изабраног народа према Господу добротвору своме, због неверства које се само са прељубом може равњати, због пркоса Богу који се само сатанском злбом може објаснити, и због непослушности према Богу која се непослушност никада није могла применити код мазги и друге теглеће стоке према господару и хранитељу своме.

Но, ми у двадесетом веку нисмо у Старом него у Новом завету. Каква је разлика? Огромна. У Старом завету Бог је говорио с људима преко пророка и анђела, а у Новом Он као јављени човек у телу говори лично и непосредно. Шта ћемо дакле рећи за оне од нас, који у светлости Новог завета беже у мрак мисирски и траже да се суде с Богом, са оном истом јеврејском упорношћу из времена Старог завета? Можемо рећи само то, да Хришћани који се парниче с Богом, који одричу Христа, који се показују зловни и непослушни према Богу Јављеноме, далеко су тежи безумници и грешници од старозаветних Јевреја, који не хтеше слушати Божје анђеле и пророке и праведнике. Јер, они се показаше дрски према слугама Домаћиним, а ови се показаше дрски према самоме Домаћину.

Ако би се историја последња три столећа, осамнаестог, деветнаестог и двадесетог, хтела назвати једним правим именом, онда се не би могло наћи подесније име него: Протокол суђења између Европе и Христа. Јер, за триста последњих година ништа се у Европи није догодило што не би имало битне везе са Христом Богом.

На суду између Христа и Европе стварно се збива следеће:

Христос говори Европи, да је она у Његово име крштена и да треба да остане верна Њему и Његовом Јеванђељу. На то оптужена Европа одговара:

— Све су вере једнаке. То су нам рекли француски енциклопедисти. И нико се не може присилити да верује ово или оно. Европа толерише све вере као народне сујеверице због својих империјалистичких интереса, но сама она не држи се ни једне вере. Када постигне своје политичке циљеве, онда ће се она брзо обрачунати са овим народним празноверицама.

На то Христос с тугом пита:

— Како можете, ви људи, живети само империјалним, тј. материјалним интересима, тј. животињском похотом само за телесном храном? Ја сам вас хтео учинити боговима и синовима Божјим, а ви се отимате и трчите да се изједначите са теглећом стоком.

На то Европа одговара:

— Ти си застарео. Место Твога Јеванђеља ми смо пронашли зоологију и биологију. Сад знамо да смо потомци, не Твоји и Твога Оца небеснога, него орангутана и горила — мајмуна. Ми се сад усавршавамо да будемо богови. Јер, ми не признајемо других богова осим нас.

На то Христос говори:

— Ви сте тврдоглавији од старих Јевреја. Ја сам вас дигао из варварског мрака у светлост небесну, а ви хоћете опет у таму као биво у блато. Ја сам крв своју за вас дао. Ја сам показао љубав своју према вама када су сви анђели окретали главу у страну од вас, немогући да подносе ваш адски смрад. Кад сте ви, дакле, били мрак и смрад ја сам једини стао за вас да вас осветлим и очистим. Не будите ми дакле сада неверни, јер ћете се опет вратити у онај неподношљиви мрак и смрад.

На то Европа са подсмехом кличе:

— Иди од нас. Ми те не познајемо. Ми се држимо јелинске философије и римске културе. Ми хоћемо слободу. Ми имамо универзитете. Наука је наша звезда водиља. Наше је гесло: слобода, братство, једнакост. Наш разум је бог богова. Ти си Азијат. Ми те се одричемо. Ти си само једна стара легенда наших баба и ђедова.

На то ће Христос са сузама у очима: Ја ћу, ево, отићи али ви ћете видети. Сишли сте са пута Божјега и отишли сте путем сатанским. Благослов и срећа узети су од вас. У мојој руци је ваш живот и ваша смрт, јер сам се дао распети за вас. Ипак нећу вас ја каштиговати, но греси ваши и ваш отпад од мене Спаситеља вашег. Ја сам показао љубав очеву према свима људима и хтео сам љубављу да вас све спасем.

На то ће Европа:

— Каква љубав? Здрава и мушка мржња према свима који се не слажу са нама, то је наш програм. Твоја љубав је само једна басна. Место те басне ми смо истакли: национализам и интернационализам и етатизам и прогресизам и еволуционизам и сциентизам и културизам. У томе је наше спасење, а ти иди од нас!

Браћо моја, препирка се у наше време завршила. Христос се удаљио из Европе као некад из Гадаре на захтев Гадаринаца. Но, чим се Он удаљио, дошао је рат, беда, ужас, рушење, уништавање. Повратио се у Европу пре хришћански варваризам, аварски, хунски, лонгобардски, африкански само у стоструком ужасу своје. Свој крст и благослов узео је Христос и удаљио се. Остао је мрак и смрад. А ви, сад, решавајте с киме ћете: са мрачном и смрадном Европом или са Христом. Амин.

XLIII

На врх планине стоји зелено језеро, чисто као суза и светло као огледало. Из њега се изливају реке и потоци, надземни и подземни.

Бог је, браћо, чисто добро и извор свакога добра. Кад би у Богу било ма и најмање зла, онда би Бог био кућа подељена сама у себи. И не би се тада говорило што се говори код нас хришћана о три лица у једноме Богу, него би се говорило о три бога, као што се то говори у Индији. Где год се у незнабоштву замишљало да је у Богу и од Бога зло, ту се неизбежно замишљало много богова и уз то борба међу њима. Јер, нико не може веровати у једно га јединога Бога, ко мисли да је у Богу и од Бога и добро и зло. Јер, чим се у божанство стави напореда и зло и добро, онда се то божанство као стакло разбија у много комада. Јер један Бог може бити само добар Бог. И ко год верује у једнога Бога, тај може веровати само у доброга Бога, у Бога који је само добро и извор свакога добра.

У Богу су три ипостаси, три лица, али једна суштина, једно јестество, — један Бог. Како то? Ево како. Ако су отац и мајка и син једнодушни у добру и једномислени, ми говоримо о једној породици. То је тројство у јединству. Ако ли је неко од њих зао и злотвор, онда се ту не може говорити о јединству, него о двојству.

Ако ли је у једној породици и двадесет или тридесет чланова, или чак и седамдесет (колика беше породица праоца Јакова) а сви су једнодушни у добру и једномислени, онда се говори о једној породици, као што се говори о једном снопу. То је мноштво лица у јединству духа и суштаства. Ако ли међу њима има и слугу зла, онда је по родица разбијена, сноп раздвојен и двојство је дошло мес то јединства.

Ако ли је један народ од десет и више милиона једно душан у добру и једномислен, онда десет милиона ипоста си чине једно јединство, једну суштину, један народ. Ако ли је кап зла као

кап отрова ушла у то тело народно, он да је народ двојство а не јединство, добро и зло, а не само добро, живот и смрт, а не само живот, благослов и проклетство, а не само благослов; једном речју, Бог и са тана, а не само Бог. У том случају такав је народ многобожан, а не једнобожан... Јер, било човек, било народ који верује у силу зла, као и у силу добра. и у ортаклук са злом, као и у савез са добрим, није једнобожан, него многобожан. То је због тога што зло не може чинити јединство са добром, него увек подвојеност, раздељеност и двојство, као вода и петролеум. Чим се састану разилазе се. Чим се венчају, разводе се.

На основу овога, браћо испитајте, сада значење познате српске речи: само слога Србина спасава. Каква слога? Да ли апостолска или фарисејска? Да ли слога добротвора или слога злотвора? Шта значи дакле слога у добру? Јер ми овде о добру говоримо.

Слога у добру, за којом Срби од вајкада теже. значи вера у једнога доброга Бога, који је само добро и извор свакога добра. Који тако верују, готови су да се сложе са свима осталим људима који такву слогу желе, тј. слогу у име Бога добра, који је извор свакога добра.

Али нису сви Срби одувек такву слогу желели. Било их је у свако време, који су мислили да је потребно и ђавола окадити. Кап зла, кап отрова, дакле, треба улили у суд добра, и подела народа је неизбежна. Та подела је би вала или на основу Крста Христовог или на основу имена српскога. Једни Срби су остали верни Христовом крсту и српском имену, други су издавали Христа и Српство, јер су се у време љутих искушења склањали или под исламски полумесец или под хрватско, мађарско и аустријско име. Ови су обележени као издајници вере и народности, крста Христовог и имена српскога. Где је онда слога за којом Срби од вајкада вапију? Она још није дошла. Она ће доћи. А када дође, неће лако отићи. Јер с њом Бог долази. Јер за Србе слога није тренутна ортачина, ни пролазна заједница, нити пак удружење снага ради добитка плена. За Србе је слога најпре једини Бог добра у три лица и нај вернија слика таквога Бога на земљи јесте јединство милиона лица у једноме, једносушном и једномисленом народу. Дакле, један Бог у три хипостаси, и један народ у милионе хипостаси, али са једним јестеством, једним духом, једним циљем и једном вером и једном љубављу. Такав циљ још није постигнут ни од једног народа у свету. Такав циљ поставио је себи само српски народ, и на своје грбу исписао: Само слога Србина спасава. Обичну слогу о којој говоре сви народи на свету, имао је Србин, и често је постизавао. Али та слога њега није задовољавала; по што то није она необична слога на коју Србин мисли кад о слози мисли и говори. Јер Србин кад говори о слози не мисли на биолошку слогу него на богословску и божанску. Ову необичну и божанску, троједину слогу, не могу никада људи задобити ако им од Бога не буде дарована; ваистину не могу као што не могу ни кишу низвести кад они хоће. И она необична слога, исто као и киша, у влас ти је Бога свемогућег. Ко се ње удостоји, и ко за њом пред Богом чезне, ономе Бог и даје. Она је изражена у Христовој предсмртној молитви Оцу за ученике: Оче, нека сви једно буду, као Ти што си у мени и ја у Теби (Јов. 17, 21).

Просимо, браћо, такву слогу од Бога. Перимо руке своје од злих дела, и ум свој од злих мисли, и срце своје од злих жеља, да би се удостојили бити ризница тога Божјега дара. Јер неопрани то не могу примити. Богу наше му, јединоме у Тројици, слава и хвала на век. Амин.

XLIV

Благо народу чији се владар одушевљава Богом и хвали Бога и пева Богу! Његов народ поштоваће истог Бога и свога владара воleti као мудра и добра. Цар Давид певао је уз харфу: *Да хвали душа моја Господа! Свако диханије нека хвали Господа.* И гледајући величанство Божје он је за себе говорио: *Ја сам црв, а не човјек!* Зато је Давидов народ Бога поштовао а Давида волео.

У старо време римски ћесари гонили су народ да њих сматра за богове. Због тога народ није знао за једнога правога Бога, а своје глупе ћесаре, нити је поштовао као богове, нити их је волео као људе. Тако је то од увек било, кад год су надмени и уображени људи захтевали да им људи одају божанску част, људи су им одрицали и човечанску част. И кад су надувени мехури прсли и спљошти ли се, људи су им се насмејали. Самозвани и лажни богови одувек су били и лажни људи. А када се јавио прави Бог на земљи у човечјем облику, он је смерно ходио и свима служио. Није се устурио био у престолу па захтевао да људи пред њим падају и љубе му папучу, него се сам сагињао да подигне узете, да усправи погрбљене, да вас крсне умрле, да извуче овцу из трња, да дигне динар из прашине, да опере ноге слугама својима. Зато му се сва васиона клања са страхопоштовањем и љубављу. Како ви судите о Европи? Африка и Азија називају Европејце бе лим демонима, према томе, они би могли Европу назвати Бела Демонија. Назвали би је Бела због боје коже, а Демонија због црнине душе. Јер, се Европа одрекла јединога правога Бога и заузела престо

и став римских ћесара. И као римски ћесари пред пропаст Рима објавила је свима народима на земљи, да се свако може клањати својим боговима како зна и уме, Европа ће то толерисати, али да се сви морају клањати њој као врховном божанству, било под именом Европе, било под именом културе.

Тако се, браћо моја, у наше дане повампирео сатански Рим, онај Рим пре цара Константина, који је огњем и мачем гонио хришћане и спречавао Христу да пређе у Европу. Само што је Бела Демонија пала у тежу болест него пагански Рим. Јер, ако је пагански Рим био мучен од једног демона, Бела Демонија бива мучена још од седам злих духова, љућих од онога римског демона. Ево, дакле, новог паганског Рима, ево и новог мучеништва хришћанства. Будите спремни на мучење од стране Беле демоније за Христа.

Нова паганска Европа не хвали се ни једним божанством иза себе. Она се хвали само собом, својом памећу, својим богатством, својом силом. Надувани мехур тек што није прскао, на смех Африке и Азије; сазрео чир који тек што се није провалио да својим смрадом испуни сву васиону. То вам је садашња антихришћанска Европа, Бела Демонија.

Европа живи у зачараном кругу проналазака. Ко изиђе с неким новим проналаском, тај се оглашава за генија. Ко пак опсује туђе проналаске, тај се оглашава за доктора науке. Проналасци су европски многобројни, скоро без бројни. Но ни један од тих проналазака не чини човека бољим, поштенијим и просвећенијим. Европа за последњих хиљаду година није се јавила ни са једним јединим проналаском у области чисто духовној и моралној, но само у области материјалној. Проналасци европски довели су човечанство на обронак пропасти, довели су га у духовни мрак и у мрачну квареж, каква се не памти у историји хришћанства. Јер, све своје проналаске Европа је уперила против Христа; да ли по својој сопственој кривоумљу или по наговору Јевреја, не знамо.

Кад је пронађен телескоп, за посматрање удаљених звезда, научници европски протумачили су то на штету јеванђеља Христовог.

Кад је пронађен микроскоп, опет смех над Христом.

Кад је пронађена железница, парна фабрика, телеграфија и телефон, сав је ваздух брујао од самохвалисања европског на рачун Бога и Христа Његовог.

Кад су људи пронашли машине за пливање под водом, за летење у ваздуху, за разговор на великој даљини, тада се Европи Христос учинио тако непотребан и несавремен као мумије египатске.

Међутим, све своје проналаске у току последњих двеста година Европа је употребила на своје самоубиство у светским ратовима на злочин, на мржњу, на рушење, на пре вару, на изнуђавање, на срамотење народних светиња и светих обичаја, на лажи, непоштења, разврате и безбожства по целом свету. Но, Европа, уствари, није никог преварила до саму себе. Нехришћански народи увидели су шта је Европа, шта она носи и шта она хоће, зато су је и назвали Бела Демонија.

Чуј, шта цар Давид каже: *Једни се хвале коњима, а други колесницама, а ми се хвалимо именом Господа Бога својега.* Они хвалисавци ће задремати на јастуцима своје лажне славе, а ми ћемо се дићи и усправити. Апостол Павле, пак још јаче виче: *човјече, шта има што нијеси примио? Ако ли си примио, што се онда хвалиш као да нијеси примио (1 Кор. 4, 7)?* Знај да су и сви проналасци пронађени на имању Божјем пред очима Божјим. И научи се стиду и поштењу. Амин.

XLV

Кад слеп човек викне: дајте ми светлости! Ви ћете за палити једну свећу и казати: Ево ти светлости! Но, он ће опет викати: Та, дајте ми светлости! Ви можете тада запалити десет свећа и рећи му: Ево ти светлости! Али, он ће и даље срдито викати: Зашто ми не дајете светлости? Ви га можете увести у дворану, где светли стотине сијалица, па му рећи: Ево ти светлости изобилно. Али, у својој густој и црној тами, он ће и даље јаросно викати: Та, запалите бар једну свећу да видим!

Еј, робе таме! И милиони свећа да засијају пред твојим угашеним очима, ти нећеш видети светлост. Узалуд ћеш ти тражити да ти се покаже светлост, кад нема чиме да видиш ту светлост. Као што ће се узалуд пружати хлеб у руке онога коме су руке одсечене, и као што ће се узалуд трубити на уши онога ко је глув. Треба имати здраве очи, и за светлост је лако.

Но, браћо моја, ма колико да ми сажалевамо оне људе који због слепила очију не могу да виде светлост сунчану, кажем вам, нису они најнесрећнији људи. Сто пута су несрећнији они којима је оно унутарње око помрачено, те не могу да виде Божја дела, Божја чудеса свуда око себе.

Такви слепци били су јеврејски главари у оно време, када је Господ Исус Христос по земљи ходио и премнога чудеса творио.

Пред њиховим очима Христос је посведневно чинио чудеса, па ипак су они стално викали: *покажи нам неко чудо! Какво нам чудо показујеш, да би ти ми верова ли?* Покажи нам знаменије! Дај нам неко чудо, слично чудесима што их Мојсеј учини у пустињи! ако си Син Божји, дај нам чудо! Покажи нам чудо!

Поред њих су пролазили слепци, који су прогледали, неми, који су проговорили, узети, који су проходили, згрчени који су се усправили, губави, који су се очистили, луди, који су постали смислени, умрли, који су васкрсли — чете за четама болесних и невољних у току три годи не, које је једини Христос могао излечити. И све су то главари јеврејски очима гледали, али као да нису видели, због тога су викали: Дај нам знак! Учини чудо! Покажи силу! Чудо, учини чудо!

Дуго им Господ Исус није одговарао на та злобна питања. Отровне осице! Него место одговора сваки дан је чинио чудеса за чудесима. Најзад им је рекао: *Род зли и прељуботворни иште знак.* И у праведном гњеву свом назвао их је правим именом говорећи:

— Тешко вама лицемери!

— Тешко вама слијепи вођи!

— Будале слијепе!

— Змије, породи аспидини!

— Како да не видите ви оно што сав свет види? Како да само ви иштете чудо, кад чак и незнабошци

говоре о безбројним чудесима Божјим?

Зар вреди јављати неко чудо вама, који ћете до краја времена ужасавати сва поколења људска невиђеним чудом својег чудовишног слепила и своје сатанске злобе?

О, браћо моја! У наше време јудизирана Европа добила је још у оштријем облику свађу са својим Спаситељем и Богом. Главари европски не траже никакво чудо од Христа, него одричу могућност ма каквога чуда. Њихови народи, потиштени и понижени као „глупе масе“, промукли су вичући им у име Христа:

— Па како да нема чудеса! Та у овоме свету и нема ништа друго осим Божјих чудеса. Највеће чудо је овај свет што сваки дан стоји пред нашим очима. И горе и доле, и у целини и у појединостима, овај свет је неисказиво чудо, састављено од безбројних и безбројних чудеса. Не будимо дакле слепи, него отворимо очи, погледајмо и узвикнимо заједно са видовитим Псалмистом: *Благословен је Господ Бог који једини нини чудеса!* Ко је као Ти Господе да чини чудеса? Јер, Бог и не чини ништа друго него чудеса. Нити творац наш ствара ишта што није чудо.

Милиони сијалица светле пред очима нашим, над глава ма нашим, под ногама нашим. Те сијалице, то су чудеса Божја. Ако их неко не види, то не значи да сијалице не сијају, него да је слеп онај ко их не види.

Задужбине српских владара јесу сведоци чудеса Христових или Христових светаца. Да се није јавило чудо, не би се ни једна задужбина саградила. У старо време главари српски држали су исту веру као и народ. Јединство веровања код господе и код сељака најсјајнија је одлика старог српског друштва. У наше време створена је провала, не природна но вештачка, па нити господа могу лако да при ђу вери народној, нити, још мање може народ да скочи у мрак господског неверовања.

А иноверци и туђеземци са вером улазе у задужбине наших дедова и добијају исцељење од разних мука. Муслимани и цигани тужиће нас Христу на Страшном Суду. И лакше ће бити њима него оним крштеним Србима што крст исмејаше.

Памтите то и казујте својој деци. Јер, свачији век пролетиће као облак, и свак ће изаћи на Суд Христов, да бу де питан: Јеси ли одржао веру и јеси ли веру потврђивао делима? Богу слава од вас а вама спасење од Бога. Амин.

XLVI

Добро од зла може се оделити и мора се делити. Но, да ли се може делити добро од добра? Не може. Никако не може. Нити се може зло од зла, ни добро од добра делити. Где је једно зло, ту су одмах многа зла, над истим вигњом. Где је једно добро, ту су одмах многа добра пред истим олтаром. Грозд и грозд, труо сав труо; здрав сав је здрав.

„Милост и истина иду пред лицем Твојим, Господе“, говори Псалмист, а на другом месту опет: „Милост и истина сретоше се, правда и мир целиваше се“. Добро иде с добром. Добро се лако дружи с добром. Али, зло и добро не могу заједно, као ноћ и дан.

Је ли вам се досадило чинити добро, браћо моја? Јесте ли пожелели и са злом једно коло поиграти? Ај, никако. Не хватајте се у коло са злом. Јер, ћете постати гадни, и мршави, и црни, и смрдљиви и одвратни и себи и другима. Ако желите бити заувек лепи и једри и светли и благомирисни и привлачни, ако то желите браћо моја (а ко то не жели) онда држите се добра, и само добра, и не мешајте нипошто добро са злом, ни крст са некрстом, ни поштење с непоштењем, ни Христа с Антихристом. И не хватајте се у коло са злом, са непоштењем, са развратом, са пијаницама и коцкарима и богохулницима. Јер, су они гад пред Господом. Ако дакле желиш да не постанеш гад пред Господом и анђелима Господњим и твојим светим ђедовима и прадедовима, онда се не ортачи са злом и не побратими се са аргатима зла.

Ово вам не саветујем само ја. Ово вам саветује Божји апостол Павле. То је онај Павле, који најпре није веровао у Христа, као што и данас многи не верују, но који се после уверио тако силно да је радије приклонио своју главу под мач, него што би своје уверење променио.

А добро чинити да вам се не досади. А мало даље он то појачава овим речима: *Докле имамо времена, браћо, чинимо добро сваком, а нарочито онима који су с нама у вјери* (Гал. 6, 9 – 19). Каже: докле имамо вре мена чинимо добро! Ај, браћо моја, помислите колико имамо времена? Данас је погребено хиљаду деце, девојака и момака. Ко нам јамчи, да нећемо и ми бити погребени сутра или прекосутра? Видовити апостол видео је то што и ми видимо, и знао је то што и ми знамо, па пред сахрану свакога од нас виче нам: Докле имате времена чините добро. Чините добро свакоме, а нарочито онима који су с вама у истој вери. Какво добро пре свих добара? Истина и милост. То је срж Јеванђеља. Познајте истину и покажите милост.

Добро је рекао српски народ: ближа је кошуља од хаљине. Чини добро прво својој браћи по вери, па својим рођацима, па суседима, па онда даљним и по вери и по крви, даљним и даљним до најудаљенијих крајева земље. Да не будемо као неки такозвани интернационалисти, који су спремни да чине добро онима најудаљенијим, а да своју најближу браћу, по крви и вери, оставе да беспомоћно гину и умиру.

Докле имамо времена, чинимо добро, заповеда апостол Христов у име Христа. Шта то значи? То значи троје, и то:

— Прво, навикнимо чинити само добро. Извежбајмо се чинити само добро. Осетићемо, сладост и радост у томе што чинимо људима добро. Ако се кренете за истином, милост ће вас пратити. Милост и истина не одвајају се.

Онда друго: чинимо добро најпре и првенствено право славној браћи нашој. Није то мало братство. То је братство од преко две стотине милиона душа. То су они који су с нама једно у вери. То је један велики свет. Ми нисмо у стању свакоме православноме дати нешто у руку. Свак то и не тражи од нас. Већина од њих не желе од нас ни какав материјални дар. Желе само љубав, саучешће и молитву. То можемо дати свима. Подајмо докле имамо вре мена. А сат нашега времена није избио. Кад избије, онда не можемо чинити ни добро, ни зло које би хтели. Зато нас апостол жури вичући: докле имате времена, ај, докле имате времена, чините добро! појмите истину и чините милост.

Браћо моја! Чинити зло, то је постала страст Европе. Тиранисати, светити се, пљачкати, превозносити се, уништавати, речју чинити зло у томе је васпитана. Томе ће Свевишњи убрзо учинити крај. Ако желите Срби, да то не буде и ваш крај, онда се вежбајте чинити добро, ревновати за добро, гинути за добро. Јер, добро то је Бог, то је Христос, то је слава и похвала, то живот и бесмертије, то појање и клицање анђелских сила, јуче, данас и сутра и на век века. Амин.

XLVII

Један човек имаше две кћери. Па се млађа кћи одели од свога оца и отиде у даљну земљу и расточи тамо има: ње своје живећи беспутно.

У Христа Спаситеља беху с почетка две кћери: Азија и Европа. Азија је представљала старију кћер, а Европа млађу. И веома љубљаше Христос млађу ћерку своју, и млађа кћи љубљаше Христа и живљаше с Њим без деобе хиљаду година. Али, после хиљаду година Европа омрзе Христа, родитеља свога, и она се поче делити од Њега. Мало по мало док се сасвим не одели и не пође у земљу туђу, тј. у земљу небожју, незнабожну, на ђубриште са кога ју је Христос узео, очистио и у царски двор увео.

И осиромаша Европа без Христа, и оголи и опросјачи тако, да јој нико у свету није желео пружити руку да се с њом рукује, бојећи се да она не украде туђу руку. Јер, ко је без Бога, тај је и без поштења. Ко је без Бога, тај је и без истине и без милости. Јер је речено од видилаца: „Милост и истину љуби Господ“. Али који изгубе Господа, не могу никако задржати милост и истину. И тако, оделивши се од Господа, Европа се оделила од милости и истине. Потпуна паганска тама покрила је њену душу. И она ништа није видела. Јадна, гладна, сиромашна, гола, слепа. То је Европа постала када се оделила од свог духовног Родитеља, од Христа преко родитеља.

У својој крајњој беди, Европа ипак не беше изгубила гордост племићку. Презрена од свих континената, она је још увек пркосила човечанству хвалом својим чудесима. У суштини њено гесло је гласило: није Христос чудотворац, но ја, Европа, ја сам чудотворац. Ја сам пронашла бусолу, ја сам избројала звезде, ја сам израдила микроскоп и телескоп, ја сам израчунала дужину и ширину васионе, ја сам пронашла траву за лекове, ја сам измислила ножеве за хирургију, ја сам направила динамит за рушење стена; ја сам изградила справе за летење и справе за гњурање и справе за пливање; ја сам богиња проналазака машина, парних бродова и железница, електричних справа и направа, ја проналазачица телеграфа и телефона, и радија и телевизије. Ја па ја, па ја, па ја! Ја сам у овом веку главни чудотворац. Не постоји више Бог чудотворац; то је бајка старих глупих времена. Постоји само Европа као чудотворац.

Ај, браћо моја, јесте ли чули реч блудне кћери? Јесте ли чули хвалисање осиромашене, оголеле огладнеле аристократе? Није она ништа, али хвали се као да је све. Не ма ништа, а хвалише се као да је цео свет њен. Истиче пред свима да би је сви поштовали, међутим, сви је презиру. Маже се и бојадише лице своје да се покаже лепа, али сви је се гаде и гнушају као највеће ругобе.

Старија кћи Христова, Азија, не може да гледа Европу. На очи јој је гадна, на уши дисхармонија горка, под носом смрадна, под прстима рапава и гнила. Не може да је подноси, Азија Европу.

Па овако одговара Христова Азија отпалој антихришћанској Европи:

Шта има што ниси примила? Чиме се хвалиш? Чиме се гордиш? Ако си нешто пронашла, на чијој си њиви пронашла, што се хвалиш бусолом и електриком и парним машинама и другим справама? Зар ниси све то нашла у двору Господњу, у који си уведена као гост? Ако не спомињеш Домаћина, онда си лопов. Па и јеси лопов. Та и јеси разбојник, отмичар и тиранин. Сва чудеса твоја јесу чуде са Божја, која си и последња дознала. Заиста, ти ипак говорим: сва чудеса твоја јесу чудеса Божја, али сва чудеса Божја још нису чудеса твоја, нити ће бити твоја ни за милионе година. Само је једно твоје, чуј и упамти, има само једно од свих чудеса што није Божје него твоје, Европо, и само твоје. *То је злоупотреба свих чудеса Божјих.* Божја су чудеса, а твоја злоупотреба чудеса Божјих. На при мер: Божја је летећа машина, а твоје је убијање људи из те машине. Божје је пливање, а твоје је дављење. Божје је лечење, а твоје је тровање. Божје је путовање, а твоје је распростирање смрада уз пут. Божје је спајање, а твоје је раздвајање. Божја је истина, а твоја је лаж. Божја је милост, а твоја је себичност. Шта имаш ти, Европо, заједничко са Христом, Богом истине и милости? Ништа. А ти Србијо? Што си се постидела и заруменела? Јер си пошла за Европом. Удружила си се са отпадником. Повела си се за блудником. Ако ћеш променити свој пут, нека си благословена. И нека је благословен Господ Бог који те чека да се поправиш. Амин.

XLVIII

У неком граду бијаше један човек који нити се Бога бојаше, нити људи стиђаше.

У наше време, браћо моја, Европа је један такав град, са многим људима који нити се Бога боје, нити се људи стиде. То је болест коју као и сваку болест треба објаснити.

Зашто се многи Европејци нити Бога боје, нити људи стиде? Објашњење је просто: због тога што је покварен појам о Богу и појам о човеку. Кад људи покваре појам о Богу, према својој покварености, онда се не боје Бога; а кад покваре појам о човеку онда се не стиде људи.

Страх имају људи само од Бога као величанствена цара, Творца и Судије. А стид имају само пред светим људи ма; не пред осионим и богатим и ученим, него само пред светим. Али кад се омаловажи Бог и кад се омаловажи светац, онда људи нити имају страх од Бога, нити стид од људи.

У савременој Европи омаловажен је Бог и светац; зато Европејци нити се Бога боје, нити се људи стиде. И ни шта у Европи није више омаловажено, него Бог и светац.

Ако Бог није свемогући Творац васионе, и величанстве ни Цар и Господар неба и земље, свевидећи, свезнајући, и вечни, који као праведни Судија суди свакоме по делима његовим, онда

се људи неће бојати таквога Бога. Јер, ваљда неће се нико бојати измишљених божанстава, безумних гатара, који под капом универзитетском и докторском гатају о природи и о материји као неким божанствима. Таквих немушних богова нико се неће бојати. И ваљда се нико неће стидети Волтера и Наполеона и Маркса, ни ти других сличних њима, које је Европа ставила у свој „пантеон“ без ореола светитеља; а тај пантеон, то је једна мрачна изба, у коју никад нико није довео ни једног болесника да би оздравио. Јер, једно је вулгарни великан као Енох, Ог, Голијат и Навукодоносор, а друго је, сасвим друго, светац Божји. Нико се досад није уплашио од европског професорског божанства природе. Нити смо чу ли да се икад ико постидео, при ма ком недељу своје, од Наполеона, или Волтера или Маркса.

Ај, браћо моја, нико се не боји лажних богова, нити стиди несветих људи. Народ се боји само од правога Бога и стиди само од правих, тј. светих људи.

За савремену универзитетску Европу, Бог кога се треба бојати и људи којих се треба стидети, припадају давној прошлости. Универзитетска Европа је истуцала свога Бога у ступи и разбила у безбројне атоме, протоне и електро не, од којих се једва ноге могу очистити. Ко да се боји таквога ништавнога Бога! Место светаца ставили су у прве редове и у новинама, и у дворанама, и у књигама, банке, политичаре, књижевнике, фарисеје и садукеје. Ниједног свеца. Европа више не рађа свеце. Као да се за рекла да рађа само оне великане, пред којима се не мора нико стидети! Ако нисте знали у чему је пад Европе до ништавила, онда знајте: у томе што је изгубила појам о страшном Богу и светом човеку. Оваква каква је данас пред нашим очима Европа ће пре ставити у ред идеалних људи фараона и Амалика и Сенахерима и Навукодоносора и Александра и Августа и Тиверија и Ирода, него ли све тога Аврама, Исака, Јакова и Јосифа, или Исаију, Јеремију, Језекиља, и Данила, или Матеја, Марка, Луку и Јована и Павла. Европа је одбацила хагиографију, па је загрлила грандоманију.

Ко ће је излечити? Нико. Баш нико. Јер, нико се не намеће за лекара оне ко мисли да је здрав. Европа не ма ни лека, ни лекара, зато што она сматра себе здравом, иако сви континенти брује о њеној тешкој болести, чак и о неком лудилу.

А ви, Срби где сте? Милиони Срба боје се Бога и стиде се светаца Божјих. Где се налазите вас неколико стоти на што стојите испред народа српскога: да ли сте са Европом или са својим народом? Ако кажете да сте са Европом, онда се брзо лечите да не би заразили свој народ. Ако ли кажете да сте са својим народом, пазите да се не ухватите у лажи. Јер није лак пут народни. То је узан и тесан пут поста и молитве и милостиње. Али то је једини спасоносни пут. Богу нека је слава. Амин.

XLIX

Заиста је занимљиво посматрати светлост и сенке. Што год је светлост сунчана јача и усправнија, то су сенке на земљи краће, а што је светлост сунчана слабија и косија, то су сенке на земљи дуже. Кад је сунце у подне у зениту своје изнад наших глава, сенке су најкраће. А кад се сун це склони ка западу сенке су најдуже. Ништа нема у при роди што је без духовнога значаја; и ни једне појаве нема у свету физичком што не даје људима поуку о Богу и о човеку.

Христос је назват сунцем правде, и Восток Востока. Што год Христос као сунце правде стоји више, то су наше људске сенке мање и краће; а што гођ је Христос ниже на видокругу нашем, то су сенке људске јаче и дуже. Када Христос потпуно ишчезне са нашег видокруга, онда се сенке људске издуљују и међу собом преплићу и бију као авети.

Такво аветињско време доживљавао је хришћански свет доста пута. Доживели смо га и ми у наше доба, и не је дном. Ми смо ценили светлост и светлост се удаљила од нас; волели смо своје густе и дугачке сенке, па својим сенкама прекрили сву земљу. И Бог је ишчезао са хоризонта европског. Јер, Бог се људима не намеће. Сваку твар у васиони Он држи чврсто под својом влашћу, у сво јој крепкој руци; само се човеку не намеће; само је човеку оставио на вољу да бира: или са светлошћу, или са та мом; или у рај са анђелима, или у рит са жабама; или би ти син Бога свевишњега, или се признати за сина кала лончарскога и ћумура ковачкога.

Авети и само авети, — изузев цркве Христове. Све авети у рату против Христа (у томе су све сложне) и у рату једна против друге.

Као од ливеног челика, такве су речи Месије света, и пружају се у дужину од краја у крај света, а уздижу у висину до небеса. Нити их ко може заобићи, нити прескочи ти. То су речи вечне стварности, речи вечне истине и божанске правде, и не може им се одолети. Али сенке људ ске

надају се да ће им одолети; авети људске ратују против речи Пријатеља људског, ваистину јединог Пријатеља свечовечанског.

Танким гласом, утањеним гласом пред смак, црква Христова објављује реч Христову:

— Шта помаже човеку да сав свет добије, а душу изгуби? На то авети одговарају срдито кроз громке трубе:

— Освоји, човече, свет. То ти је права добит. А душу не можеш изгубити, јер је и немаш.

Опет црква танким гласом објављује:

— Блажени милостиви јер ће бити помиловани. На то авети разјарено дрече и вичу:

— Себичност је закон природе. Милост је бајка баба пепељуга. Држ се, пријатељу вучје себичности, и не по штеди ни једно јагње које ти дође пред њушку.

Опет црква дрхтавим гласом објављује:

— Веруј у једнога Бога, Творца неба и земље и свега видљивог и невидљивог.

На то авети гуде уз гусле и пиште уз гајде:

— Нема другог бога, осим природе. Од чега су наши опанци на ногама, од тог истог су и звезде и сунце и сам Бог наш.

Опет црква треперавим гласом објављује:

— Поштуј оца и матер, не уби, не прељуби, не укради, не сведочи лажно, не пожели туђе, устани пред старцем, поштуј оне који су у власти, моли се Богу, држи пост, чини добра дела, покај се за грехе, мисли о блиској смрти.

На то авети ударају у тешке бубњеве.

— Тако вас недотупавне учи јеврејски Бог, а наши философи уче нас бољем кад кажу: одељуј се што пре од оца и матере, јер су они носиоци труле прошлости; уби и покради сваког ко ти је на путу; сматрај прељубу за при родну појаву, као и во и магарац; држи лаж као моћно оружје против непријатеља; отимај туђе, јер је слађе од свог сопственог; терај оне који су на власти да би ти дошао на власт; не моли се Богу, јер нема ко да чује молитву твоју; немој да знаш за пост, ни за милост, нити ми сли о смрти; немој додавати горчине своме животу. Живи слободно као тигар и медвед, без узде и без кавеза, према своме здравом инстинкту што ти га је богиња природа ушила у месо, улила у крв, уплела у нерве. Животиња си, и не стиди се тога, него живи као животиња.

Тако свирају и гуде и бубњају модерне авети што имају још само телесни облик људи, док су им душе у оковима сатане, носиоца зла и мрака. И број тих авети врло је ве лики у земљи, што се именује Европом. Те су авети и проузроковале прошли рат, небивали и језиви, у коме је један човек утолико више одликовања и почести примао уколико је више људи убио. А томе се сатана радовао. Радовао се и веселио над људском глупошћу и над Христовим сузама.

Ај, браћо моја, пред нама је питање: хоћемо ли са Христом или са антихришћанским аветинама. Знајте, да кад се сунце дигне, све аветињске сенке беже као ништа у ништа. А сунце остаје и светлост сија. Хоћемо ли са сунцем или са сенкама? Знајте, да сав свет може главе сломити ударајући о једну ма и најмању заповест Христову. Јер су Христове речи као од ливеног челика што се про теже до дна дубина и до врха висина, до краја свих дужи на и ширина, тако да их не може нико ни заобићи ни прескочити. Христу Богу нека је од вас и од деце ваше славопој, а вама и деци вашој од Христа здравље и благо слов. Амин.

L

Један човек домаћин имаше сина јединца, веома мудра и веома милостива. Једнога дана шеташе син домаћинов у пратњи многих слугу својих по имању своме, па виде човека просјака, свога у ранама и дроњама. Сажали се син домаћинов, узео онога бедника, окупа га, очисти и ране му залечи, па га доведе у двор оца свога и рече: Оче, прими овога човека, нека буде теби посинак, мени брат. Одговори отац: сине, мој возљубљени, твоја жеља и моја је жеља, што год ти хоћеш и ја хоћу. И тако би онај бедни просјак примљен у двор као посинак и поживе у двору као прави син и слушаше оца домаћина и љубљаше сина домаћиновога, који га из гноја и јада узвиси и прослави како се никад није надао. Али, догоди се оно што се не ретко догађа кад се гладан најезде туђег хлеба и кад се голаћ одене у царску доламу. Посинак устаде против сина домаћинова, поче га ружити и гонити, докле га сасвим не изагна са његовог сопственог имања и док се он не направи самозвани господар и наследник све имовине оног човека домаћина. Разгњеви се човек домаћин на свога по синка и нареди да се баци у тамницу и да се бије докле год не призна своје безумље и не покаје се.

Први посинак Божји био је Израил, други Европа. Онај заветован Богу обрезањем, овај крштењем. Онога је Бог избавио из ропства мисирског, овога из ропства са танског. Мисирци су тиранисали народ Израилски, сатана је са свима својим демонима тиранисао народе Европе пре крштења. Не зна се ко је од њих двоје био у жалоснијем и срамнијем понижењу кад је Син Божји смиловао се и умолио Оца свог небеског да их посини и уведе у свој двор, да му буду браћа. Ај, браћо моја, и још се не зна који се од њих двоје показао више неблагодаран према Оцу Домаћину, нити ко дрскији према Домаћиновом Сину Јединородном. Сунце је спремно да помрче због такве не благодарности, и стене готове да прсну и пусте потоке су за због такве дрскости.

„Добро нам је бити у Египту“, говорили су Израилци отимајући се из руке Божје и ружећи Мојсеја Божјег човека и свога вођу. *„Зар нам није било боље врати ти се у Египат?“* викали су. Бог нас води у пустињу где нема оно што има у Египту, нема лука ни купуса, ни рибе ни меса. Опомињао је пророк Божји и викао: *„Ако ви окренете лице своје да идете у Мисир и отидете, стигнуће вас мач кога се бојите и глад, и ондје ћете помријети... Изгинућете од мача и од глади и помора и ниједан неће утећи од зла које ћу пустити на њих“* (Јер. 42, 13).

И обистини се реч пророка. Они који се вратише у Мисир да тобож избегну мач и глад и помор, сви изгибоше у Мисиру од мача и глади и помора.

То се догодило са Израилџом пре неколико хиљада година.

То се догађа и у наше време са другим посинком Божјим, са Европом. Бунт Европе против Христа у наше време то је највећи и најгнуснији догађај у историји света. И Јевреји су бунтовали, због чега су и проклетство смоковничко навукли на себе. Али је бунт Европе тежи грех од јеврејског греха. Европски грех уопште нема савјештања у времену од постанка света до данас. Јер, док није Христос дошао у Европу, па нашавши европско човечанство у ранама и дроњама окупао га, очистио, нахранио и обукао у царску порфиру синова Божјих, дотле је Европа лежала у таквој гнусоби, и у таквом дивљаштву, да се то не да ни описати ни замислити. И ту дроњава, изгладнела, поди вљалу, стрвинску Европу, Христос је примио за изабрани народ, наместо Јевреја, да буде *„Видјело незнабожцима до крајева земље“* (Ис. 49, 6). Па је ли Европа данас видело незнабожцима? Питајте незнабожце и они ће вам рећи. Ево шта ће вам рећи муслимани: Ми волимо Мухамеда више него Исуса, јер код нас следбеника Мухамедових има више милости, него ли код европских хришћана. Рећи ће вам Индија: Европа је банкрот у вери, према томе, банкрот у поштењу и банкрот у памети. Европски народи су под проклетством Божјим, јер они нису више народи, него јазавци који само грабе од свакога и са свачије њиве и вуку у своје подруме. То су двоноги мајмуни, јер држе да им је мајмун праотац; и то су двоноги јазавци, јер гра бе и грабе и отимају и вуку, и никад нису сити. Зверови, а не људи. Рећи ће вам Китај: Европа је изгубила две главне стварности, па се сад хвата за оно што је споредно и пролазно. Изгубила је Бога и душу. Не верује ни у Бога, ни у душу. Телесни човек је једини човек кога Европа познаје. О духовном човеку пре ћете моћи чути нешто од Самоједа и Зулукафра него од Европејаца. Европа је само оно што очима види. Она је духовно слепа, слепља од свих континената; теле које блене и блеји. Бојмо се од ње, чувајмо се од ње, удримо по њој — то је безбожна авет човечанства.

То вам је прича, браћо, о томе како је посинак хтео потиснути сина из очеве имовине, па је љуто кажњен. Јевреји су били кажњени расељењем по свему свету, а Европејци бивају сада кажњени мачем и глађу и помором. То је траг Европе: Мач, глад, помор. Молите се Богу, браћо, да полуделом поврати памет и да ви не полудите. Славите Христа Бога да би и ви били од њега прослављени на век века. Амин.

LI

Речено је од стране надахнутих видилаца: *Сви су путеви Господњи милост и истина*. На супрот томе ми можемо рећи: *Сви су путеви Западне Европе немилост и лаж*. Ко ће нас опореди? Наше болно искуство то потврђује. Огромно и страшно искуство српско, за последња два столећа. Јер, чим су се праоци наши, сељаци шумадијски, почели дизати на Азијате, за слободу своју, Западна Европа се почела показивати непријатељ наше слободе. Због чега? Због пролаза, због извоза, због увоза, због свиња и бивола, — због тога. И од тада до данас откривала се пред нашим очима неслућена стварност Западне Европе, а та стварност се најбоље изражава овим речима: сви су путеви Западне Европе немилост и лаж. Кад смо у чуду протрљали очи и погледали по широком свету Божјем, дознали смо, да нам то сведоче Африка, Азија и сва острва по великим морима, наиме, сви су путеви Западне Европе немилост и лаж.

У највећем разочарењу ми смо се питали: Како то? Зар није Западна Европа хришћанска?

Одговор је дошао: била је.

Наше је питање: Па где је Христос у Западној Европи?

Одговор: У дну софре.

Наше питање: А ко је у врх софре?

Одговор: Политичари, философи, књижевници, фарисеји, садукееји.

Наше питање: Па, ко ће Европу научити шта је истина?

Одговор: Европа и не тражи праву и вечну истину. Њени философи, политичари, и књижевници декретирају, односно састављају и објављују своју истину у сваком новом поколењу. Ново поколење, нова и истина. Уствари, то су људске лажи.

Наше питање: А ко ће Европи показати пример човекољубља и милости?

Одговор: Европа не жели да види такве примере. За њу је милост слабост. Последњи њени философи с којима је отворено двадесето столеће помрли су у лудници. Они су немилост проповедали као природну особину и природно здравље. Христа су гурнули у дно софре европске и наредили да га што пре истерају из куће. А они су сишли с ума и поскапали у лудницама, — ти нови етичари, нови законодавци европски.

Модерна Европа и Израил у време појаве Месије света

— као два близанца! Ништа сличније у свету. Модеран Израил, пак ни за длаку није различан од ондашњег Израила. Зато се узајамно мрзе и гоне, Европа и Израил,

— јер су слични као близанци. Заиста је велика болест сколила модерну Европу, али баш она иста болест која је сколила Христорборни Израил. Болест код обојих иста: Богоборство или Христорборство. Како је дошла та болест на народе најближе Богу? Сам творац жалио се кроз про рока Исаију, кога Јевреји тестером престругаше: *Синове одгојих и подигох, а они се одвргоше од мене*. Па, он да, даље још страшније: *Во познаје господара својега и магарац јасле господарева*, а Израил не познаје, народ мој не разумје. О, да грешног народа! Народа огрезла у безакоњу! — Сјемена зликовачког, синова покваренијех што оставише Господа!

Размажен је Израил; размажена је и Западна Европа. Израилу се јавио Бог као Бог милостив, Европи се јавио као Бог љубави. Милост Божја размазила је Израил; љубав Божја је размазила Европу. Узрок је исти и болест је иста. Јер народ без страха од Бога, брзо остане без Бога. Незнабожци који су имали страх од богова, ма и лажних, ближи су били правоме Богу, него ли размажени Израилци и Европејци, који су сваки страх од Бога одбацили, а међутим милост и љубав нису ни појмили ни примили. Отуда су у наше време постали ближи Христу богобојажљиви јазичници, него размажени Израилци и Европејци. То је пророк провидео и прорекао говорећи: *Нађоше ме они који ме не тражише* (Ис. 65, 1); или опет други који говори, да су даљни постали блиски Богу, док су блиски удаљили се и постали туђинци. *И ближњи мои одалече мене сташа*.

То вам је, браћо оцена (дијагноза) болести Израила и Европе. Зато се то двоје мрзе што су исти по Христорборном духу своје и по својој леној и трулој размажености. Зато су путеви и једних и других немилост и лаж. Док су путеви Господњи и онда и сада и за навек само милост и истина. Знали су свети оци православни лукаву и непостојану природу људску. Знали су они да ту природу ни сам страх не може загрејати, нити сама љубав одржати у здрављу. Зато су нам прописали молитву што се сваки дан чита у цркви: *Господе, сподоби нас бојатисја и љубити Тебе всјем сердцем својим*. И бојати се дакле и љубити. И бојати га се, јер је Он страхан Цар и Господар, и љу бити га, јер је Отац и Човекољубац.

А ти Србине, шта мислиш? Две заразе спопале су твоју крв и твој дух: израилски и европски. Како ћеш се од бранити? Како ли излечити? Није то право питање. Него је питање, да ли видиш своје љуте ране? Да ли знаш, ко ти их нанесе? Само кад би то знао! Одмах би знао да је Христос лек. Њему слава а теби спасење. Амин.

LII

Ви очекујете од мене реч. Чију реч?

Пазимо да се не преваримо и ја и ви. Ја ћу се превари ти ако вам предложим моју реч а не Божју. Ви ћете се преварити ако очекујете од мене моју реч а не Божју.

Шта је човек да би његова реч вредила? *Као цвет што ниче па се откида*. Бјежи као сјенка и не остаје (Јов. 14, 1), каже се у Светом писму. Па кад је човек по себи такво ништавило, како ли је тек реч његова. Кад је трска јевтина, како ли тек шуштање трске. Ако сам ја слуга Господњи, онда оно што ја предлажем не предлажем од себе него од свог господара. И ако нешто говорим, говорим не од себе, јер сам слуга, него од свог господара.

Неразумно би било заиста од вас да од мене очекујете моје речи, а лудо од мене да вам ја говорим моје речи.

Овако је објавио Господ преко пророка о сили своје речи: Није ли ријеч моја као огањ, говори Господ, и као маљ који разбија камен у комаде?! (Јер. 23, 29) Заиста је таква реч Божја. Реч је људска као дим и као паучина, а реч је Божја као огањ и као маљ. И то се показало у свету много пута. По молитви светога Илије пао је огањ с неба и спалио жртву постављену у води. По речи Божјој кроз Мојсеја расцепи се стена и потече вода из стене.

Олако је узело наше поколење реч Божју, због тога је грозно пострадало, огњем жежено и маљем бијено. И ако се не покаје, још ће га већи огањ жећи и маљ тући. Јер није се шалити створењима са Творцем, ни деци са Родитељем, ни слугама са Царем својим. Нити је се шалити путницима са угоститељем ни гостима са домаћином својим. Међутим, у модерном времену људи су узели Бога као шалу и речи Христове као дечју играчку. Тако је чинио стари Израил, тако у наше време чини Европа. Ста ри Израил је одбацио речи Божје а прихватио речи својих самозваних мудраца. Презрео је Израил речи Господње речене преко праведних отаца и славних пророка старозаветних, забацио Стари завет Божји а ставио пред своје лице Талмуд и Кабалу, збирке басни и маштарија људских не од Бога. Стопу у стопу пошла је модерна Европа путем старог Израилја, ама стопу у стопу. Одбацила је и Стари и Нови завет и ухватила се за басне и маштарије својих песника и философа. Одбацила је речи које су као огањ и као маљ, а прихватила је речи које су као дим и паучина. Праву истину одбацила, а привидну истину пригрлила. Од Бога је права истина, од људи привидна истина. А привидна истина је лаж у оделу истине, вук у овчијој кожи. Последњи европски проповедници привидне истине сишли су с ума и помрли у лудници. Па чак ни тај ужа сни догађај није могао побудити Европу да одбаци приви дне истине и лажне речи тих философа својих. Због тога је Господ Саваот прибегао последњем средству: пустио је мач и огањ и глад на земљу, и потресо је сву васиону на колосеку њеном. Да се позна ко је Бог а ко човек. Да се очигледује величанство Бога над звездама и ништавило људи у пепелу.

Европа у својој поноћи безумља викала је: Мир, мир! Створићу мир у свету помоћу новина и биоскопа и конференција. Мир свима и на све стране. Створићу мир без Бога и без Христа. И тек што је те речи изговорила ушла је у рат. Откуд ова недоследност? Отуда што је Бог рекао: *Нема мира безбожницима*. И још кад буду вика ли: Мир, мир, појешће их мач. Јер мир као и киша зависи од Бога и долази од Бога. И као што се људи морају молити Богу за кишу тако и за мир. Не тако Европа, не та ко. Него је она ковала злобу у срцу против Христа, заједно са Јеврејима, а мислила створити мир у свету помоћу пропаганде. Зашто није низвела бар једну кишу помоћу пропаганде? Заиста разбогатила се Европа помоћу Христа, па је онда одбацила Христа. Угојила се и одебљала, па јој се вид смањило, и слух стеснио, и срце одрвенило. Све ис то као и стари Израил, и све као по рецепту Кајафином.

Ево сведоцбе о Израилу какав је дао Мојсеј човек Божји: Али се Израил угоји па се стаде ритати, одебља и засали те остави Бога који га је створио и презре стијену спасенија својега... Приносише жртве ђаволима а не Богу (V Мојс. 32, 15). Мојсеј није знао за Европу, али је овим речима нехотично фотографисао будућу Европу на хиљаде година пре Христа. Какав стари Израил, такав и нови.

Због тога се и јавила страшна мржња Европејаца пре ма Јеврејима. *Јер, свако мрзи своје пороке у другима*. Европа дише духом јеврејштине зато гони Јевреје. Та нису Јевреји ни потребни више Европи. Они су свршили своје дело у Европи. Европско човечанство ће их достојно заменити у богоборству и христорборству.

А ти, српски роде куда си залутао? Бежи са лађе која тоне. Враћај се од јеврејске Европе својој Цркви и историји. Одбаци речи људске, тражи речи Божје које су као огањ живи и као маљ што разбија стену у комаде. Про слави Христа да би Христос спасао и прославио тебе као и оце твоје на век века. Амин.

LIII

Кад неки гост падне на конак неког домаћина, он се занима са чељади, разговара са слугама, али непрестано мисли о домаћину. О домаћину куће мисли, о њему распитује, њему испоручује поздраве, њему предаје поклоне, ње га поздравља, њему благодари, и са свима свирачима и певачима њему пева песму и славопој.

И то све сасвим је природно, чак и за идиотске десничаре и левичаре европске. Да, сасвим природно.

И то што је природно држао је јеврејски народ неколико хиљада година, почев од Ноја, бродоградитеља па до апостола Петра, мрежокрпитеља.

То нам сведочи Свето Писмо Божје, заиста најсветије Писмо које постоји и које није од земље, него од неба. То нам сведочи Свето Писмо Божје о народу првоизабраноме, Израилу. И заиста док је тај народ држао се завета Божија он је све гледао у светлости Божјој. Кад се човек с човеком састајао или растајао, спомињао је име Господа Бога. Кад се женио или сахрањивао, или женио или удавао, спомињао је име Господа Бога својега. Кад је орао или сејао или плевио или жњео или вршио, све је чинио са споменом имена Господа Бога својега. Кад је зидао и градио, кад се борио и војевао, опет је то чинио у име Господа Бога својега, говорећи по примеру пророка свога: *Они на колесницама ови на коњима а ми у име Господа Бога својега*. А Господ Бог је био домаћин овога света, коме се певало, о коме се разговарало, коме се клањало и који је сматран за најважнијег добротвора у миру и савезника у рату. Тако у старо јеврејско време. Сви пророци, сви праведници, сви праведни цареви и видовити пророци Божји нису могли ни једну реченицу изговорити а да не спомену име Господа Бога Саваота. Тако у миру, тако у рату.

Ваистину тако у Старом завету, тако и у Новом. Апостоли Господњи што год говоре, говоре у име Господње, и што год раде, раде у име Господње. Сви осећају Господа као Домаћина у целом дому васионском и као Војводу над свима воинственим силама у оба света. Све је од Бога и кроз Бога. Ништа без Бога. Ни један цветић у ливади. Ни један дах живог бића. Ни један догађај без Бога као учесника или као сведока. Без Бога ништа. Без Бога ни преко прага.

Тако су осећали, тако проповедали, тако сазнавали и видели апостоли Господњи, тако и прве општине хришћанске. Све што се мислило, мислило се у име Господа Исуса Христа. Све што се договарало, договарало се у име Господа Исуса Христа, убијеног и васкрслог. Све што се говорило, говорило се у име Исуса Христа, Цара и Господа, учитеља и исцелитеља. Његово име стално је било у срцу и на језику свих верних.

У Христово име крстила се паганска Европа, и Његовим је именом неко време печатила и потврђивала своје мисли и речи и дела. Али збуњена и из колосека избије на, она се удаљавала од Христа, а ишла за памећу својих будала и сумашедших све више и више, кроз векове и векове, од онога злокобнога датума кад су се њени фарисеји и првосвештеници по безумној охолости својој отцепили од своје свете источне цркве и ударили једним путем, који је ближи и познатији скверноме Јупитеру и крвавом Нерону него ли благоме Христу, Девојачком сину.

Временом је хришћански запад увидео своју кобну заблуду, па је зато омрзао своје првосвештенике, и одбацио их и на њихово место призвао и признао философе за проналазаче и тумаче истине. Авај, браћо моја! Као да се истина може пронаћи у шљунку обале житејскога мора! Заиста не може. И сва су философирања људска узалудна и штетна. Ми не знамо ни за једног философа у Европи и Америци који је познао истину и погодио пут. Не знамо ни за једног јер и нема ни једног. Сви су паганци. Сви су ближи стојцима и епикурејцима него ли апостолу Јовану и Павлу. Сви су саблажњиви и заводљиви; слепе вође слепаца.

О, браћо моја! Ево и наше поколење пало је на конак Домаћина овога света. Нисмо на свом имању него на његовом, нисмо у својој кући него у његовој. Нисмо своји него његови. Путници смо и гости. Сутра ће други прија вити се на капији за конак, и нас ће истерати.

Лажу вас, браћо, они који тврде да имају веру и цене веру, а нити Богом дишу, нити пишу, нити мисле, нити говоре, нити делују, нити осећају. У овом европском пери оду историје Бог је у музеју. Није у животу, није у природи, нити у друштву, нити у дворовима, нити у црквама, нити у природи, нити у историји, него у музеју, и само у музеју. Али Бог не жели да буде у музеју као музејска ствар. Зато Он удара. Не удара често него ретко. Али кад удара онда хиљаде хиљада људи падају у гроб као жуто лишће на земљу. Богу на славу. Амин.

LIV

Богат је Господ наш, браћо, богат пребогат. Свакоме даје што тражи, некеме на радост и спасеније, некеме на жалост и покајаније.

У старо доба искаху Јевреји од Бога цара, вичући Самуилу, судији народном: *Дај нам цара да нам суди... Постави нам цара као што је у другијех народа (1 Самуилова 8, 5—6)*.

Расрди се Господ и даде им цара, по њиховој вољи а не по својој, даде им га. Јер Господ говораше: *„Ја сам цар ваш“*. Али не послуша Израил него искаше цара. И даде им Господ цара у гњеву својему. Па кад се неразумни на род рђаво проведе са својим царевима, овако му довикива

ше пророк: *Гдје ти је цар? гдје је? Нека те он сачува... Дадох ти цара у гњеву свом, и узех Га у јарости својој* (Осија 13, 10).

Браћо моја, богат је Господ наш и сваком даје што иште; но ако је искање разумно онда је дар на радост, ако ли је искање лудо онда је дар на тугу и жалост.

Израиљци искаше од Бога цара место судија који им до тада судише. Искаху од Бога цара не због тога што им требаше цар него због тога што видеше цареве у незнабожних народа около себе, па пожелеше по сујети човечијој да и они имају цареве као и народи незнабожни. Али то не би право Господу. Јер Господ рече: Ја сам цар твој, Израиљу! Но Израил не чу, нити од своје жеље одуста. Хоћемо цара, па хоћемо цара! И Бог им даде цара, али не на спасење него на пропаст.

Но кад говоримо о Израиљу, треба да мислимо о старом јеврејском Израиљу и о новом западно европском Израиљу. Оно је обрезани а ово крштени Израил. Но дух је исти код оних и код ових. Исто богоборство. Исто христорборство. Модерна Европа и Израил, то су два близанца без различења.

Стари Израил је искао цара, пошто пото. И добио је цара, но не с благословом него са гневом Божјим. Јер да рови се Божји деле на дарове с благословом и на дарове с гневом. Нови Израил, или Европа, тражила је демократију без Бога или републику без цара. И то обоје било је Господу мрско. Јер ни једно ни друго није се тражило у Његово име. И ни једно ни друго није дато људима без гнева Господњег и без благослова. Авај, браћо, без благослова Божјег значи без среће и напретка!

И демократи и републиканци владаху над народом у име народа. Име Божје је одбачено као да га и нема. Не кад су судили народима народни главари у име Бога. По сле су одбацили Бога, јер је страхан и беспорочан и праведан, па су судили у име народа. Али им је и народ био трн у оку; јер и народ Божји певао је имену Божјем и тражио правду Божију. Због тога је и народ одбачен као и Бог што је био одбачен. Тада су се појавили самозвани на власти: нити у име Бога нити у име народа. Без Божјег печата и благослова. И рука Господња ударила је по таквим царствима и она су се разгубала губом белом као бели гра. Са губом без лека, у теснацу без излаза. Са срцем без љубави. Са главом без памети.

Светитељи и пророци европски говорили су: Чуј и за неми, Европо, занеми да би боље чула! Господ је судија твој и цар и краљ и кнез твој, поглавар и председник твој. Господ је стварност а све друго су сенке Његове. За што се поводиш за сенкама а не држиш се стварности? Цара су хтели Јевреји, па су цара добили али и кажњени били. И ти си добила што си желела. Али жеље твоје осудиле су те на смрт. Лако ћемо за цара земаљског ако ти признајеш Бога као врховног цара. Лако ћемо и за краља и судију и кнеза на земљи, ако ти признајеш госпо да као врховног краља и судију и кнеза. Но тешко нам је када ти то не признајеш. Постала си као каћиперка и ветропирка. Ко ће ти стати на пут, кад си пошла распућем? Ко ће те усрећити, кад си се упутила друмом несреће?

Ај, Срби, чујте и следујте ономе што ћу вам рећи. Не ћу вам ништа рећи од моје личности, јер сам сасвим ништа и ништа и ништа, него од стране Господа Саваота:

Не помаже ни цар ни краљ ни кнез ни деспот ни војвода, него помажем само ја, који у рукама држим све крајеве земаљске, говори Господ Бог створитељ твој. При знајте мене, и ја ћу вас признати. Прославице мене, и ја ћу вас прославити. Будите људи моји, и ја ћу вам бити Бог, сада и навек века. Амин.

LV

Небо се свети за праведника. Нека праведник чини правду, а освету нека остави Богу. Јавиће се Бог, али неће одмах. Најпре ће кушати стрпљење страдалника и даће времена тиранину да срце сласти из чиније неправде своје. А у часу последњем, кад праведник предаје душу своју Богу и кад неправедник ликује као победилац, одједном јавља се Осветник правде. И улоге се мењају: што је горе пада доле а што је доле диже се горе. Праведник се диже као победилац са заставом Бога осветника, а неправедник остаје постићен и ударен.

Страдање Христово светли нам као пример изнад свих других примера. Док је Христос суђен, јеврејске су се старешине држале охолу. Они су изгледали пред невештим оком као кебри ливански а оптужени Христос низак и ма лен и неизгледан као купина. Чак и пандури госпде јеврејске гледали су са презрењем на Исуса Христа. То се могло видети и на Сиону, у двору Кајафином. Исто то и пред Пилатом у судници римској; исто то и пред Иродом, а најочигледније све то и тако на Голготи. Кад је Господ распет, његове неправедне судије испод крста бацале су увреде

и грдње у лице Његово, смејали се и подсмевали. Тако и руља коју су они плаћали да иде уз њих и да виче на уста оно што им они туре у уши. Тако чак и један од прикованих разбојника.

Ко је могао слутити да ће се све то прекинути у је дном минути! Све глупости које људи чине долазе од по грешног људског разума за који они мисле да је тачан, и од погрешне им логике за коју држе да је сигурна као стена.

Јер кад Господ Исус викну на крсту: *Оче у руке твоје предајем дух свој*, и кад издахну, догоди се оно неочекивано што помрси све рачуне сионских мудраца и баци људску логику у прашину. Шта се догоди? Сунце мркну, земља се потресе, стене попуцаше, гробови се отворише, завеса на храму расцепи се од врха до дна. Бура, ужас, страх, мрак, земљотрес. И сав народ који се бијаше скупио да гледа ово, кад виде шта бива, врати се бијући се у прси. Заукоше уста која су дотле бљувала јед и гад против Сина Божјега. Затресоше се колена и зацвочаше зуби од страха. Свак је журио да умакне са тога страшнога места. Свак је осећао, да се Бог Осветник изненадно умешао у овај догађај. Свак је себе прао и правдао у мисли ма говорећи: нисам ја крив, они ме наговорише! Заједно с капетаном страже многи су тврдо поверовали да је Онај Човек заиста Син Божји.

Но нико од њих није то видео ни признао пре свих оних јављених страхота. Ко је то могао видети и признати гледајући на светлоте дану величину фарисеја и маленкост Исусову! Док је сунце као и обично сијало с неба и осветљавало подједнако и добре и зле, и док је земља стајала мирно и непокретно, и докле су стене ћутале и гробови мучали и завеса висила на храму у свој красоти својој, ко је могао не видети величину јеврејску и маленкост Исусову? Али кад је природа проговорила својим страшним језицима по наредби Божјој онда су и људи променили своја мишљења и своја мерила.

То се догодило пре две хиљаде година у Јерусалиму. То се догодило и у овом нашем веку.

Док су се Европејци шалили с Богом и док су заједно с Јеврејима исмевали Христа, био је дубок мир на земљи и над земљом. Кад су почели без стида и страха вређати Христово име, Христову цркву, а Христове следбенике презирати, гонити и убијати, онда су они (не знајући ни сами како) заратили међу собом. Земља се тресла од тога рата; стене су распрскаване, гробља преоравана оловом и гвозђем; сунце је изгубило свој сјај за људе, и светло ње гово нити им је светлило нити их грејало. Црни облаци од барута покривали су Европу, а изнад тих облака виси ли су црни облаци грехова и безакоња европског човечанства.

И сви крштени народи осетили су да се догодило не што неочекивано. Бог је пружио своју руку на земљу да освети погажене законе и попљуване светиње своје. И сви прави људи погледали су и увидели самообману у којој су живели. Европски великани постали су им на очи као ке пеци, а Христос као Бог Саваот. Сва култура европска учинила им се као циганска ковачница, а правда и љубав Христова као стубови на које се наслањају звезде. Све речи европских сумасшедших философа и песника звучале су им као папагајско блебетање, а речи Христове јечале су као звуци арханђелских труба. Све богатство Европе било им је као ђубриште; сва лепота као шарена кожа змије шарке; сви универзитети као тамнице пуне мемле и мртвачких костију. Беспомоћни, очајни, погледали су у густе облаке који су притискивали сву земљу и видели су јединога који може помоћи. Нису видели своје философе ни песнике, ни богохулнике ни лудаке, за којима су ходи ли, него су угледали *Сина Човечијега гдје иде на обла цима небеским са силом и славом великом*.

Браћо моја, тако ће бити на крају времена. Но тако бива кад год залутали људи изгубе пут и вођство и мир и разум. Онда се само Христос види, и нико више. Најневидљивији у доба грешнога мира, постаје највидљивији у време крвава рата. Кад је тама најцрња, Христос је осветљује. Кад је невоља најтежа, Христос даје утеху. Кад је кривопутица најстрмија, Христос изводи на прави пут. Кад коса смрти откосима односи људе, Христос долази као Животодавац. Нико то није у већој мери искусио, осетио и сазнао него Срби. У овоме су они могли бити учитељи Европи. Амин.

LVI

Света Пречиста, Света Пречиста! То је Богородица ко јој претци наши посветише најлепше од својих задужбина. Рекао је Господ: *Блажени чисти срцем, јер ће Бога ви дети*. Света Пречиста зове се тако што не само да је Бо га видела но Бога у телу своме носила. Због тога се не зове Света Чиста него Света Пречиста.

Главно поглавље европске културе говори о чистоћи. Ревност за чистоћом постала је манијом за чистоћом. Но нажалост, и овде је Чивутин умешан. Под чистоћом модерна Европа не

разуме неку другу, дубљу, скривенију и битнију чистоћу него само спољашњу. Сасвим подударно са појмом чистоће код јеврејских Христуобита пре две хиљаде година.

Јер и фарисеји су ревновали за чистоћом не мање него модерни Европејци. Тако пише у Јеванђељу. У Јеванђељу Божјем пише како су се фарисеји трудили до брижности модерних хирурга, *да чаша и здјела споља буду чисте*. Чистунци чивутски оштро су укоревали ученике Христове што *неопраних руку* узимају хлеб и једу. Јер пише: *фарисеји и сви Јевреји не једу док не умију руку до ла ката, држећи се онога што им је остало од ста рих...* И кад дођу с пазара, *не једу док се не умију; и још много има што су примили те држе: перу чаше и жбанове и котлове и клупе* (Марко 7.). Све чисте водом којом и рубље, ништа сузама и огњем. Заиста пра ви модерни људи старога доба и прави праоци модерних чистунаца у Европи, који такође знају само за једну врсту нечистоће, а то је телесна, и за једно вештаство прања, а то је вода. Не бруји ли у нашим ушима и изнад ушију по сведневно клика европских јудаиста: воде, воде, воде! во довод, водовод, водовод. Купатила, купатила, купатила! Чистоће, чистоће, чистоће! И сви клонуше од умора перући се и чистећи се споља. И кад их погледаш, видиш их ваздан да иду у чистом оделу и са чистим телом од вече ре до јутра. Ујутру се опет сви перу и чисте и купају. И сва та чистоћа с великим трудом стечена, никако им не траје дуже од једнога дана. Па опет из почетка. Опет уживање и купање и прање, и прскање; опет питање вода вода и купатила. Јер ако пропусте само један дан да се не оперу и не окупају, они верују да заударају неподношљи вим смрадом себи и другима. И стиде се. И код њих; код модерних Европејаца као и код њихових Христорборних јеврејских магистра — не постоји стид од неке друге не чистоте изван телесне, спољашње. Они знају само за смрдљив задах тела, али за смрдљив задах душе ни чули нису. Гробни задах грабежи и злобе од душевне неопраности не осећају.

Во времја оно приђоше фарисеји и књижевници — праоци модерних шовиниста и лепописаца — приђоше ка Исусу те му прекорно рекоше: *Зашто ученици твоји не живе онако како нам је остало од старијех него једу хлеб неумивенијем рукама?* Одговори им Месија у праве дном гневу своје: (исти одговор даје фарисејима пре 2000 година и модерним Европејцима): *Сад ви фарисеји споља чистите чашу и здјелу а унутра вам је пуна грабежи и злобе. Безумни, дајите милостињу од онога што је унутра и гле, све ће вам бити чисто.*

Но ове речи Христове нити су разумели јерусалимски фарисеји нити их могу разумети модерни интелектуалци. У свом фанатичном бесу за спољном чистоћом, они не могу да трпе човека чија кожа није изрибана и лице добро умивено. Само постоји једна разлика и не мала, између обрезаних Јевреја и необрезаних Европејаца: Јевреји су били робови спољашње чистоће у име Бога Јехове а Европејци у име биологије. Јевреји су мислили да се спољашњом чистоћом бране од незнабоштва, а Европејци (у корену безбожни) мисле да се спољашњом чистоћом бране од микроба, од заразних невидљивих црви. Ни Јеврејима ни Европејцима није ни на ум падало, да спољашњом чистоћом постижу неки други циљ изузев да не смрде пред носом својих гостију. А кад Христос каже: *Блажени чисти срцем јер ће Бога видети* — то је један позитиван програм, не одбранбени него визионарски. Они који чисте своје срце не чине то да не би видели демоне као Јевреји нити микробе као Европејци, него да би видели Бога.

О, Христe, хималајска висино над смрдљивом баруштином! Стрпи се и отрпи се. И нареди слугама твојим да не сустану проповедајући чистоћу унутарњу, чистоћу срца. Просте масе народне разумеће и прихватиће њене руке, прихватиће се онога што је теже, а то је очишћење душе и срца од злобе и пакости, и зависти и немилости и безбоштва и сваког злочинства. Док ће меке руке увек тражити само воде да се споља оперу од смрада да би могле вршити смрадна дела.

Христe благи, помози нам очистити срца своја, и по молитвама Свете Пречисте спаси нас! Амин.

LVII

Кад би сви хришћани читали Стари и Нови завет Божји, више би се Бога бојали и чешће би у цркву ходили да чују реч Божју. Лакше би тада било и свештеницима да проповедају народу и да тумаче вољу Божју и закон Божји. И мене често мучи помисао да ме понеко од слушалаца неће разумети, јер никад није читао Свето писмо, нити има у кући, нити уме да каже шта је Стари завет а шта је Нови завет. Та мучећа помисао нагонила ме је да вам више пута говорим: узимајте Свето писмо. Као што држите икону у кући, тако држите Свето писмо. Икона је светиња у бојама, а Свето писмо светиња у речи. Свето писмо читајте, у икону гледајте. Свето писмо вас учи како треба да живите, а икона вам показује лик некога свеца који је живео по Светом писму. Као што се без

сваке друге хране може, а без хлеба не може; тако се без сваке друге речи може, а без речи Божје не може. Поштен хлеб и света реч. Господ Исус говори о хлебу и о речи, па каже *не живи човек само о хлебу него и о свакој речи што излази из уста Божјих*.

У Старом завету све је пророчанство, у Новом све испуњење пророчанства. У Новом све је стварно и коначно. Такви су на пример и прописи о очишћењу. У књига ма Мојсијевим исписани су многи прописи о телесном очишћењу. И Јевреји су држали те прописе строго и буквално, не знајући њихов стварни односно духовни смисао. У Новом завету откривен је тај стварни односно духовни смисао телесног очишћења. У Старом завету говори се о мијењу лица и руку и ногу, о купању тела о прању одела и жбанова и судова и клупа и много другог. У Новом завету говори се о чистом срцу, чистом уму, чистој савести, чистим помислима и речима, чистој истини и правди, па онда о чистој путу, чистим жељама, па о чистој љубави, чистој мудрости и благочестивости и још много томе слично.

Гневио се Спаситељ наш праведним гневом на затуцане фарисеје онога времена што најстрожије држаху све прописе о телесном очишћењу док су им душе биле прљаве и пуне *грабежи и неправде*. Фарисеју *слијепи*, говорио је Господ, *очисти најпре изнутра чашу и здјелу да буду и споља чисте. Гле споља као окречени гробови, на изглед лијепи, а унутра су пуни мртвачких костију и сваке нечистоће... И ви споља се показујете људима праведним а изнутра сте пуни лицемерја и безакоња* (Мат. 23, 25).

Тако је било код старих Јевреја, тако је данас код појеврејених Европејаца. У чему је суштина европске културе? У телесном очишћењу. Отуда толика употреба воде, водовода, канала, купатила. Култура је спољашња чистоћа. Уколико је год занемаривана унутрашња чистоћа срца, ума, мисли, савести, речи, утолико је већма истицана спољашња телесна чистоћа. То значи уколико се презирала суштина бића човекова утолико се више полагало на симболе или слике те суштине, уколико је падала цена унутарњој вредности, утолико се дизала цена спољашњој вредности. Уколико мање злата, утолико се више гомилају хрпе банкнота без златне подлоге.

Ћесари и великаши старог паганског Рима надметали су се у подизању купатила. Њихова модерна купатила била су скупоченија од њихових храмова. У мраку духовном и моралној покварености они су ревновали само за чистоћу телесну, спољашњу, тј. за символ или слику праве чистоће, која је унутра у човеку. Модерна Европа у свом духовном и моралном назадовању (које она назива напредовањем) пала је не само у фарисејску средину јеврејског на рода него и у безбожну крволочну средину паганског Ри ма. Ко је близу Кајафе, близу је и Пилата!

Српски народ је од памтивека ценио и телесну у духовну чистоћу. Бити чист телесно и душом то је било пра вило за мушко и за женско, за старо и за младо. Пуно је мудрих народних изрека о чистоћи телесној и душевној. Умити се и Богу молити — то је јутарњи — почетак само код Срба. Погледати неког у обућу, па га пустити у кућу. Знао је Србин од увек да је важнија чистоћа унутарња. Знао је он да се упрашњено тело може лако опрати водом, али да се грехом упрљана душа може очистити само сузама и молитвама.

Култура воде лакша је од културе суза и молитава. За што нас је Бог пуштао толико пута под тешку шибу? Ради нашега добра. Да би остали Божји и своји. Да не би постали површни и празни. Да не би били споља лепи као окречени гробови а унутра пуни грабежи и неправде и похотљивости и дрскости и сујетљивости и себичности. Јер шта вреди сваки дан прати кожу сапуном а унутра у себи носити цело ђубриште од гада и смрада? Зато вам на по четку рекох: Свето писмо читајте а у икону гледајте, да би разумели шта је важно, шта ли важније а шта најважније пред Господом Богом. Амин.

LVIII

Помоћу газде постаје човек газда а не помоћу просјака.

Помоћу славнога постаје човек славан а не помоћу презренога.

Помоћу мудрога постаје човек мудар а не помоћу лудога.

Помоћу силнога добија човек победу а не помоћу немоћнога.

Помоћу Бога може човек постати бог а не помоћу ђавола.

Држите ово посебно у памети браћо моја: само помоћу Бога може човек постати бог а никако помоћу ђавола.

Почетак трагичне историје рода људског био је онда кад су Адам и Ева, односно Ева и Адам лако мислено по веровали да могу постати богови помоћу ђавола. Поверовавши ђаволу Адам и Ева су погазили заповест Бога Створитеља да би постали богови. Али, авај, судбино љута, нису тада

постали богови него лешине. Одмах су им се очи отвориле и увидели су да је све божанско здерано с њих; остали су сами гадни костури.

То је било кад је било. Зар ћемо ми и време рачунати, кад и модерна наука сматра да је време ствар растељива и релативна а прастари пророк говори о времену: *Госпо де, хиљаду година је пред тобом као један дан и један дан као хиљаду година.*

То је било, кажемо, кад је било. На самом почетку страшне трагедије човечанства; то јест кад је први човек са својом женом појмио да помоћу ђавола постане бог. Но није постао бог но гола и смрадна лешина.

То је било кад је било, но то је било и јуче у Европи. Европско човечанство, интелектуализирани човек, то јест са забрљаним срцем и умом и са развијеним чулним разумом, направио је уговор с ђаволом, прастари адамски пакт, да испуни вољу ђаволу а да помоћу ђавола постане бог. Наиме, да европски крштени људи повинују се ђаволу, одрекавши се Христа, а ђаво да их све одликује орденом божанства; тако да сваки Европејац који се одрекао Христа, и пљунуо на крст и поклонιο се ђаволу, одмах добија ђавоље племство и титулу ђавољег кнеза, грофа, барона, велможе, великаша, генерала, војводе, капетана, воина.

Од своје стране Европејци су до савршенства испунили своје обавезе према ђаволу одрекавши се Христа. Али од стране ђавола није испуњено ни једно обећање. Јер ђаво никад не прима никакву обавезу према људима, само тражи обавезу а даје обећање. Бог чини завет с људима својим, а ђаво се боји завета и не чини завета него само даје обећања и тражи обавезе. Лажно обећање даје ђаво богоодступној Европи да ће Европејце учинити боговима, али да му се Европејци поклоне. Европејци су се поклонили и учињени су од ђавола не боговима него ђаволима. Ту је превара ђаволска.

Заиста није сасвим бесмислена тежња људи да постану богови и синови Божји. Има нешто дубоко скривено у њима, као метал у руди што их гони да траже своје изгубљено божанско достојанство. Божји дах живота је у њима. Живи су не од земље него од неба. И живот њихов је залога и печат божанства. Кад човек има здравље не ми сли и не говори о здрављу; кад га болест савлада онда говори о здрављу, јадикује за здрављем, тражи изгубљено здравље. Кад је Адам изгубио своје божанско достојанство, онда се осетио го, потражио га обнажен од свега небескога. Обичан кип од пепела и од Адама па надаље, преко Каина, Ламеха, Неврода, Канана, Амалика, Едома, Кајафе и других тражило је грешно потомство Адамово преко ђавола да изгубљено поврати. Али узалуд. Све је било узалуд и све наопако, где се изгубљено хтело добити мађијама ђаволским. И све тако док није *Бог постао човек да човека богом учини.* Као што пише у Триоду. Јер је у Старом завету писано а у Новом поновљено: *богови сте и синови Божји.*

Бог је постао човек да човека учини Богом — то је браћо моја зенит историје људске, то је свршетак дуго трајне ноћи кроз коју је род човечији путовао! Лутајући и незнајући ни одакле ни куда иде; то је зора великога дана, која је људима дошла блага небесна вест: *Синови смо светлости и дана.* И људи су од тада почели да постају богови помоћу Бога. То је почетак препорођаја човечанства. Нов пут; нов метод, Нови завет. Нове обавезе и ново обећање. *Богови сте и синови Божји.*

И милиони су у току 2000 година постали мали богови или синови Божји. Помоћу Бога, вером, добротом, милостињом, правдом, подвигом, сузама, мучеништвом, пожртвовањем. Многи и многи милиони. То је највећа војска која је сабрана — војска Христова у ономе свету то је најмнобројнији народ — народ Христов у ономе свету.

Али, авај, браћо моја, модерна Европа окренула се од дрвета живота и пошла змији на разговор као наша пра баба Ева. И ухватила је веру са ђаволом и створила пакт са ђаволом. Дала је обавезу и примила обећање. Обавеза гласи: одрећи се Христа и скренути с пута јеванђелског; красти, лагати, отимати, уживати, блудничити, убијати, чинити сва безакоња и стварати све неправде. А обећање гласи: Ако тако будете чинили бићете богови. И Европа наших дана увелико понавља пропали покушај бабе Еве, Каина, Јуде и осталих звучних слугу сатанских. Амин.

LIX

Ви сте читали браћо о синовима Нојевим: Симу и Ја фету. Потомци Симови и Јафетови у својој изрођености, слично детелини, у седмој години, отпали су од Бога једи нога, Бога живог и свемоћнога, и поклонили се идолима и то: Семити идолу суботе, а Јафетови идолу културе.

Субота и култура то су два лажна божанства стављена од непобожних испред и изнад Бога, јединога, свемоћнога и човекољубивога. Обрезани Јевреји у време Христа били су погазили све заповести Божје само су држали суботу. Крштени Јевреји и Европејци наших дана одбацили су и Христа и Јеванђеље. А уздигли су своју културу на престо јединог божанства.

Субота и култура. Јевреји су били изврнули смисао Божје заповести о суботи, па су држали суботу високо изнад човека и чак изнад самога Бога. Христос их је поправљао говорећи: није човек суботе ради него је субота човека ради. Али они то нису могли схватити. А кад је Господ у суботу лечио болеснике, старешине јеврејске, далеко глупљи од самог народа јеврејског, викали су на њ зашто не лечи болеснике у других шест дана него баш у суботу. И опет их је Христос хтео исправити говорећи им да није забрањено од Бога добро творити у суботу него зло творити. Нарочито није забрањено добро творити људима. Пошто су и сами фарисеји суботом добро чинили стоци, тј. одвезивали су своју теглећу стоку и водили да напоје, и ако би им овца пала у јаму вадиле су је из јаме у суботу. Човек је важнији од стоке. Но мрачњаци и слуге сатанске нису то хтели примити него су роптали на Христа и покушавали да га убију због тога што тобож не поштује суботу (иако је једини Он био који је украшавао суботу добрим делима наспрам људи). Но кад све није помогло идолопоклоницима суботе, Он је викнуо са влашћу: *Господар је и од суботе син Човечји* (Матеј 12, 8), и не квари Он суботу него свештеници у храму суботу погане. И то је било узалуд. Идолопоклоници суботе осудили су Сина Божјег на смрт због непоштовања суботе, идола и бога њихова.

Суботаши и култураши. Од памтивека гесло смраднoг сатане било је заменити Бога ма чим и ма ким. И успео је сатана да код Јевреја замени правога Бога идолом суботе, а код модерних Европејаца идолом културе.

Шта је култура?

То су дела људска, гордост људска, шарена прашина, коју људи сабирају и чувају а ветар времена разбацује и развејава у првобитни пепео. Шта је култура кад се упореди с Богом? Дим и пепео и детињска играчка и глупачка ништарија.

Шта је култура кад се упореди са човеком? Нула испод јединице. Човек је живо биће и дело Божје, култура је мртва направа и дело човечије. Бог је најстрожије кажњавао оне народе који су обожавали његова дела: сунце и месец и звезде и животиње и дрвеће и камење. Камо ли да не казни оне који обожavaju дела људска, тако ништавна у сравњењу са делима Божјим.

Али Јевреји и њихов отац ђаво успели су лаганим дуго трајним тровањем духа и срца европског човечанства да ово одврате од правога богопоштовања и привуку на поклоњење идолу културе.

Шта је култура?

То је нашарана хартија или отесано дрво, или исклесана камен или сабрана гомила камења у једну грађевину или једна песма или један крој одела или једна парна машина или једна електрична машина, или једна магнетска машина, или једна свираљка и бубањ, или један уравнат друм. То је култура, и ништа друго. Томе су се покорили Европејци као божанству по наговору Јевреја и њиховог оца ђавола. Према појмовима ових нових идолопоклоника није ништа ко убије једног човека или један милион људи али је згодно ко разбије један мермерни кип као дело културе европске. Или ако неко зарати па у рату попали села и градове и умори глађу или уништи огњем и мачем читаве народе, то није ништа, али ко запали једну стару уметничку слику или ко разруши једну библиотеку од измишљених милиона безбожничких књига — тај је дивљак; тај је прави безбожник, јер је ударио по једином божанству белих људождера — по њиховој богињи култури. Да не би неко помислио да ја овде износим само своје лично мишљење, а не мишљење једине праве, вечне, православне цркве, ја ћу навести овде један случај од пре хиљаду и по година: у време цара Теодосија неки људи ноћу оборе и полупају статуе цареве у Антиохији. Цар се веома разгневи и употреби најсуровија средства против Антиохије: паљења, хапшења, прогањања, узаптивања имовине, убијања и тако даље. Сав је град ћутао и трпео у страху и ужасу. Тада се јави на улицама велике Антиохије једна необична група људи која почне викати против цара. То беху православни монаси из великих планина и мрачних пештера. Чувши о неделима цара Теодосија и његових официра у Антиохији они ступише на празне улице антиохијске и почеше викати царевим људождерима у уши: „Идите и кажите цару ово: Ти си истина владар али ти си човек. Бој се створитеља и не убијај његова створења. Ти си се наљутио што су оборени твоји камени кипови, а зар ће се мање наљутити Бог ако ти уништиш његове живе ликове? Твоји ће се ликови лако обновити и подићи, али ако ти погубиш људе како ћеш поправити погрешке? Можеш ли их

васкрснути из мртвих. Запамтите ово браћо моја и размишљајте о овоме. Мртва субота није Бог. Мртва култура није Бог. Само један једини прави Бог. А човек је одмах до Бога. Сва култура свих народа и свих векова мање је чудо и мања вредност од једног јединог живог човека. Амин.

LX

Јесте ли чули, браћо повест о залуталом?

Залутало дете у шуми. Плаче и тражи. Шта тражи пре свега залутало дете?

Христос би рекао: Пре свега тражиће свога родитеља.

Европа би рекла: Не, него би најпре тражило хлеба.

Христос би рекао: Дете зна да кад нађе родитеље, наћи ће и хлеба и све остало што му треба. Зато оно најпре тражи родитеља.

Европа би рекла: Није тако Христe. Ми то боље знамо. Ти ниси знао за телескоп и микроскоп и магнетску иглу и електрику и биоскоп. Дакле, залутало дете би нај пре тражило хлеба и обућу и одећу и преноћиште, а о родитељу не би имало кад ни да мисли.

Христос би рекао: Кад знаш боље од мене, одметницо моја, а ти се управљај према твоје знању. А ја ти кажем, бићеш и гладна и боса и гола и болесна и сумасшедша, поред све шарене гомиле твога несноснога знања. О, браћо моја, како је Христос имао право! Ко то није могао раније веровати, морао је тачно сазнати из последњих лудачких подвига и самртничких трзаја европског човечанства.

Да је којом срећом то човечанство најпре тражило свога небеснога Оца и да је искало пре свега Царства небеснога, све би му се остало дало, и оно би било срећно и својом срећом озаравало би сав нехришћански свет, и певало би славу Божју, тако сложено и громогласно, да би сви народи на земљи одбацили своје идоле и пожурили да се крсте и постану чланови божанскога хора европскога. А овако, како се упутило за својим погрешним мислима и за својом злом вољом, мимо Христа и напротив Христа, оно изгибе мучећи се за хлеб, а увек је гладно; полуде отимајући туђе и никад нема довољно; осрамоти се препирући се о томе шта је срећа, а све бива даље од среће; ослепи читајући књиге, да би дошло до већег знања, но товарећи свој мозак све већим теретом знања, оно је постајало све глупље и мрачније и бедније. Јер је навикло да тражи хлеб и срећу и знање мимо родитеља свога неба снога и напротив путу и методу што је Христос указао. Отуда је јасно да су и ратови европски произашли од рата Европе против Христа; сва глад и јад њен од непримања хране Христом предложене; сва несрећа и сва срамота и све безумље европско од размаженог одречења од Христа и лутања за крушцем соли својих једногрбих и двогрбих философа. И то не од јуче него из давна. Од када? Откад јој је папа учинио Христа мрским а Лутер протумачио Христа погрешно.

Ми се не злудујемо. Ми желимо од свег срца европском човечанству чисту истину и прави пут. И једно и друго јесте Христос, но Христос не по папским и не по лутеранским. Не тај Христос, него Христос светих прађедова европских, тј. онај Христос како су га прађедови садашње Европе хиљаду година знали и поштовали заједно са нашим православним прађедовима. Читава и пуну хиљаду година, докле повампирена неман понтификалног Рима Јупитеровог није зажмурила пред истином, погазила стид и почела страхом да влада.

Али Европи смета једно: презрење својих праотаца и прађедова. Заповедио је Бог: *поштуј оца свога и матер своју да ти добро буде*. Европа је имала много бунтова и револуција. Све стреле тих бунтова и револуција биле су управљене на њене родитеље и прародитеље. А Бог се свети ужасно онима који не поштују своје родитеље. Јер који се одвајају од свога телесног родитеља одвајају се и од Бога. Све не ваља, како су живели наши очеви јуче, мислили су отпадници европски, а све је добро како ћемо ми живети сутра. Од свога Јуче Европејци су се неколико столећа сваки дан отресли као од куге, обећавајући сваки дан своје срећно Сутра. И живот је њихов протицао у је дном магловитом Данас, између презрења онога што је прошло и очекивања онога што још није дошло. Историја људска не зна за једну другу расу или један други народ који се вековима хватао за нестварност и живео нереалностима као последњих неколико покољење беле Европе. А баш, та су поколења највише говорила о стварности; викала против „бајки из прошлости“, градила такозване „идеалисте“. У самој ствари нико на овоме свету није био удаљенији од реалности живота него Европа. Јер реалност представља онај који је рекао у лице небу и земљи: *Ја сам пут и истина и живот*. И јер једино Европа, раскалашна одметница, није ишла у двор Оцу небесном да тражи што јој треба, јавно и отворено, него је обилазећи Њега,

домаћина свога, пошла да се шуња по његовом имању и да краде, да се после њени највећи крадљивци славе као највећи генији света.

Зашто је српски народ тако горко настрадао? Зато што се одвојио од својих богоносних отаца и витезова и пошао за безбожницима и јеретицима европским. Кад то знамо пазимо којим путем треба да идемо у будуће. Амин.

LXI

Бог је наш, браћо, Бог слободне деце а не робова. Христос је сишао на земљу не да силом регрутује људе него да прибира добровољце у своју војску. Ко хоће, хоће; ко неће, не мора. Само што онај ко неће да буде добровољац Христов, постаје регрут сатанин, хтео он то или не хтео. Јер је Христос рекао: *Ко није са мном, против мене је.* А вођ свију оних који су против Христа од искони јесте онај мрачни адски генерал сатана.

Српски народ је добровољно пошао за Христом, по слободном избору своје а не по сили. Јер није се крстио једнога дана по заповести или закону нечијем него се пос тепено крштавао кроз неколико векова. Борбу за слободу српски народ је ставио одмах уз борбу за крст часни. А то значи да је српско гесло од памтивека: вера и слобода. Кад кажемо вера, ми мислимо само на Христову веру, на веру православну. А кад кажемо слобода, ми мислимо на слободу код људи, по речи апостола Павла Богољупца који вели: *купљени сте скупо, не будите робови људима* (I Коринћанима 7, 23).

Према нашем народном геслу морамо увек ценити судбу нашега народа. Кад смо се борили за Крст, и очекивали Слободу од Бога као дар за борбу за Крст, тада нам је долазило васкресеније. Тешки крст робовања сијао би се као сунце а слобода би давала топлоту као сунчани зраци. Тада смо знали да смо од Бога помиловани и да је Крст Христов победио нечастиве враге наше и да је дошла од Бога дарована а од нас жуђена слобода. А кад би се чаша опет преврнула, па Крст потамнио а слобода побегла од нас, тада смо знали, да нас Бог за грехе наше кажњава и да је туђинска тиранија загосподарила над на ма. Као кад сунце помрча и месец изгуби свој сјај.

Нема народа у свету који је тако просто и јасно знао да објасни све што га снађе, било добро или зло, као што је српски народ а то је због тога што ниједан народ осим српског нема једно такво позитивно и јасно гесло: За Крст часни и Слободу златну, које би било мерило свих догађања и свих збивања.

Мерећи тим мерилом оно што нас је снашло у Другом светском рату, ми брзо долазимо до овог непогрешног закључка: пострадали смо због тога што смо Крст оставили а слободу одвојили од Христа; те се као месо одвојено од соли усмрдела слобода наша. Ово што ја говорим неће разумети безбожници. Њима не вреди ни говорити. Јер њима говорити и шљунку свирати на обали мора, исто је. Нити ће они разумети нити ће их пак избрати. Али ви ћете разумети моје речи, ви који знате за Бога и за душу; ви којима је позната воља Божја из Светога Писма — Судба српска из историје српске. Поругали смо Крст, упрљали смо слободу — и пали смо под бич Некрста и под тиранију Робова.

Уздисали смо за слободом као самртници, гакали смо за слободом као чавке. Борили се за слободу с мачем преко набујалих гробова браће своје, и молили се Богу за слободу са сузама. А кад је слобода дошла, ми смо се играли с њом као са мајмуном у циркусу. Ама нисмо је држали ни један једини дан за светињу! Него смо од јутра првога дана почели заигравати с њом као са шареном женом из циркуса. И света Небеса гледала су двадесет годи на нашу комедијашку игру са слободом као са женом из циркуса. И гнев Господњи скупио се над нама као што се у лето скупљају густе градобитни облаци. А милиони српских младића који су животе своје положили за слободу нашу гледали су с неба шта ми радимо и вапили су Светоме Сави: Оче наш, Саво, буди Свети Илија, па измоли од Христа да удариш громовима ово комедијашко и циркуско поколење које је свету слободу претворило у шатрацијску бесрамницу.

Слобода је слобода од злих људи а служба благоме Богу. Онај први део ми смо разумели, овај други нисмо. Разумели смо да је слобода ослобођење од злих људи, али нисмо разумели да је слобода служба благоме Богу. И због овог неразумевања и неслушања цркве о томе, ми смо изгубили слободу. Јер нисмо служили Богу него својим телесним страстима. То је била слобода тела а ропство духа. На супрот ропству под тућином, када је дух био слободан а тело оковано. Свугде се угађало само телу и свуда се огорчавао дух. Свуда се служило само лично себи, нигде Богу. То није била „слобода славе деце Божје“, како вели апостол Павле него ухваћени бели голуб па ритнут у катран (Рим. 8, 21). Или по речима апостола Петра, али не онога Петра кога папе

римске славе као свог прађеда, него онога дивнога сина Јониног а брата Андрејевог који нас опомиње да нам слобода не буде *покривач пакости него прилика да послужимо Богу као слуге Божје* (I Петр. 2, 16).

О, Господе, Исусе благи, згрешисмо са оцима нашим. Гинусмо за Крст, погазисмо Крст. Страдасмо за слободу а омаловажисмо слободу. Но помилуј нас због нашег при знања и покајања. Ако има шта добро код нас Твојих грешних Срба то је што за сваку невољу своју не кривимо друге но себе. То не чине незнабожци и јеретици. То чине само прави православни хришћани. Због тога и само због тога помилуј нас и спаси благи Господе наш. Амин.

LXII

ПЛАЧ ПРЕД БОГОМ

Сажаљиви и милосрдни Боже, пред Тобом плачемо, по гледај на сузе наше у прашини и чуј уздахе наше.

Немамо пред ким заплакати, а да сузе наше не буду поплуване, нити имамо пред ким уздахнути а да уздаси наши не буду презрени, нити имамо коме једну реч по човечански рећи а да не будемо огњем или жељезом ућуткани.

Сажаљиви и милосрдни Боже, нема око нас Срба нигде ниједног човека, ниједног народа, ниједног створа, коме би се могли пожалити и изјадати, а који не би поплувао сузе наше и насмејао се уздасима нашим.

Питамо се у чуду и у јаду нашем: каква се то промена деси с нама. Какво нам беше Јуче, а какво је Данас! Јуче бисмо слободни и разговорни; и имасмо много пријатеља свуда око нас. Данас, ај, Боже, данас ево робови смо, без речи и без разговора, без рођака и без пријатеља. Као да смо у сну пренети неком волшебном силом милион миља далеко од отаџбине наше и за милион година далеко од јучошње слободе наше.

Свуда око нас је лед, а ми горимо у пламеној пећи. Суседи наши и пријатељи наши, који су се до јуче заклињали нама на вечно пријатељство претворили су се данас у лед, у санте леда пред прагом нашим и пред прозорима нашим и над главама нашим. Ми горимо у огњу који су они поджегли а они гледају у нас својим леденим очима из својих залеђених душа. Наше речи не могу да покрену санте леда, нити сузе наше могу да растопе лед око нас. Ај, свуда око нас, од земље до небеса.

Једини сажалостиви и милосрдни Боже опрости нам. Учинили смо злочин према Теби, свесилном и свеблаготворцу и Оцу нашем. Тебе смо заборавили као јединог пријатеља а тражили смо многе пријатеље међу суседима својим, међу онима који су крв и месо и пепео као и ми.

А кад смо саставили књигу пријатеља наших била је књига пуна имена кнежева овога света, синова човечјих. И ми смо се радовали и у радости говорили смо души својој: Уживај душо, јер си сигурна; ода свих страна поду пиру те пријатељи твоји. Не бој се, имаћеш мирна многаја и многаја љета. Али, о, Господе, само Твоје име нису господа српска била уписала у књигу пријатеља и саветника. Само Твог имена није било међу именима.

Неправду учинисмо према Теби који си нас скројио и изаткао и шашио и извезао и украсио и о небеса обесио као красан ћилим. Не сетисмо се Тебе, него пођосмо на ноћни пир са Твојим аргатима и противницима и отпадни цима и богоборцима и бездушницима. Са њима седисмо за трpezом и једосмо и писмо и заклинасмо се на вечно пријатељство, без Твога имена и Твога печата.

Господе благи, можеш ли нам опростити магарећу глупост и незнабожачко неваљалство? Признајемо, да ми на Твојем месту не би могли опростити. Ми не би никако могли опростити голаћима које смо ми примили за синове и оденули у господску одећу, нити гладним просјацима које смо ми поставили за нашу трpezу, нити уморним путницима које смо примили на конак, а они устали против нас, удруживши се са нашим слутним непријатељима против нас. Заиста, Господе, грех који ми учинисмо према Теби ми не би били никако у стању опростити онима који би такав грех учинили према нама.

Ај, Господе, али Ти си Бог а ми људи! Опрости. Тако ћемо Те знати и познати као Бога кад се покажеш већи и милостивији од нас. Изневерише нас сви кнежеви људски и сви синови човечији! Погазише заклетву, поплуваше пријатељство. Задану реч одуваше од себе као ветром, и затрубише у све трубе речи издаја!

Чуј свеблаг и свеистински Боже! Преварили смо се на множину.

Мислили смо: што више пријатеља то боље. Нисмо се научили да је то прастара обмана људска. Сад знамо не што боље. Крвљу и сузама сада платили смо једно ново сазнање које гласи: што мање пријатеља то боље. А као врхунску мудрост пак ово: један једини пријатељ вреди више него милион других пријатеља. Али, авај, један једини мора и може бити само Господ Бог. Опрости нам, Господе, и спаси нас. Амин.

LXIII

Браћо моја, да ли знате које су две најдубље мисли? То вам не може човек речима казати. То се може само у драми живота показати, на Богу и на људима. И то се за иста показало онда кад се све показало и открило онда кад се све открило. Кад су сва пророчанства дошла до Откровења, онда се све открило. Како то сва? Ево како: и божанско и човечанство, и небеско и земаљско, и анђелско и ђаволско. Све се то открило, и откривено показало онакво какво јесте. Због тога се Нови завет назива по преимућству Откровење Божје. Јер није се само Бог открио, него се и човек открио и анђеоло и ђаво. Објавила се тајна Бога и тајна човека. То и јесу две најдубље ми сли: тајна о Богу и тајна о човеку, а то је у крајњој линији тајна о недосежности величанства Бога Саваота и о неслућеној подлости човека. Заиста вам кажем: висина величанства Божијега и низина подлости људске то су две мере, две димензије, бескрајне и утопничке. Онај ко мисли о томе двома, тај постаје утопљеник који се топи или у врховна небеса или у дубоки уски бездан.

Бог се јавио људима. Од свега што се догађало од створења света то је најважнији догађај. Око овог догађаја сва се историја људска окреће као око свога стожера. Све је друго од мањег значаја. Све је друго споредни предмет разговора. Управо све остало што су људи као путници по ноћи нагађали, слутили, гатали и очекивали — све су то само ноћне сенке пре појаве сунца са истока. А кад се сунце појавило, сенке су исчезле као луди снови кад се човек пробуди.

Бог се јавио људима у личности једнога човека. Зашто тако? Зато што су људи од памтивека очекивали да им се Бог тако јави, то јест као човек да поживи међу људима и да разговара са људима, и да одговори људима на безбројна питања; и да излечи на људима безбројне муке и болести; и да очисти људе од безбројних греха, страсти и слабости, и да зајемчи људима испуњење безбројних људских чежњи за животом и за правдом и за љубављу и за радошћу. Сва божанска обећања о добру која је Творац положио у срце и у крв и у дух свакога човека требао је јавно све то Бог да одобри и да обнови и да оживи и да каже: да, и амин.

Такав Бог, браћо моја, и у таквом човечијем облику ја вио се у свету пре скоро 2000 година. А кад се Бог јавио у лицу Господа Исуса Христа рођеног од Пречисте Деве Марије, тада се јавило неслућено величанство једнога Бога, у Тројици, али се јавило и неслућено ништавило људско. Ни једно ни друго поколење није могло ни сањати: ни такву красоту Божју, нити такву подлост људску; ни такву чистоту Божију нити такву прљавштину људску; ни такву силу Божју нити такву слабост људску; ни такву милост Божју нити такву злобу људску; нити такав тамјан Божји нити такав смрад људски.

И од тада до данас две реке теку упоредо: једна је река Голготска а друга Содомска. Једно је река бистра и чиста а друго је река смолна и срамна.

Људи који су познали Бога у телу окупали су се у реци Голготској и постали чисти као снег и светли као анђели. А људи који нису познали Бога у телу купају се до данас у реци Содомској, у смоли и у смраду. Христос Бог јавио је да више љуби живе људе од свих творевина у овоме свету, Божјих и људских. Голготски следбеници Његови то су примили и према томе ценили све вредности. А Содомски људи ценили су више творевине Божје, тј. звезде и планине и реке и змије, па су се њима и клањали као божанствима и ценили су људске творевине, кипове од камена и дрвета и слике и грађевине и рукотворине и сву такозвану културу него ли живе људе. Голготске људе Бог је благословио, а Содомске људе Бог је проклео.

Како од увек и за увек тако и данас. И данас, браћо моја, Бог благосиља голготске људе а проклиње Содомске. Ко су једни а ко други? Голготски су људи они који стављају Бога изнад човека а све друго испод човека; и који се клањају Богу јављеноме у лицу Господа Исуса Христа рођеног у телу од Пречисте Марије. Содомски су људи они који пажљивије чувају кипове својих лажних богова незнабожачких, него ли животе живих и крштених људи; који цене музеје више него цркве; који говоре о култури више него о Богу јављеноме у Христу. То су Содомски људи.

Ко има уши нека чује ово и ко има разум нека разуме ово. Ко чује и разуме и прими, тај ће спасен бити. А ко не хтедне чути и не могне разумети, тај ће осуђен бити. Наш живот на земљи је

кратког рока, сличан тркачима на кочији: или добити све или изгубити све. Разумите ово сви ви који разум имате. И прославите Бога у Тројици. Амин.

LXIV

Сви су путеви Божји, браћо прави, сви су путеви људски криви. Кад ово кажем о људима, ја заслужујем да бу дем одмах засут камењем, ако не докажем. Јер бацам се клеветом на сав род људски а то су многе милијарде и милијарде људи који су од Адама живели под овим истим небесним сунцем. Али ја се не плашим, јер став мој у овом случају је унапред оправдан. Нико не спори. да су сви путеви Божји прави. Али онима који споре да су сви путеви људски ван Бога криви, ја могу одговорити: не тврдим ја то први, нити морам ја то доказивати. Бог је први казао, Јевреји су то доказали, а Европа је то на очи наше потврдила.

Да су сви путеви људски криви, то је објавио сам Господ Бог Створитељ људи са родитељском жалошћу. На прастарој летописној табли времена — а то је Свето писмо Божје — стоји написано: *И Господ видећи да је неваљалство људско велико на земљи и да су све ми сли срца људског свагда само зле, покаја се Господ што је створио човека на земљи, и би му жао у срцу* (I Мојсијева, 6, 5-6). Због тога пусти Бог свеопшти потоп, од кога се спасе само праведни Ноје да би наставио род људски.

Али ни после Потопа, нити после хиљаде година вре мена људи се нису научили напустити своје криве путове и ходити путем Господњим.

Нико боље од Јевреја не може ово доказати. Бог је изабрао народ јеврејски да му буде чирак на коме ће он држати велику светлост истине пред људима свих осталих народа. Али тај чирак мало па мало се обарао у блато; и мало мало па је тонуо у воду. Ниједан народ у историји звездане васионе није видео толико чудеса Божијих великих и страшних, као јеврејски народ, па ипак све је било узалуд: тај народ је сваки час напуштао путеве Господње и скретао на тамне и срамне путеве своје људске.

Чак и оно прво поколење јеврејско, које је лично видело чудеса Божја кроз Мојсеја у Мисиру и које је прошло кроз расцепљено море као по суху, и које је гледало како по пустињи потече вода из стене, и које је јело хлеб не бесни, ману коју је Бог сваки дан сипао с неба као брашно — авај чак ни то прво поколење које је очима гле дало и ушима слушало није хтело ићи путем Господњим него је сваки час бежало на своје срамне и тамне путеве, као жена која изневерава мужа свога.

Дакле то поколење које је било сведок свих оних небивалих чудеса, и које је у први мах певало Господу Богу песму захвалности за своје ослобођење од тамновања мисирскога. То поколење кад је било у пустињи и чим се ве лики Мојсеј мало одмакао од њих он је салио златно теле, поклонило се златном идолу место Бога и викнуо: *Ово је Бог твој, Израилу, који те изведе из земље Мисирске* (II Мојсијева 32, 8). Дакле, златно теле извело га је из Мисира; златно теле поклонило онолика чудеса у Мисиру и у пустињи! Да ли имате памети ви који тако радите? Имамо, имамо, баш по памети говоримо, да нас није ослободио робовања и извео из Мисира неки други Бог него ово златно теле. Али питамо ми: како вас је могло покренути да изађете из Мисира то златно теле које не може себе да покрене ни за један педао без помоћи људске. Одговор бучи и хучи: Не питај како, не питај, само знај да нема другог осим овог златног телета и да нас није неки други Бог извео из Мисира него ово златно теле. Зато приносимо жртве златном телету и играјмо око њега у његову почаст!

Ви ћете рећи, браћо, та то је давно било, а ми сад жи вимо у европском веку. Имате право. Истина је то што кажете. Но знајте да се баш европски век после Христа поклопио у идолопоклонству са двадесетим веком пре Христа. Као онда Израил тако и у ово време Европа је прогласила мртве ствари за Богове. Одбацила је Бога у чије се име крстила и који ју је извео из сатанског Мисира глупости и неморала, одбацила га је потпуно, а направила себи идоле од камена и дрвета и хартије и земље и безброј других немушних и мртвих твари земаљских. Све је то Европа назвала једним именом, сав тај свој немушти мртви пантеон именовала је она речју: Култура. Што је златно теле било за Израил у пустињи, то је Култура за нови Израил тј. за крштену Европу. Култура је проглашена од залуђених и сумасшедших Европејаца за мајку свих богова наших. Култура изнад свега. Може неко одбацити живог Бога, неће му се замерити, али Културу не сме одбацити, замериће му се. Може неко грдити Христа до миле воље, неће се сматрати несавременим и неуким, али ако Културу буде ружио сматраће се несавременим, неуким и неурачунљивим. А Култура није друго до материја, пра шина, блато, пепео.

Али браћо моја, ако можете узвисити свој дух само за један метар изнад свог тела, видећете пламен гнева Божје га како непоштедно сажиге људе и народе на кривим путевима, како гута све идолопоклонике, било оне јеврејске који се клањаху златном телету било ове европске који се клањају немуштој Култури. Огањ и пламен, бура и вихор, мрак и бич, рат и болести, глад и црви десетоструким бичем шиба увређени Створитељ недотупавна и безобразна створења. Ово вам је рефлектор на прошле европске и светске ратове. Ово вам је објашњење; ово очигледно тумачење.

Српска господа служила су као црквењаци при ђаволској служби Европе; додавали су кадионицу, којом је Европа (текст нечитак).

Какво онда чудо што је Европа пала и Србија пропала? Ако пођете истим кривим путем, доживећете исто.

Ако ли се вратите на пут праведнога Бога, Створитеља и Спаситеља свога, бићете Његов народ и живећете у миру и срећи. Амин.

LXV

Догме веровања и догме владања јесу заповести Божи је. Догме веровања су као извори, а догме владања као реке што истичу из тих извора. Какви су нам извори, браћо моја, онакве су нам и реке. Ако су извори чисти, и реке су чисте; и ако су извори свети и реке су свете; и ако су извори божански, и реке су божанске. Какво нам је ве ровање, онакво нам је и владање, или: како верујемо, она ко се и владамо. Сав живот човечји, садржи се из веровања и владања.

Ако су извори веровања мутни, и реке су мутне. Такви су извори и такве реке живота многих премногих људи нашег времена. Чак и они који су се одмах по рођењу окупали на пречистом извору Христовом, замутили су сузни извор крштења разним прљавим и отровним течностима модерне философске апотеке, а са замућеног извора потекла је мутна река. Мутљаг на извору, мутљаг у реци; то су мутне догме веровања и мутне догме владања. Човек је почео веровати човеку више него Богу, и почео се владати више по заповестима човечјим него ли по заповестима Божјим. Дете се одвргло од скута свога родитеља и пошло за својим очима, куда ако не у пропаст? То се догађало, и то се догађа.

Појеврејена Европа поновила је смутносноу заблуду старих Јевреја од пре 2000 година, којима је Господ Христос упутио овакав прекор *Остависте заповести Божије а држите заповести људске* (Марко 7, 7). Последица те кобне заблуде била је, да су Јевреји распели Сина Божјега право Месију а ослободили од смрти крвника Барабу. А последица овога нечувеног злочина била је и јесте до данашњег дана грозно страдање јеврејског народа, расејаног као плева од ветра по целој свету.

У исту заблуду пала је и модерна Европа: одбацила је Божје догме веровања и владања и потрчала као потркуша од једног човека до другог, од једног философа до другог, од једног учењака до другог, из једне библиотеке у другу, да би чула какве нове догме људске. Само да би се ослободила Бога, тражила је помоћ људи, и да би могла погазити догме Божје тражила је догме људске. Али људи нису као Бог. Јер Бог што је једном рекао, не пориче; и што једном заповедио, заповедио је свима и за сва времена. Нису такви људи ни синови људски, него су лажљиви као сухи облаци. Што је један човек говорио у младости то пориче у старости. И кад сто људи говоре о истом предмету сто мутних извора се отварају и у сто разних праваца теку.

Отуда збрка и забуна. Сунце није никад видело на земљи такву збрку и забуну у људским мозговима, у људским срцима у људским душама, као што је видело у Христорборној Европи, двадесет векова после Јуде и Бара бе и Кајафе. Сваки школовани Европејац правио је себи бога — идола од свог учитеља. Многобоштво и идолопоклонство у Индији и Китају далеко је блаже и благородније него школско многобоштво и идолопоклонство у Европи, двадесет столећа после крштења Дионисија Ареопажита у Атини и првих Христових следбеника у средњој и западној Европи. Европа наших дана то је Вавилонска кула у највећем обиму. Она прва Вавилонска кула коју су људи зидали од опеке била је само знак и предзнак праве и велике Вавилонске куле, коју данас представља Европа.

Од чега је произашло то? Од тога што су Европејци оставили заповести Божје и пошли за заповестима људским. Напустили су чисте и бистре изворе Христове из којих су текле чисте и бистре реке живе воде, па су про нашли изворе мутне из којих теку мутне реке отрова и болести и смрти душевне.

За Европом су пошли у стопу и многи Срби. Па кад је Бог у гњеву свом оборио трулу букву, она се навалила на дрен украј себе и притисла га тежином телесине своје.

Од кад је на небу сунца и звезда а на земљи људи и на рода, увек се истицало оно што је божанско над оним што је људско. Више се ценила реч Божја од речи свих људи укупно и заповест Божја важила је више од заповести свих људи колико их има у свету. Божје догме веровања и владања стајале су чврсто пред очима људским као звезде некретнице на своду небесном. Докле је Европа би ла при чистој памети, њој су светлиле ове догме као звезде небеске, и то догма о једноме живоме Богу, па догма о јављеноме Богу у телу и рођеноме од пречисте Деве Марије, па догма о тројичности једнога вечнога Божанства, тројичног у лицима а јединственог у суштини, па догма о страдању Сина Божјег и Месије, па о Његовој смрти и васкрсењу, па о Његовом поновном доласку на крају времена и о свеопштем васкрсењу из мртвих и о Суду страшном — све ове и друге догме веровања били су чисти и бистри извори из којих су текле реке владања људског, реке целомудрености и поштења, реке смирености и милости, реке доброте и љубави, реке мужанства и трпељивости, реке драговољне смрти и пожртвовања за Христа и за своје ближње.

Али су се јавили многи људи, не од Бога но од противника Божјег да другу науку сеју по Европи, са помућеном памети. И поникао је коров, који својим отровним испарењима угушује све што је божанско и човечанско у европском човеку. Преостаје само зверско, скотско и иловачко.

Српски народ који је пре хиљаду година дисао Божјим догмама, веровања и владања, и који је за те небесне догме дао милионе људских жртава није се смео повести за зидарима европске Вавилонске куле. А кад се већ повео, онда не сме се жалити што се та кула сурвала на њега и притисла га до издисаја. Амин.

LXVI

МОЛИТВА НЕБЕСНОЈ ЈЕРАРХИЈИ

Пресвјатаја Богородице, спаси нас.

Пресвјатаја Богородице, спаси нас.

Пресвјатаја Богородице, спаси нас.

Непобједимаја и непостижимаја и божественајаа сило чеснаго и животворјашчаго креста, не остави нас гријешних.

Свјати архангели и ангели, молите о нас гријешних.

Свјати Јоване, пророче и Претече и Крститељу Господа нашег Исуса Христа, моли за нас гријешних.

Свјати славни апостоли, молите о нас гријешних.

Пресвјатаја Богородице, спаси нас.

Свјати славни мученици молите о нас гријешних.

Свјати првомучениче архиђаконе Стеване, моли о нас гријешних.

Свјатаја првомученице Текло, моли о нас грешних.

Свјати великомученици Георгије и Димитрије, молите о нас гријешних.

Свјати великомученици Теодоре и Прокопије, молите о нас гријешних.

Свјати мучениче Трифуне, моли Бога о нас.

Свјати свјашченомученици Харалампије и Василије, молите о нас гријешних.

Свјати преподобномученици Саваитски, молите о нас гријешних.

Свјати преподобномученици Синајски, молите о нас гријешних.

Свјати преподобномученици Раитски, молите о нас гријешних.

Свјати преподобномученици Атонски, молите о нас гријешних.

Свјати преподобномученици српски, молите о нас гријешних.

Свјати преподобномучениче Јулијане, моли о нас гријешних.

Свјатаја преподобномученице Февронија, моли о нас гријешних.

Пресвјатаја Богородице, спаси нас.

Преподобни и богоносни оци наши, пастирије и учитељије молите о нас гријешних.

Преподобни и богоносни оци наши, пастирије и учитељије молите о нас гријешних.

Преподобни и богоносни оци наши, пастирије и учитељије молите о нас гријешних.

Преподобнија матери нашја, молите о нас гријешних.

Преподобнија матери нашја, молите о нас гријешних.

Преподобнија матери нашја, молите о нас гријешних.

Пресвјатаја Богородице, спаси нас.

Пресвјатаја Богородице, спаси нас.

Преподобни оче Симеоне Мироточиви, моли Бога о нас.

Преподобни оче Саво, моли Бога о нас.
 Преподобни оче Арсеније, моли Бога о нас.
 Преподобни оче Јанићије, Девички моли Бога о нас.
 Преподобни оче Василије, Острошки моли Бога о нас.
 Преподобни оче Петре Коришки, моли Бога о нас.
 Преподобни оче Прохоре Пчињски, моли Бога о нас.
 Преподобни оче Гавриле Лесновски, моли Бога о нас.
 Преподобни оче Јоване Рилски, моли Бога о нас.
 Пресвјатаја Богородице, спаси нас.
 Пресвјатаја Богородице, спаси нас.
 Преподобнаја мати наша Параскево, моли Бога о нас.
 Преподобнаја мати наша Анастасије, моли Бога о нас.
 Преподобнаја мати наша Евгеније царице, моли Бога о нас.
 Преподобнаја мати наша Ефимије, моли Бога за нас.
 Преподобнаја мати наша Ангелино, моли Бога о нас.
 Пресвјатаја Богородице, спаси нас.
 Пресвјатаја Богородице, спаси нас.
 Свјатитељу оче Николаје, моли Бога о нас.
 Свјатитељу оче Василије, моли Бога о нас.
 Свјатитељу оче Јоване Златоусти, моли Бога о нас.
 Свјатитељу оче Григорије Богослове, моли Бога о нас.
 Пресвјатаја Богородице, спаси нас.
 Пресвјатаја Богородице, спаси нас.
 Свјати вси мученици српски, молите за нас гријешних.
 Свјати вси мученици руски, молите о нас гријешних.
 Свјати во свјатих Атонских, молите о нас гркјешних.
 Свјати вси свјатих Јерусалемски, молите о нас гријешних.
 Пресвјатаја Богородице, спаси нас.
 Пресвјатаја Богородице, спаси нас. Амин.

LXVII

Црква хришћанска, браћо моја, није никакво философско друштво у коме се људи надмећу својом памећу решавајући питање има ли Бога или нема. Црква хришћанска је породица Божја која чува стара и додаје нова сведочанства не о томе да ли Бог постоји — то се само по себи разуме него о томе да се Бог јавио свету у телу и у лицу Господа Исуса Христа. Та породица је тако порасла у току 2000 година да својим бројем надмаша највећа царства на земљи. Црква није философија, црква је сведочанство; живо сведочанство живих људи. Многи милиони сведока живели су пре нас; они су и сад живи у другом свету. Многи милиони живе сада са нама. И они ће после смрти живети у другом свету. А многи милиони живеће после нас. И они ће се наћи у духовном свету заједно с нама и свима осталим сведоцима Христовим од почетка до свршетка времена. Ако се Бог није јавио и дао своје лично сведочанство о себи, онда људима ништа не остаје него да очајни чекају док се Бог не јави. Јер док се Бог не јави на несумњив начин и не да лично сведочанство о себи, све што људи буду мислили и говорили и писали о Богу то ће бити слутње и нагађања, гатке и претпоставке. Само кроз Бога може се познати Бог, и само кроз сродство с Богом може се појмити сродство људи.

Али ако се Бог јавио, браћо моја, не може се рећи: то је ништа; нити се може рећи: то је нешто; него се мора рећи: то је све. Јер, не би се Бог јавио људима да буде мањи од великих људи, нити би се Он јавио да буде као један од њих; нити би се Он могао ставити у ред многих других путника нити у списак осталих многих гостију на земљи. Ако се Бог јавио онда је Он све, а све друго је ништа. Све друго је ништа што није Он признао за нешто.

Наша црква сведочи да се Бог јавио. Црква зна кад се Бог јавио, и зна какав се јавио; зна шта је он рекао, шта је учинио, шта је открио, шта је обећао. Зна ко га је ро дио и место где се родио. Зна имена и занимања и карактер Његових првих сведока апостола и јеванђелиста и мученика. Зна за велика чудеса која је Он створио и чудеса која су се на Њему збила. Зна за његову љубав мудрост и силу. Зна за Његову смрт и Његово васкрсење. Зна како је расла Његова божанска породица из века у век кроз двадесет векова. Зна за чудеса која су се у име Његово

догађала из године у годину кроз 2000 година. Зна по имену многе слабиће који су помоћу Њега постали јунаци. Зна за многе грешнике који су Духом Његовим протени и очишћени па су постали праведници. Зна за многе злотворе које је Његово име обратило у добротворе. Зна за многе развратнице које су кроз Њега постале светице и мученице. Зна за многа мрачна племена и народе који су се клањали идолима док вест о Њему није дошла до њих и просветила их светлошћу разума. Зна и то како су Његови апостоли јеванђелском зубљом осветлили пагане и крволочна племена на европском континенту. Али — авај браћо моја, црква зна како се европско човечанство у последње време поколебало у вери у Христа као у Бога јављенога, и стало у ред оних који су га у Јерусалиму осудили и убили. Онај исти страх јудејски који је во времја оно многе одвраћао од Христа а друге опет чинио потајним ученицима Његовим, исти онај страх уселио се и у такозвану књијну интелектуалну и политичку Европу нашег времена. Обузети тим страхом неки се јавно одричу Христа и хвале Барабу, други окрећу леђа цркви и удаљују се ћутке али празне душе; трећи остају Христови следбеници али само потајно, да их не би модерни гонитељи Христа искључили из својих ложа, као Јевреји из својих синагога.

Мало по мало па је семе неверовања да се Бог јавио порасло и донело своје горке плодове. Христос је негда прекорео своје ученике што нису поверовали Марији Магдалини и још двојици ученика да су га видели васкрсла из гроба и да су говорили са Њим живим. *Прекори их за њихово неверје и тврдост срца што не вјероваше онима који су га видјели да је васкрсао* (Мк. 16, 14). И сви ученици повероваше. Колико и колико пута је живи Христос на разне начине и преко најбољих људи прекорео крштене Европејце за њихово неверовање и тврдост срца, али узалуд. Зато је Европа ударена троструким бичем: не знањем, бригом и очајањем. Али о томе се мора засебно говорити.

Што се Европа поколебала у вери у Бога јављенога, за то има и узрока и објашњења, премда нема извињења. Али нити има узрока ни објашњења српској поколебаности у вери у Бога јављенога. Јер српски народ нагомилао је кроз векове свога живота, одвојен од Европе, нагомилао је безбројна сведочанства о Богу јављеноме. Христос га је калио у огњу мука стотине година да би у ово вре ме, баш у ово време стао у Европу светао као сунце, пун као море, снажан као апостоли да буде од помоћи ослабљеној Европи. Но ми смо за кратко време поново зарђа ли тако да нас је Господ морао поново бацити у огањ да нас прекали. Богу нашем слава. Амин.

LXVIII

Незнање, брига и очајање то је као неки троструки бич над главом сваког оног који заборави и одрекне Бога, створитеља свога. Јер што год више сабере мањих знања, осећа да мање зна и што год више нагомила богатства, све се сиромашнији осећа. И што год више тражи срећу, све дубље тоне у мрак очајања.

Знате ли ко су највеће незналице? То су људи који не познају Бога ни силу Божју. То је посведочио сам Господ Исус кад је рекао садукеејима, својим кушачима: *варате се јер не знате ни Светога писма ни силе Божије!* А садукееји су били јеврејске свезналице без вере у Бога и у васкрсење. Све су знали само нису знали Бога ни силе Божије. А познање Бога јесте као со која осољава свако друго знање и даје му укус и чува га од злоупотребе. Садукееји нашега времена то су јудаизирани европејци, негда крштени у име Господа Исуса Христа а потом презрели своје крштење и постидели се имена Исусова. Зато су им сва знања гора од сељачког незнања, јер су безукусна и на зло употребљена. Узалуд се они хвале својим светским знањем, и узалуд су узели ситна знања чудна као мерило вредности и величине човека. *Али што је високо код људи мрзост је пред Богом,* рекао је сам Господ Бог.

Друго зло које притискује људе нашег времена то су бриге. Бриге и бриге и само бриге. Погледајте на људима и брзо ћете бити на чистом од куда долазе тако многе бриге. Људи са вером јесу људи са мало брига; људи пак без вере јесу људи са великом бригом. Јер људи који осећају присуство Божје у свом животу, надају се у Бога, моле се Богу и преносе све тегобе и бриге своје на Њега Свемоћнога. *Полажем на Бога бриге моје, и Он ће ме прехранити,* каже псалмист. А Господ спаситељ наш нарочито је хтео да своје следбенике ослободи излишних брига. Зато их је и учио: *Не брините се за свој живот, шта ћете јести или шта ћете пити, ни за тјело своје у што ћете се одјенути...* Погледајте на птице небесне! *Ко њих храни ако не Отац ваш небесни? Или погледајте на кринове пољске, одевене у прекрасну белину. Ко њих тако царски одева ако не Отац ваш небесни? Зна Отац ваш да вама треба хране и пића и одеће. И Он ће вам то дати узгредно, уз оно главно и најглавније. А ви гледајте на иштите од Њега то Главно и најглавније — царство Божије.*

Погледајте, браћо моја, и видите: једини људи који за иста имају радост живота то су они који су примили ову заповест Христову и по њој живе. Међутим, бриге изедоше оне људе који се муче да без Божије помоћи сврше све послове, осигурају сва средства, стигну на све путеве, испуне све своје планове и задовоље све своје жеље. Они зидају а нека невидљива рука руши. Они сабирају а неки невидљиви ветар расипа. Они трче а неки чудотворац све више продужује пут и удаљава њихову мету и њихов циљ. Због тога се изедоше безверци; остареше пре времена; ослабише, изнемогаше, изгубише нерве, отупише срца, изнурише ум, раслабише вољу. Питате ли ме: што сте такви? Добићете одговор, сасвим модеран одговор: бриге, бриге ме упропастише. Како и не би, кад је бедни човек натоварио на себе бриге Божије. А Божије се бриге не могу избринуте без Божје силе нити Божји послови свршити без Божје мудрости. Нису џиновске бриге за ке пеца, ни Божје за човека.

Треће зло које притискује људе нашег времена то је очајање. Човечанство без радости, то је данашње бело човечанство, које је одбацило пријатељство Христово те пронашло друге пријатеље. Очајање код најученијих и нај богатијих. Очајање код жена, очајање чак и код деце. А печат очајања јесте самоубиство. Одкуд толико очајање у нашем веку и толики очајници? Од празнине ума и од пустоте срца. Ум не мисли о Богу а срце не љуби Бога. Отуда. Сав свет не може испунити ум човечији; то може само Бог. Без Бога ум је увек празан. И све знање које се у њ убацује, пада у неку бездну као камење кад се баца у звекар. Љубав целог света не може напунити срце човеково. Јер срце осећа да се светска љубав мења, час је у плими, час у осеки и час сасвим пресушује. Браћо моја, и ум и срце наше намењени су Богу и само им Бог може пуноћом својом задовољити: пуноћом своје радосне мудрости и пуноћом верне љубави.

Без Бога је — све незнање и незнање.

Без Бога је — све брига и брига.

Без Бога је — све очајање и очајање.

Рече Господ ученицима својим: *Ко је најмањи међу вама, онај је велики* (Лк. 9, 48). Најмањи у светском знању, најмањи је и у гордости; најмањи у излишним бри гама, велик је у радости живота; најмањи у очајању, велик је у сваком богоугодном делу. Заиста је такав велики пред Богом. Такав је био српски народ пре три или четири ко лена. Српски народ имао је тада највеће знање, управо знање над знањима. Со свију знања, а то је знање о Христу, јављеноме Спаситељу. Због тога он није патио од не знања од кога пати индустријска извештачена Европа. Ни је патио ни од многих брига, јер је имао поуздање у живог Господа Бога и Свеце Божије. Није патио од очајања јер је знао да се вози Божијим колима и да путује по Божијој вољи из једног Божјег света у други Божији свет. Много смо посрнули. Много смо изгубили од тежине наших предака. Но има у нама још огромне снаге, да се дигнемо по Божјем благослову. Устанимо, данас дигнемо се очистимо се и развеселимо се. Јер Бог нас гледа и води. Амин.

LXIX

Жалио се Господ на свој негда избрани народ јеврејски говорећи: *Бијем их али их не боли*. Ударио је Господ грешну Европу са два тешка рата за нашега века, и не зна се да ли ју је заболело. У оба случаја ударио је Господ Србију страшније него и једну другу земљу. Да ли је то Србе заболело? По чему би се ценило да их је заболело? Прво по томе што би разумели да их је ударио Господ због њихових греха и друго што би се исправило, то јест, што би се променили, очистили и обновили, те не би више били отпадници и самовољници који заслужују сваки дан батине. Шта значи за Србе исправити се? Исправља се онај ко се искривио. Исправља се у висину према Богу и према себи, према своме Творцу и према своме природном расту. Запад је сав искривљен; сав згрчен као она жена која је осамнаест година ходила састављене главе са коленима. Срби су најпре погледали на Европу, на болесницу са ужасом и са сажалењем. Но доцније су се привикавали на њу и на њено самохвалисање, па се и они згрбили и згрчили, и нашли у томе лепоту говорећи то је модно и то је модерно; не треба ни ми да будемо простаци него да идемо за временом, за модом, за Европом. Треба да се згрчимо и згрбимо. У томе је лепота коју не могу да виде простаци. До таквог израза дошла је изнакаженост оног херојског Српства које се прославило баш тиме што је усправно стајало и није се дало згрбити од Азије ни за пуних 500 година. А кад је ослобођено од Азије оно се згрбило за педесет година под утицајем Европе тако страшно, да нити деца више познају своје ђедове, ни ђедови своје унуке. Све је то гледало и видело свевидеће око Господње. Зато нас је рука Господња удара ла тешко, да би се повратили од својих злих путева и да би се

држали Њега као и преци наши. Али ми се нисмо повратили. Толико смо се искривили за последњих 70 — 80 година, да би се пре преломили него исправили.

Но нису сви Срби згрбили се и искривили се. Има их још много који су остали усправно. И они се у чуду питају: шта је Европа? И шта је нас толико привукло Европи? И чиме је Запад постао за нас привлачнији него Исток?

Шта је дакле Европа? То је други Јерихон. Првенац Европе јесте папа а мезимац Европе јесте безбожник. Ре чено је за стари Јерихон, кад је проклињан да ће на првенцу своје засновати нови Јерихон а на мезимцу своје поставити му капију (Исус Навин, 6, 26).

Шта је Европа? Јерес. То је јерес. Најпре папска архијерес потом лутеранска јерес, па калвинска, па суботашка и тако скоро без краја. Конац свих тих јереси завршава се атеизмом, тј. безбожницима европским, каквих није било ни по броју нити по јарости никад и нигде у историји човечанства. Дакле: првенац архијеретик а мезимац архибезбожник. Како може такав град опстати? Како може служити за углед тај нови Јерихон? Никоме осим глупаци ма. Али откуд да се међу глупацима нађу и Срби? То је питање на које се тешко да одговорити, и загонетка која се тешко да одгонетнути. Три су приближна одговора, три приближне одгонетке. Први што су српски синови отишли по учевину на Запад, па научивши да пију из вештачких чатрња омрзли су бистре изворе своје отаџбине. Други што су школовани синови српских сељака стали манисати српским девојкама па се иженили туђинкама. Треће што су школовани синови српски отпали од својих отаца, пре зрели своје оце због њихове побожности и поштења, и ударили су пространим путем. То троје. Та три отрова за тровали су били сав наш живот лични, породични, друштвени и државни. Па као што домаћин удара по дрвећу тако оштро да и лишће пада и гране се ломе само да би стресао гусенице са дрвећа, тако и домаћин света, Господ наш премудри, удара по Србима да би их очистио од прождрљивих страних гусеница. Зашто се онда љутимо? И на кога би се с правом љутили ако не на себе?

Европа је јерес. А свака јерес хришћанска је гора од незнабоштва. Јер се искуством доказало, да је лакше не знабошце придобити за Христа него ли кривоверце хришћане, јеретике, повратити православљу. Докле год ми бу демо себе називали православним, не можемо стављати се би јеретике за углед ни у ком погледу. Задатак је право славних хришћана не да клечају за јеретицима него да ове поврате на свој, на прави пут.

У наше време распада се и прелази у смртну трулеж све што је јеретичко, али све па чак и оне вредности које јеретици сматрају својим поносом и диком.

Нека устану православни народи и буду трубачи јерети цима да се поврате ка истини и поштењу. То је задатак времена. Ако то учинимо благословиће нас Христос Бог, коме нека је слава и хвала сада и навек. Амин.

LXX

Господе, узми душу моју од мене, јер ми је боље умрети него живети! Тако је два пута вапио Богу про рок Јона. Први пут када га је Бог послао великом граду Нинивији да виче да ће пропасти због грехова својих. Чувши то Нинивљани, покајаше се и поправише се, те Бог промени суд свој и сачува град Ниниву због покајања. Јер се покајаше горко од цара до просјака, и ударише пост на себе и на стоку своју, да ништа нико не једе него да се каје док се Богу не ражали и не опрости им грехе њихове. И виде Бог, и промени суд свој, и не уништи Ниниву.

А Јони то не беше драго, па викну Богу: *Господе, узми душу моју од мене, јер ми је боље умријети него живјети.*

Потом се догоди да Јона изађе у поље, а Бог учини те израсте велика тиква изнад Јоне, који се одмараше, те чињаше хлад, над лицем Јониним. И Јони то беше веома угодно. Али одмах други дан заповеди Господ те црв уђе у тикву и подгризе је, па тиква се брзо спаруши и усахну. И нестало угоднога хлада над главом Јонином. Те завика опет Јона: *Господе, узми душу моју, од мене, јер ми је боље умријети него живети.* Јер беше Јони жао тикве која се сасуши и пропаде.

А Господ који зна и мисли наше најтананије у срцу нашем, чу и вику Јонину и разумеде, па му онда рече: *Теби је жао тикве а мени да не буде жао Нинивије града од сто и двадесет хиљада и више душа?*

О, браћо моја, како је ово велика наука за све нас у овом колону људском! Пример Јонин пример је неправичности људске, као што је пример Томин, пример неверовања. На сведоцима и живим примерима учи Бог људски род.

Шта ти то говориш Јона, вели Господ. Зар теби жалије једне бесловесне тикве, која је јуче узрасла а данас усахнула, а није ти жао стотину хиљада живих људи, који ни су тикве него људи као и ти?

Шта ти говориш, Европо, рекао би данас човекољубиви Господ, зар теби да буде жалије пропаст људских рукотворина, слика, китова, хаљина, разних справа, машинерије, па и кућа и дворова и градова од креча и камена, а није ти жао живих људи твоје браће а моје деце! Ко ти разврати и помрачи ум, да цениш оно што је јевтино више него оно што је скупо? Ко те превари ако не она змија што превари Еву и Адама, ко те превари да цениш више дела људска него дела Божија? И оно што је мртво него оно што је живо? И оно што је намењено блиској пропасти више него ли оно што је намењено вечности?

Ви сте свакако чули за једну стару земљу која се назива Европа. Они од вас који раније нису чули за њу, осети ли су је на својим леђима као самар окован шиљатим ексерима изнутра слично жежу споља. Тај јарам носили сте ви и родитељи ваши и деца ваша у два маха по три годи не. Многи од ваших најближих и најмилијих помрли су од рана а ви сви, који сте збацили онај јарам, изашли сте тешко рањени и окрвављени.

Зашто су људи чинили тако с људима? Као пробуђени од тешкога сна ви се сад питате: Зашто су нас тако мучили кињили и убијали? Зашто и зашто? Питајте пророка Јону и он ће вам јасно одговорити: Зато што су ценили тикву више него хиљаде и хиљаде људи. Зато што су им људи били јевтинији од траве. А свима нама је позната њихова философија о простору и заузећу. Да се протегнемо, да заузмемо. Шта да заузмемо? Баште, винограде, њиве, ливаде, шуме, реке, планине... Али, викнућете ви Срби заједно с Богом у ужасу: како ћете то учинити кад тамо живе хиљаде и хиљаде људских бића, браће ваше, која признају једног и истог Творца и Оца, свога и нашега? Како?

Лако ћемо, одговарају они. Сасвим лако. Људе ћемо огњем спалити а њихове шуме и винограде и њиве присвојити. Људе ћемо покосити а њихов купус оставити да рас те за нас. Људе ћемо похватати, па са њих свући одело за нас а њих голе потопити у воду. Људе ћемо уништити као гусенице а њихово добро и злато заградити за нас. Људе ћемо потровати отровним гасовима, а њихово жито и вино и јелеј задржати за нас. Људе ћемо најурити у пустињу нека помру од глади, а ми ћемо сести за њихову трпезу и јести и пити и веселити се.

Ај, браћо моја, нису ово празне речи нити претеране претње. Све се ово догодило на наше очи и с нама као и с многим другим. Шта се догодило? Догодило се оно што пише Свето писмо Божје. Спалили су Ниниву многољудни град Божји, а сачували тикву јер им је тиква била потре бна а људи непотребни. Да ли се Бог с тим сагласио? Господе Боже, јеси ли Ти створио тикве ради људи или људе ради тикви? Христос одговара тикве су ради људи и ислам одговара: тикве су ради људи. Незнабожачки народи вичу: тикве су ради људи. Сва звездана васиона на свој начин јавља: не само тикве него и звезде су ради људи. Али људождерска Европа, држи да она зна боље од свију и говори то није истина, него су људи ради тикве, јер тиква је скупценија од људи. Због тога ми морамо ратовати тј. убијати милионе људи да би могли имати милионе тикава.

Чујеш ли ово Србине? Ти сељаче знам да чујеш, не знам да ли чују твоја господа, твоји учењаци и твоји политичари које ти добро храниш и појиш? Знаш да они не чују. Да су имали уши да чују и очи за Бога, не би о твоме трошку трубили у уши твојим синовима и кћерима: ти ква је скупља од човека; то је искуство политичке економије. А ти, Србине ако желиш добра себи и деци својој затисни уши када људождери говоре о политичкој економији а отвори их добро кад чујеш да се говори о Јеванђељу Христа Бога твога. Амин.

LXXI

Од свештеника је потекла саблазан на Западу, од свештеника је почела пропаст Запада, од оних свештеника који, *скврнише светињу и извртоше закон* (Соф. 3, 4). Није ли и јеврејски првосвештеник Арон сам салио златно теле у пустињи и пустио народ да се клања телету, и то мртвом, уместо живоме Богу.

Скоро хиљаду година црква Христова на Истоку, и на Западу била је једна црква, са истим умом и истим срцем и истом свешћу о дужности. Али на крају прве хиљадугодишњице од рођења Спаситеља света као да је оковани сатана пуштен из пакла да вара овај свет. А начин сата нин није као начин Христов. Починући зидати царство Божје међу људима Христос је изабрао најпростије и најнезнатније људе. Сатана пак увек је презирао мале и не знатне а дејствовао преко првака, вођа,

старешина и главешина, првосвештеника, филозофа, краљева, државника, научника, уметника и тако даље.

На крају прве хиљадугодишњице сатана је ударио преко првосвештеника западне цркве, њега наустио да се одели од Источне православне цркве, и надувавши у њ дух гордости наставио га да се завади са свима краљевима и кнежевима свих хришћанских народа, да око шта него ни око шта: око столице и почаста и првенства и власти. То јест око свега онога што је Спаситељ ставио на последње мес то на најнижу нумеру свога метра, што је тај првосвештеник дословно извршио.

Оделивши се од Цркве православне он је стао скврнити светињу и извртати закон Божији. Скврнио је светињу ти ме што је одбацио пост као непотребан и завео дворски нечисти живот у својој кући. Извртао је закон Божији, и закон вере и закон владања (јер то двоје сачињава Божији закон за спасење људи). Изменио је Символ вере, олакшао подвиг спасења код својих верника тиме што је, све оно што се сматрало тешким заменио лакшим: новчаним прилозима и малим бројем кратких молитава. У току вре мена он, као да је рекао Христу: морамо знати ко је први у царству Твоме. Питање које су ти поставили синови Заведејеви Ти ниси правилно одговорио. Рекао си како тобож ко хоће да буде први нека буде слуга свима и као да је Син Человјечески дошао, не да њему служе, него да он служи, и — најзад да би заблуда била већа — опрао си прљаве ноге рибарима. Историја је доказала да си погрешио. Народи су стока глупа. Та стока пре свега тражи вођу и главара, тражи првога изнад свију, тражи непогрешнога. То је основно и главно у сваком друштву и у сва ком народу. Ти то ниси могао знати, јер си мало живео у овом свету, млад си умро, и јер ниси студирао психологију маса. Међутим, ми првосвештеници учили смо велике школе, путовали много по свету и живели два пута дуже од тебе. Зато ред је да ти оставиш нама да према своме огромном искуству решимо ово питање. Ти буди на небу што год хоћеш а нама остави земљу. Ти буди Бог на небу а ми Бог на земљи; Ти непогрешан на небу а ми непогрешни на земљи. Видећеш Ти на крају крајева, да је овај наш практични програм несравњено бољи од Твога идеалистичког и младићског програма. Послушај ти нас старце, који се ево хиљаду година с твојим именом рвемо, као и са овим поганим светом. Да си слушао старце, Ти не би ни био распет на крст.

Тако је сатана морао шаптати првосвештенику Запада а тако је првосвештеник најпре морао шаптати Христу а после свој шапат објавио целом свету у виду нове догме о својој непогрешивости, то јест, о себи као тријумфалном Христу на земљи и као опуномоћеном представнику Бога Саваота пред људима, коме је Бог дао два мача, један мач — да поставља и потврђује краљеве народима земаљским а други мач — да их обара и сургунише.

Шта је била последица тога? Било је оно што пророк Јеремија виче од имена Божијега: *Тешко пастирима који пасу сами себе... Претилину једете, вуном се одије вате, кољете товно, стада не пасете. Слабијех не кријепите, болесне не лијечите, рањене не завијате, одагане не доводите натраг, изгубљене не тражите него силом и жестином господарите над њима. И распршта се стадо немајући пастира* (Језекија 34, 2 5). Гибали су се западни народи под оваквим пастирима у недоумици шта ће и куда ће. Видели су ти народи да они који њима говоре о царству небесном грабе за себе царство земаљско. И који њима саветују да се не богате, са ми се богате. И то на крваве начине; и који њих одвраћа ју од властољубља грабе и купују власт на све стране. Гибали се и колебали народи хришћанског Запада пред овом саблазни као трска пред суровим ветром. Најзад су народи Запада одбацили свога архипастира, а они који су били учени и богати одбацили су и веру Христову због непојамног антихришћанског става својих првосвештеника. Дотле је вођ цркве био и вођ културе. А кад је завада настала, онда културом Запада почео је управљати световњак. Са тана је играо двојну игру: са првосвештеником против краљева, против научника, против културе и првосвештеника, а са краљевима против првосвештеника и са носиоцима културе и науке и уметности и политике (не само против првосвештеника и клира) него и против саме вере у њеним основима. Дрскост с једне стране изазвала је дрскост с друге стране. Пакост је родила пакост; презрење је искресало презрење. Једна крајност дозвола је другу крајност. И тако, као што наш песник каже: „Све је пошло ђавољијем трагом“. Пркос је завладао на обе стране: пркос цркве против државе, вере против науке и обратно, свештеника против грађанина и обратно. И тај пркос је пожњео горке плодове, најгорчије, у наше дане.

Зато, Србине, знај ово и запамти и ходи мудро као и оци твоји. Не дај свакоме да буде пастир. А кад имаш до бре пастире то ти је небески дар већи од целог света. Поштуј добре свештенике своје као дете родитеље своје, да ти добро буде и да дуго поживиш на земљи. Поштуј

а не ружи, по туђем примеру; исправљај га а не дели се од њега. Јер црква је важнија од свега осталог, пошто је само цркви обећана верност, а не државама и културама. Амин.

LXXII

Ви сте Црква Божија, браћо моја. Знате ли ви да сте светиња Богу? Знате ли ви да су телеса ваша храмови Ду ха Божијега? Знате ли ви да нисте своји него Божији? Знате ли ви да вас чека Отац ваш небесни да вас као ма лене храмове своје унесе у свој безгранични и вечни храм? Ако то знате треба да се пазите од сваке нечисто те, и у делима и у жељама, и помислима. Треба да живи те у великом страху од суда Божијега и да се владате као у олтару Бога живог и страшнога.

Кад вас именујем храмом Духа Светога, не именујем вас ја него апостол Божји. Ја само тим потврђујем и истичем личност сваког од вас. А кад вас именујем — опет не ја него апостол Божји — Црквом Божјом онда тако истичемо и потврђујемо вас као чланове Цркве Христове или породице Божије. Дакле и као личности и као чланови цркве ви сте у оба случаја Божији. И као личности и као чланови Цркве ви сте у оба случаја светиња Божија. Тиме су најбоље решена два питања која незнабожни свет никако није могао решити; два питања, због којих је Европа примила заиста реке крви па их оставила нерешене. А то је питање личности и заједнице, или речено туђим речима: индивидуализма и социјализма. У рекама крви час је тонуло једно час друго, и час једно се дизало час друго. Али никад обоје нису могли добити од људи право на постојање. Него увек вика с једне стране: Нека утоне личност да би постојало друштво! И вика с друге стране: Нека утоне друштво да би постојала личност! Али обоје се никад није могло довести у склад. Зашто? Знате ли за што? Зато што је светиња изгубљена. Скинута је светиња са човека и са друштва, и све се почело вулгарно водити вулгарним путевима ка вулгарним циљевима. Нити више човек има сажалења и поштења према друштву нити друштво према човеку. Личност је престала сматрати се светим храмом Духа Божијега и друштво се престало сматрати светом Црквом, тј. светом заједницом или још боље породицом Божијом. А чим је Бог удаљен, сатана се јавио на мегдану да разјарава индивидуалисте против социјалиста с једне стране и са једном својом војском и социјалисте против индивидуалиста с друге стране са другом својом војском. Индивидуализам и социјализам — то су зверска именована сатанског човечанства, које су потиснуле именована: храм и црква.

Ми хришћани кажемо као и апостол за личност: храм, а за друштво кажемо црква. Сваки је хришћанин свети храм светога Духа и заједница пак хришћана света Црква Светога Бога. У оба случаја светиња. У оба случаја Божја својина. Да, у оба случаја поштуј хришћанина као самога Христа, а друштво хришћана као сабор Богова. И у оба случаја Божје очинство с Божје стране а с људске стране у првом случају човечије синовство (у односу према Оцу) и човечије братство (у односу човека према људима).

У храму Духа Светога влада Дух Свети. Што значи и у мени и у теби и у мојим рођацима и у твојим рођацима, у свима нама крштенима, који смо храмови Духа Светога, влада један и исти Дух Свети. Тим Духом ми дишемо и живимо. Њиме се освећујемо, њиме сједињујемо међусобно у једно тело, не у тело скотско ни природно него у тело Христово зачето у Назарету без похоте човечије, преобразено на Тавору, васкрсло на Голготи, вазнесено на небо.

А када у свима нама, као у светим храмовима, влада Дух Свети, онда и у скупу свију нас, то јест у цркви Бога живог, влада тај исти Дух Свети. А кад у многим људима влада један и исти Свети Дух Божији онда су сви, хиљаде њих или милиони или милијарде — сви као један једини човек. Тако као један и исти Дух Господњи множина постаје као и једнина. Као што опет кроз бригу и љубав пре ма свима и за све један човек постаје као многи, и једни на бива као и множина. Све по сили светога Духа и свете љубави.

Тако је јављени Бог у лику Исуса Христа најтемељније и најсавршеније решио ова два мучећа питања која људи сами никад нису могли нити ће моћи решити. Као што се без кише не може решити мозговима свих људи питање орања и сејања, а кад Бог даде кишу с висина, онда је све добро решено. Тако се ни питање вредности и слободе личности с једне стране нити питања друштва (од најужег до најширег) не може решити без нечега небеснога. Треба да сиђе на људе нешто с неба као што киша пада на суху земљу. А то нешто небесно није нешто него је то неко, и нико други до преславна трећа ипостас Свете Тројице, Дух Свети. Када Он сиђе с неба, и учини од испарљивих и блатних телеса људских храмове Божије, и када све те храмове сједини у свету Цркву Божију, онда људска памет и људска рука нема томе ништа ни да дода ни да одузме. Људска памет и људска рука може само да поруши оно што је Бог сазидео. То је и учињено у Европи. Због тога је дошло до магле и забуне и бунта и револуција и рата и уништења. Јер заволеше безбожни

људи више мрак него светлост, и пут сатанин више него пут Христов. Па како су од Христа отпали тако су и пропали. Скинувши са себе сваку светињу и одунувши Духа Светога из себе, они су постали подсмех демонима и животињама. Знају то демони и осећају то животиње. Зато демони све јаче наваљују на бивше људе а животиње све плашљивије беже од њих. Амин.

LXXIII

С ким си онаки си, каже народна пословица. То одговара речи библијској: *Са преподобним бићеш преподобан а са развратним развратан.*

Велики је био пророк Исаија, син Амосов — нека су благословени који су га родили — и велике је догађаје јасно прорекао, од којих је највеће рођење Спаситеља од Пречисте девојке. Тај велики пророк гледао је кроз Божији Дух као кроз доглед, гледао је у душе свога народа, па је видео само смрти пакао. Као кад би човек отворио гроб и гледао у распаднутог мртваца. И овако је викао своје народу да би се уплашили и тргли: *Шта говорите: направисмо савез са смрћу и учинисмо уговор са паклом... од лажи начинисмо себи уточиште и заклонисмо се за пријевару.*

Прохујале су хиљаде година од када је свети пророк изговорио ове речи, које су одговарале оном времену и оним људима. А данас? Кад би се смислио Бог да нам пошаље великог Исаију данас у Европу, шта мислите, какве ли би речи имао да каже људима рођеним хиљаде година доцније? Ја мислим, исте и истоветне. Ако би пошао из једне престонице европске у другу, са једног универзитета на други од једне фабрике до друге громогласни Исаија викао би још громогласније: Направили сте савез са смрћу и учинили сте уговор са паклом, лаж вам је уточиште и пријевара заклониште! Тако су чинили грешни Израиљци у старо време пре доласка Спаситеља света, али зашто ви тако чините, Европејци, после Његова до ласка и Његове јасне науке и победоносне и животворне силе?

Древни Јевреји су за те речи престругали Исаију тестером. Европејци можда га не би престругали тестером, али би га свакако или обесили или затворили у лудницу. Но тим не би нахурили Исаији. Њега би учинили двојно већим, а себе би уврстили у ред јеврејских богобораца и гонитеља сваке истине, што уствари и јесу. Јер ако се одричу братства с Јеврејима из неких споредних разлога, они су им побратими и савезници против Истине. Но шта се може против Истине? Ништа не можемо против Истине, говори апостол, него за Истину. Глуп и смешан изгледао би онај ко би се бацао блатом на сунце да га упрља или погаси. Блато не би стигло до сунца али би се вратило и пало на лице онога ко се баца на сунце.

Да је европско човечанство направило савез са смрћу и уговор са папом, то је најјаснија чињеница од свих чињеница у светској историји за последњих двеста година. Европа сва мирише на смрт. Европски универзитети проповедају смрт. Европски књижевници описују смрт. Европски научници обесмрћују смрт. Европски политичари раде за смрт. Европски васпитачи сеју смрт у душе омладине.

Европски империјалисти разносе смрт по целој свету. Европски револуционари носе барјак смрти. Модерна Европа је синоним смрти. Неће да зна за живот после смрти.

Како то питаћете? Зар је ово за вас новост и изненађење? Зар нисте чули за свеопшти европски бунт против живота а за смрт? Христова црква је носилац живота, модерна Европа је носилац смрти. Црква говори: старији је живот од смрти, јер прво је био живот па је после дошла смрт; наука европска одговара: то није истина, него је старија смрт од живота, прво је била смрт па се из смртне материје развио живот. Црква говори: васкрсли Христос победио је смрт и позвао људе у царство вечног живота; европски универзитети једнодушно ругајући се одговарају: смрт је непобедива; живот је случајност на вечној њиви смрти. Црква говори: народи су породице Христа Бога нашега и треба да се разумеју и узајамно помажу. На то политичари одговарају: наш народ је крвљу и кул туром над многим другим народима, и он треба да влада над тим народима; осим тога још у обзир долазе и наш економски интерес, важнији од свега другог, и наш национални престиж. Ах браћо, једном речју: смрт и пакао! Још црква говори васпитачима: деци треба дати Христа и децу Христу — то је све васпитање. На то одговарају стрвинари педагошки, тровачи туђе деце (јер се труде да своје немају): Никако то. Децу треба одучити од заблуда својих родитеља и збунтовати их против родитеља, да би плунули на своје родитеље и све њихове светиње — то је модерно, то је прогресивно, то је научно! Црква учи европске народе: ви сте крштени, да би и друге крштава ли. Као империјалисти ви заузимате туђе земље да би их искористили а не да би Христа објавили, и јеванђеље и Живот и братство. То није благослов него проклетство. И биће вам проклет ваш империјализам. Револуционари носе барјак смрти са насликаном главом мртвачком.

Зашто? Зато што верују у вечну смрт и привремен живот на су прот цркви која верује у вечни живот и привремену смрт.

Браћо моја, смрт је прорасла кроз европско човечанство као трава кроз оглоданог мртваца. Трагедија Европе је у томе што се приволела царству смрти, које сматра вечним а одбацила царство Живота вечнога. Ухватила је савез са смрћу. А чим се везала са смрћу, она се везала и са паклом и са пакленим својствима, тј. са лажју и преваром и грабежом и отмицом и убиством и мржњом и сујетом и сваком другом сујетом, и сваким другим гробним смрадом. Смрт, вечна смрт — то се може с правом на писати на свима капијама кроз које се улази у Европу. А ви Срби сте потомци Косовских мученика који су погину ли за царство небеско и вечни Живот. Према томе, ми слите сада хоћете ли са Европом, савезницом смрти или са Христом царем вечног живота. Амин.

LXXIV

Мир, мир, мир! Вичу старешине а народи њихови изгибоше ратујући. Јер говоре о миру без Бога.

Хлеб, хлеб, хлеб! Вичу доктори европске привреде, а народи њихови суше се од глади. Јер траже хлеб изван Бога.

Закони, закони, закони! Вичу доктори европског права и правде, а народи њихови гомилају безакоња као брда до облака, сваки дан и сваки час. Јер пишу законе своје а не Божје.

Тешко онима који постављају законе неправедне и који пишу неправду. Говорио је Бог кроз Исаију пророка (Иса 10, 1). А кроз Јеремију пророка говорио је: *Гле лаж учини лажљива писаљка књижевничка* (Јер. 8, 8).

За стари Израилъ и за нову Европу речене су ове речи. Јер изневерише изабрање своје и не бише светлост народи ма него тама.

Нова Европа разби законске таблице и Мојсијеве и Христове, погази морални закон Божји, па измисли лажне законе природне, и стави ове као тешки јарам људима на врат. Објави постојеће као непостојеће а непостојеће као постојеће. Једини постојећи закон, закон морални, што је од Бога, назват законом, одбаци као незакон, или као неку изношену хаљину; а оно што није Божје назва законом, времени поредак природних ствари и збивања, то прогласи законом јединим и неумитним. Као да је Бог могао дати закон немуштој природи а не словесном човеку! Али како наговори древна змија, која Еву слага, наговори кроз вечитог Јуду књижевнике европске те лаж написаше лажном писаљком својом.

Написаше лаж у виду песама, да обрете чедност у не чедност; крштено омлидину европску у род пасји, похотљиви и блудни.

Написаше лаж у виду романа и прича, да заслепе очи Европејаца за Небо и духове неба и да им онда осласе кал, земљу и све што је у власти смрти и гроба и црва.

Па написаше лаж у виду историје, где следе силе природне, машине у рукама Божјим, ставише изнад Бога, и помоћу њих објашњаваше судбину народа, племена човека и свега човечанства — помоћу Божјих машина а не помоћу Бога. И лажући славише један народ а понижаваше Други, дражише једно колено против другог, према датој им плати, те разјарише народ против народа и децу против отаца.

Па написаше лаж у виду философије, где се један наду вени човек подухваташе посла несразмено својој ограниче ној сили, да објасни како је свет створен и како се свет држи у границама својим и шта је човек, какав му је пут и где му је крај. Све сисајући из својих прстију и лажући без узде и брбљајући без капије на устима својим. Као да Бог никад није проговорио пре њих! Као да Творац није све то казао и открио људима преко својих изабраних слугу, праведника и пророка и најзад преко Сина свог једино родног!

Најзад написаше лаж о тобожњим законима природним а против моралних закона Божјих. Написаше лаж, незнање и неправду. И нико их од људи не узе за то на одговор. Јер су народи европски одавно постали ослабљени, те не смеју да се противе надувеној и дрској господи својој. А кад та надувена и дрска господа, мрачна као ноћ и као гроб ненасита пара и славе, баци морални закон Божји у огањ, та иста господа постави и нов морални закон, и то

да може човек слободно веровати или неверовати у једнога Бога или у стотину богова,

да је слободно свакоме клањати се идолима од сребра и злата и дрвета и хартије,

да се неће узимати на суд онај ко ружи име Господње, али ће се узети на суд онај ко ружи уличног стражара;

да синови треба да одбаце веровања својих родитеља као заблуде и да их не слушају и не поштују него да се што пре од њих оделе;

да недеља није никакав празник него дан као и други дан, и да тог дана човек треба да своје тело боље одмори и нахрани него других дана;

да је слободно убити свакога ко је против твојих личних или еснафских или националних интереса;

да је блуд и прељуба равна браку;

да је крађа релативна ствар, што ће се ценити према приликама;

да је крива клетва потребна за спасење појединаца и друштва.

Ето, браћо моја, зашто је морао доћи велики Светски рат. Увређени Творац ратом је стресао земљу, да би се стресао кал са душе европских људи. Хоће ли осећати бол од тога потреса и хоће ли разумети зашто је ударена прошлим ратом? Хоће ли се освестити па одбацити глупаве и неправедне законе своје и вратити се вечном моралном закону Божјем? И хоће ли дозволити лажљивим књижевни цима својим да и надаље пишу лажи лажном писаљком својом и помрачују светлост Божју у душама људи Божјих? Хоће ли то или неће ли то — од тога зависи срећа или несрећа, спас или пропаст будуће Европе.

За сада се само код Српског народа јасно виде знаци покајања и освешћења. Но то треба да дође до врхунца да би нам се Бог смиловао и грехе нам опростио. Амин.

LXXV

Апостолско сведочанство је истинито и несумњиво, браћо моја. Кад би Пилат безбожник сведочио оно што апостоли сведоче, ко би поверовао? Јер је безбожник, а сведочанству безбожника нико не верује. Или кад би цар Ирод, који је због женидбе са својом снахом убио светог Јована Крститеља, кад би тај цар сведочио оно што апостоли сведоче, заиста нико не би веровао. Али кад прости, чисти и непоткупљиви рибари дају своје сведочанство, за које су оставили своје рибарске мреже и своје тихе домове и децу и родбину па чак и отаџбину и поред свега дали се драговољно на смрт за своје сведочанство — онда је то сведочанство истинито и несумњиво.

Какво је то апостолско сведочанство? Ево да пустимо једнога рибара по имену Јована, једнога од синова Заведејевих да сам говори: *И ми, вели он, видјесмо и сведочи мода Отац (небески) посла Сина да се спасе свијет. Ко признаје да је Исус Син Божји, Бог у њему стоји и он у Богу. И ми познасмо и вјеровасмо* (I Јов. 4, 14).

И стара Европа од пре хиљаду година позна и верова. И беше спремна да буде сведок Господа Исуса Христа пред свима некрштеним народима на земљи. Али сатана закрочи у судбу Европе преко верских старешина њених. Сатана наусти осционе првосвештенике европске да одбаце простоту рибарску и да се уживе у раскош римских ћесара, и да постану господа и висока господа, и војеначалници и дипломати и кнежеви и богаташи. То учини да се народи хришћански на Западу буне и помету. И од тада до сада ти народи су пошли путем супротним Христу и сведочанству апостолском. Радије су читали незнабожачке философе него апостолске посланице. Милији су им били жречеви олимпијски и персијски него ли свештеници хришћански. Више су их веселиле шаране лаже паганске поезије него ли житије светих испосника и мученика Христових. Срамне баханалије старе Јеладе и Рима више су се лепиле за срце њихово него ли спасоносна и пречиста литургија Христова. Све ово није дошло одједном него се постепено све svelo на ово што набројасмо. Једном речју: крштени свет вратио се своме прехришћанском незнабоштву. Свети апостол Петар, уз кога су се нарочито ве зали првосвештеници западни, то изражава овом отвореном и оштром речју кад вели: повраћа се пас на бљувотину своју, и окупана свиња у каљужу (II Петрова 2, 22).

Кудикамо било би им боље — тим западним јеретичким народима — да никад нису ни чули за Христа и његово Јеванђеље нити да су се крстили у Његово име. То им говори и апостол Петар, кога су они присвајали себи као свог искључивог љубимца и кључара раја. Овако им говори: *Бјеше им боље да не познаше пута правде, него ли кад нас познаше да се поврате натраг* (II Петр. 2, 21). Мањи је грех не примити Христа него ли примивши одбацити га.

Да је остала некрштена и нехришћанска, Европа би да нас била пред Богом Створитељем оно што је и некрштена Индија. И њена би одговорност била малена и шиба блага (Лк. 12, 48). Али она се крстила у име Пресвете и животворне Тројице, у име Оца и Сина и Светога Духа, примила је сведочанство апостолско и држала то сведочанство као најдрагоценије благо хиљаду година. Онда је почела то сведочанство и печат Духа Христова са себе скидати па се враћати на прастару

бљувотину својих не знабожачких и људождерских прађедова од пре Христа. Шта је то што апостол именује бљувотином? То је поклоњење идолима, старим измишљеним божанствима, под разним именима, једној шареној гомили која представља људске страсти и похоти, но која је непостојећа. То је враћање од духа на тело, и од живота духовнога на живот телесни. Као што се догодило и са лакомисленим Галати ма, којима апостол Павле, њихов духовни родитељ, упућује овај прекор: *О неразумни Галати! Ко вас је опчинио да се не покоравате истини?... Тако ли сте разумни? Понели сте са духом а сада свршуете са тијелом* (Гал. 3, 1)! Шта су учинили Галати? Крстили се, призна ли Христа, а после одбацили га и вратили се својим старим фантастичним боговима, и што је увек случај, врати ли се под тиранију стихија природних, и почели обожавати страшне силе природне као неучка деца која живе само чулним животом и виде само донде докле очи гледају.

Хришћанска Европа, пркосећи својим црквеним старешинама, вратила се на своју бљувотину као некад безбожни Галати. К чему се вратила? Природним стихијама, природи као врховном божанству. Одбацивши животворног Христа, Европа се поклонила полумртвој и мртвој природи, тј. делу Христових руку. То је као кад би неко пуштен био да уђе у царев двор па место да се поклати цару он се почне клањати царевим псима и мачкама и ко њима. До те помрачености, до тог лудила дошла је Европа у 19. и у 20. столећу. Лако ће бити Индији на Страшном Суду, лако и Китају и Јапану, али ће врло тешко бити Европи. Јер је најпре била верна па је изневерила.

А ти, Србијо, куда си пошла за Европом? Ти никада ниси ишла њеним путем и никад за њом. Ти си имала своју мисао, своју веру, свога Господа и свој пут. Назад на своје, ако хоћеш да се спасеш и живиш. Са туђе бљувотине врати се своме Христу, и Он ће те осветлити и спасти. Амин.

LXXVI

Вавилонска кула! Читали сте у Светом писму Божјем о Вавилонској кули. Чир на земљи! То је био чир на после потопском човечанству. Нови и нарочити чир. Док су људи пре Потопа били неморални, ови после потопа били су безбожни. Кад пре? Кад пре заборавише Бога потомци онога Ноја, кога једино спасе Бог од потопа, због његове вере и правде? Зар казна Божја потопом није користила баш ништа Нојевим потомцима? Користила је неким — никад свет није био без праведних људи — али многима није користила ништа. И баш ови многи решише да зидају кулу до небеса, да би себе прославили. Од речи до речи стоји овако: *хајде да сазидамо град и кулу којој ће врх бити до небеса, да стечемо себи име и да се не би расејали по земљи* (1 Мој. 11, 3). Ево шта то значи:

Што рекоше да сазидају град то значи да хтедоше сав живот свој лични и друштвени, уредити без Бога и без Божјег благослова. Што рекоше да сазидају кулу до небеса, то значи пркос Богу небесноме, за кога су они морали чути али у чију силу мање су веровали него ли у своју. Што рекоше, да стечемо себи име то значи да се прославе међу људима, те да им се људи диве и као Боговима клањају упркос Богу небесноме. Што рекоше, да се не би расејали по земљи то значи да су хтели уредити свој живот само по својој вољи и по своме плану без обзира на Божју вољу и Божји промисао. Речју: све у славу своју и све упркос Богу.

Ако би вам се хтело да знате какви су морали изгледа ти они потомци праведнога Ноја, који тако брзо посташе богозаборавни и самохвалисави, окрените се од Истока ка Западу и погледајте на савремену Вавилонску кулу недалеко од вас. У погледу побуде и намера за зидање, сличност иде до истоветности. Исте побуде и исте намере, и онда и данас при зидању и при стројењу оне азијске Вавилонске куле. Одметништво од Бога узрок је болести и оних старих зидара и ових нових. Побуде су у оба случаја: лична или национална слава упркос Богу и онима који ве рују у Бога, а намере су: себе учинити боговима и сав живот уредити по људском рачуну и вољи, без икаква обзира према Творцу неба и земље и без икаква испитивања Божје воље и Божјег промисла. Четири су зида ове нове Вавилонске куле: један је наука, други индустрија, треће политика и четврто саможивост. Све четворо неосвећено и неблагословено. Све насупрот Бога, против Бога и упркос Богу. Отуда су сва четири зида мрачна као ноћ без звезда и месеца. Као да неки мрачњаци живе у тој кули, којима је тама милија од светлости. Пред коју год страну станете, срета вас глупост и свађа. Из редова научника чујете такве произвољне басне о свету и о човеку, и такве међусобне свађе и препирке, да вам се жури одатле пред други зид. Јесте ли се нашли пред зидом индустрије, ту вас срета исто тако глупост и свађа, глупост у непотребној производњи и свађа око рада и награда за рад. Да вам уши заглушну. Јесте ли се нашли пред зидом политике, опет глупост и свађа; глупост, јер се сваки политичар пашти да неправдом према супротним странкама унапреди своју странку, и неправдом

према суседним народима прослави свој народ. Свак тражи своје васкрсење над туђим гробом, своју срећу на туђој недаћи. А о свађи међу политичарима и да не говоримо. О томе говоре сваки дан стотине вагона хартије, употребљене за новине и исписане самохвалисањима, лицемерством и свађама политичара. Најзад, приђете ли четвртом зиду, опет ћете наићи на исто, на глупост и свађу. Јер саможивост већ сама по себи је најмрачнија глупост и узрок бескрајних свађа међу људима и народима. Ту вам је саможивост свих врста и свих назвања: саможивост лична; саможивост групна; саможивост индустријска и политичка, и партијска и национална. Мрак без једног зрака сунчаног. Свађа без догледног краја. Отуда и сав живот у овој новој Вавилонској кули — живот без просвете, без радости, без смисла, без љубави. Просто да човек викне: бежите од ове земље коју је Бог оставио и уклео!

Стару Вавилонску кулу нису зидари могли довршити. Није им дао Бог. Збркао им је језик, те нису могли друг друга разумети. Због тога су посао напустили и расејали се по свему свету а то је Бог и хтео. И тако извршила се воља Божја а не воља ограничених и помрачених људи, потомака праведнога Ноја. Зар не видите браћо, како је Бог збркао језике и зидарима нове Вавилонске куле! Ни ко никог не разуме. Свак само себе правда а друге осуђује. Свак је ратник против Христа и свога ближњега. Може ли такав град остати? Може ли таква кула досегнути до небеса? Никако. И кула се руши, и град постаје пуст. Божја се воља врши а не људска. А кад Бог запрети, дићи ће се сви народи света против ове нове Вавилонске куле; и доћи ће и разориће је до темеља. И као што се цео свет смеје читајући повест о зидању оне прве Вавилонске куле говорећи: Имадоше пример свог праоца Ноја праведнога, али не пођоше путем његовим — тако ће се сме јати будућа поколења народима наше Вавилонске куле и говориће: Имадоше Христа и Јеванђеље, и цркву, и свете људе и угоднике Божје, своје праоце, али не пођоше за њима него окретоше им леђа и пођоше по примеру безбожних зидара прве Вавилонске куле. И удари их Бог и смете. Богу нека је слава и хвала навек. Амин.

LXXVII

Отац мој, Отац ваш! говорио је Господ Христос кад је у човечјем телу ходио међу људима. Отац небесни, Отац је светлости и свакога добра. Отац Христов, отац је и свих християна, све деце Христове. Милион пута Христос је називао Оца свога Оцем и својих апостола и свих сво јих следбеника. Отуда и сви људи и сви народи, који су се крстили у име Христово, признали су вечнога Бога Оца за свога Оца, но откровењу Сина Божјег Исуса Христа и по надахнућу Духа Светога. Још је заповедио Господ: *Оцем не зовите никога на земљи, јер је у вас један отац који је на небесима* (Мат. 23, 9).

Ето тако је говорио Господ о Оцу оних који су Њега послушали и Њему последовали, о Оцу од кога је Он рођен и од кога Дух Свети исходи. На супрот томе Оцу светих постоји и отац таме и злобе, и томе оцу приволели су се сви противници Христови, сви противници светлости, сви противници љубави. Тај отац мрака и злобе и мржње јесте ђаво. Њему су се приволели били старешине жидовског народа у време Бога во плоти. Иако то они нису ни знали ни признавали, свевидећи Христос је видео и посведочио им: *Ваш је, вели, отац ђаво, и сласт оца своје га ви хоћете да чините* (Јов. 8, 44). *Јер вели опет, кад би Бог био отац ваш, ви би љубили мене, по што ја од Бога изађох и дођох* (Јов. 8, 42).

Али многи Јевреји нису примили те речи, него су били устали против Христа, и погазили га и умртвили, на своју вечну смрт. Заслепљени сатаном као и Јуда они нису ви дели Бога у Христу. Задахнути смрадним духом сатане они су Христа судили и убили. И поврх свега они су се показали гори противници Божји него ли незнабожац Пилат, јер су у јарости злобе своје изrekli ону страшну реч: *Крв Његова на нас и на децу нашу!* Тако је та невина крв постала бич који их гони као стоку кроз векове из земље у земљу, и као огањ који сагорева сва њихова слагалишта сплетки против Христа. Јер тако их учи ђаво, отац њихов. Ђаво их је научио како да устану против Сина Божјег Исуса Христа. Ђаво их је учио кроз све векове до сада како да се боре против синова Христових, против деце светлости, против следбеника Јеванђеља и живота вечнога.

У току векова они који су распели Месију Господа Исуса Сина Божјега створили су од Европе главно бојиште против Бога а за ђавола. То је данас главно бојиште Жидово и оца жидовског ђавола против Оца небесног и против Сина Његовог Јединородног, од Деве ваплоћеног и против светиње Духа Светога.

То Европа не зна, и у томе је сва очајна судба њена, сва мракна трагедија њених народа. Она пре свега не зна чија је. Онда она не зна ко јој је пријатељ а ко непријатељ. Она не зна кога да

зове Оцем а кога Сином, због чега је попљувано у њој очество и синовство, родитељство и чадство. Она ништа не зна осим оног што јој Жидови пруже као знање. Она ништа не верује осим оног што јој Жидови заповеде да верује. Она не уме ништа да цени као вредност док јој Жидови не поставе свој кантар за меру вредности. Њени најученији синови су безбожници (атеисти), по рецепту Жидова. Њени највећи научници уче да је природа главни бог, и да другог Бога изван природе нема, и Европа то прима. Њени политичари као месечари у заносу говоре о једнакости (игноранцији) свих веровања и неверовања, тј. оно што Жидови хоће и желе, јер им је потребно прво да се изједначе законски са хришћанством, да би после потисли хришћанство и учинили хришћане безверним, и стали им петом за врат. Сва модерна гесла европска саставили су Жиди, који су Христа распели: и демократију, и штрајкове, и социјализам, и атеизам, и толеранцију свих вера, и пацифизам и свеопшту револуцију и капитализам и комунизам. Све су то изуми Жидова, односно оца њихова ђавола. И то је све у намери да Христа понизе, да Христа пониште, и да на престо Христов ставе свога јеврејског месију, не знајући ни дан данас да је то сам Сатана, који је отац њихов који их је зауздао својом уздом и бичује их својим бичем.

Браћо моја, што Жидови тако чине против Бога Оца и Сина Божјег Господа Исуса Христа то није ни мало за чуђење. Јер је сам Господ Христос видовити и непогрешни, рекао да је отац њихов ђаво и да они чине сласти оца свога. Али је за чуђење, да су се Европејци, крштени и миропомазани, потпуно предали Жидовима тако да жидовском главом мисле, жидовске програме примају, жидовско христорство усвајају, жидовске лажи као истине примају, жидовска гесла као своја примају, по жидовском путу ходе и жидовским циљевима служе. То је за чуђење у наше време, и ништа више у свету. Све друго је мање важно или неважно. Али је најважније како је хришћанска Европа постала слушкиња Жидова и како је отпала од Оца светлости и признала ђавола за свога Оца у свима мислима и жељама и делима својим. О томе треба да ми слите, браћо Срби, и у вези с тим да исправљате пут свој пре својих мисли, жеља и дела. Да се не нађете као синови сатански! Нека вам је Христос у помоћи. Амин.

LXXVIII

МОЛИТВА СВЕЦИМА БОЖЈИМ

Господе Исусе Христe, Сине Божји, помилуј нас грешне Србе.

Пресвјатаја Богородице, спаси нас.

Свјати архангеле Мијаиле, спаси све Србе, свечаре твоје живе и умрле. Амин.

Свјати Јоване Крститељу, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјатитељу оче Николаје, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати Стеване првомучениче и ђаконе, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Пресвјатаја Богородице, мила мати, спаси све Србе свечаре твоје, живе и умрле.

Свјатитељу оче Атанасије, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Преподобни оче Антоније, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати мучениче Трифуне, спаси све Србе свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати Симеоне Богопримче, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати Сименоне Мироточиви, спаси све Србе, потомке твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати свјашченомучениче Харалампиије, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати свјашченомучениче Василије, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати великомучениче Георгије, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати апостоле и евангелисте Марко, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати равноапостолни Кирило и Методије, спасите све Србе, свечаре ваше, живе и умрле.

Амин.

Свјати царе Константине и Јелено, спасите све Србе, свечаре ваше, живе и умрле. Амин.

Свјати мучениче краље Јоване Владимире, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле.

Амин.

Свјати великомучениче Еразмо, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и уснуле. Амин.

Свјати сви Свјати спасите све Србе, свечаре ваше, жи ве и умрле. Амин.

Свјати пророче Амосе, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати пророче Јелисеје, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати мучениче књаже Лазаре, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Преподобне оче Науме, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати Јоване Крститељу, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати апостоли Петре и Павле, спасите све Србе, свечаре ваше, живе и умрле. Амин.
Свјати Врачи и бесребреници Козмо и Дамјане, спасите све Србе, свечаре ваше, живе и умрле. Амин.

Преподобне оче Сисоје, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати мученици Киријак и Јулита, спасите све Србе, свечаре ваше живе и умрле. Амин.

Свјатаја мученицо Марино, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати велики пророче Илија, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјатаја Марије Магдалино, блага Марије, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле.

Амин.

Свјати великомучениче Пантелејмоне, спаси све Србе свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Пресвјатаја Богородице, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Преподобне оче Романе, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати Симеоне Столпниче, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Преподобне оче Киријаче, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати апостоле Томо, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Преподобнаја мати Параскево, спаси све Србе, живе и умрле. Амин.

Свештенмучениче Димитрије, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјатитељу оче Арсеније, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати архангеле Михаиле, спаси Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свети Јоване Милостиви, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Свјати апостоле Филипе, спаси све Србе, свечаре твоје живе и умрле. Амин.

Свјати апостоле Андреје, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

Пресвјатаја Богородице, спаси све Србе, свечаре твоје, живе и умрле. Амин.

LXXIX

Згрчен човек не гледа у небо него у земљу. Беше тако у оно време једна жена згрчена. Осамнаест пуних година глава њена беше спојена с коленима њеним, те могаше гледати само прашину земну, и црве у прашини, и удисати прашину и сваки смрад од земље. Сажали се на њу Христос и викну јој: *Жено опроштена си од болести своје и метну на њу руке и одмах се исправи и слављаше Бога* (Лк. 13, 2).

Модерно тумачење: Од свих континената на овоме све ту Европа највише представља згрчену жену. Од како се верске старешине европске, без знања и воље народа европских одделише од праве цркве Христове, која је на Истоку, од тада се европско човечанство почело све више згрчавати и главу к земљи спуштати. Двадесети век је нај болеснији век у животу европског човечанства. Јер у том веку глава тог човечанства спустила се тако ниско да се спојила с коленима. Отуда је пред очима тога човечанства само земља, и црви земаљски, и пред носом његовим смрадови земни. Говорити му о небу, то значи говорити му о оном што оно не може да види, јер је цело биће његово згрчено тако да може својим чулима да осети само оно што је доле, што је од земље, што је ниже од човека. Под тим углом згрчене жене мора се посматрати и ценити сав живот Европе за многа минула столећа. Под тим углом светлости коју види згрчена жена гледајући у земљу, развијала се наука, уметност економија, политика и сав живот људски, приватни и друштвени, и опште човечански. Гледала се само земља, и објашњавало се све земљом. Видела се само земља, и борило се само за земљу. Чула се само земља и сва наука људска управљала се пре ма шуштању влажне земље. Осећао се само мирис труле жи земаљске, и тај мирис је, потпуно надвладао све благоухане мирисе небесне. Разум људски предао се испитивању онога што је око видело и ухо чуло и нос мирисао, тј. предао се земљи и само земљи, јер је то био разум згрче не жене. Стотине апарата изумео је ум згрчене жене да испита земљу и оно што је у земљи. И испитао је све биље и корење и црве велике и мале и најмање, и црве видљиве и невидљиве. Згрчена жена наоружала је своје очи са микроскопима и ситним наочарима да види баш сав црвињак земаљски. И све је видела, и све сазнала и небу и земљи објавила да и не постоји ништа осим црви, великих и малих, видљивих и невидљивих, мислећих и немислећих, и да је човек само један црв међу црвима и над црвима, управо један надцрв. Дотле је могла да види згрчена жена и не више. Да би више видела, морала би бити усправљена, са главом дигнутом к небу и са умом усправљеним у виши свет. А тај виши свет није црвињак него вишњи Јерусалим, свјетоносно и лучезарно војинство Господње, састављена од прекрасне јерархије небесне од серафима и херувима и начала и власти, господства и силе, и архангела и ангела, и од

безбројних и безбројних праведника и богоугодника. Сав тај вишњи Јерусалим, сав тај духовни свет изнад човека, згрчена жена не може да види. Она види само оно што је ниже од ње; никако оно што је више од ње. Због тога све што је мислила и саздала за последњих неколико векова смислила је и саздала на песку, на прашину на земљи и блату, што може да види и осети испод себе. Ко посматра у тој светлости развој европског човечанства од поделе цркве тај ће све разумети. Као што рибар из блатнаве реке мирише на блато, тако и сва култура европска, са науком њеном и философијом и уметношћу и религијом и васцелом културом – сва мирише на блато, на земљу, на прашину; што згрчена жена једино може да види, Христос је једини лекар од згрчености.

Узрок згрчености Европе јесте у гажењу закона Божијег нарочито у непоштовању родитеља својих. Ништа Бог не кажњава тако страшно као грех деце према родитељи ма својим, јер то је грех према родитељу небесном. Зато је Господ од почетка благословио оне који поштују родитеље своје, свога оца и своју мајку, као символ самога Бога, а проклео оне који се ругају оцу своме, као што је био случај са Хамом, сином Нојевим, који се наруга оцу своме Ноју. *Поштуј оца својега и матер твоју*, то је средина, срце свих заповести Божјих. Ко поштује земаљског родитеља свога, тај поштује и свог родитеља небеснога. На овој нижој школи заснива се и она виша школа. Ко не поштује оца и мајку које види, како ће поштовати Бога Оца кога не види?

Почетак све згрчености европске јесте непоштовање родитеља ни телесних ни духовних. Од тада почиње расти грба на леђима њеним као у камиле, и од тада глава њена сљубљена са коленима њеним. Зато не види ништа што је небесно и не разуми ништа што је божанско. Она види и разуми само оно што је црв и црвињак.

Пазите се, браћо, и научите поштовати родитеље своје. То је сва заповест Божија, стожер свих осталих заповести Божијих. Поштуј оца свога и матер своју да ти добро бу де и да дуго поживиш на земљи. А ми још у смислу Јеванђеља додајемо – и да наследиш царство Оца свог не бесног, коме нема краја. Амин.

LXXX

Свему има краја осим милости Божијој. То се открило у историји самовољног народа Израилског. И дубина морска даде се измерити али бол Божији за људима не може се измерити. То се показало у крвавом зноју, који је пао са чела Христовог у врту Гетсиманском.

Бог чека, и чека. Шта Бог чека? Не чека Бог једнога човека који би показао пут народима и дао им спасоносне законе владања. То Бог не чека. Јер то је већ било. Јавио се једном Месија, показао је пут и дао је закон. Другог не могу очекивати народи. Бог не чека дакле ни другог Месију, нити неког генијалног државника или војсковођу или мудраца. Све је то било, и све је то непотребно за будућност човечанства, за срећу рода човечијега.

Бог чека у наше време један народ. Не једног човека него један цео народ који би свим срцем предао се Господу и послужио Њему јединоме. Не чека Бог једног човека високог као Хималаји, да „поведе“ и „спасе“ човечанство. То нехришћани и будале чекају. Бог чека један народ који би се понизио пред њим као мравињак пред човеком, да би тај народ послужио свима другим народима службом љубави; светлошћу истине и примером чистоте.

У наше време све је у збиру, у скупу, у друштву. На роди се угледају на народе европске. Европа је изневерила Бога па је изневерила и све народе. Гнушање свих народа на земљи од Европе не да се изнети ни описати. Ни најбезумнији неће за њом драговољно поћи.

Да ли је српски народ вољан задовољити Божје чекање? Свети пророк Исаија записао је своје виђење Бога небеснога *на пријестолу високу и уздигнуту*, од кога чу глас: *кога ћу послати? и ко ће нам поћи?* Тада се сам Исаија јави и рече: *Ево мене, пошљи мене* (Ис. 6, 8).

Богу данас треба не један човек него један народ. И Бог опет ставља оно исто питање: Кога ћу послати? И ко ће нам поћи?

Имаш ли смелости ти српски народе, да се одазовеш и попут великог Исаије рекнеш: *Ево мене, пошљи мене Господе?*

Ти би могао то да учиниш, једини ти између свих народа, само ако би хтео, твоји крстати барјаци упућују те на то. Твоје крстосне војводе упућују те на то. Твоја гол готска прошлост упућује те на то. Све дубине твога страдања и све висине твојих визија гоне те на ту мисију. Сви твоји свец и хероји, необични и изузетни од свих других, благосиљају те на тај пут. Твоја бојна поља и твоје мили оне жртава у младићима и деци дају ти надахнуће за тај задатак. Смеш ли се дакле осмелити ти, најсмелији од свих народа, да се јавиш и рекнеш Господу: *Ево мене пошљи мене?*

Благо теби ако се охрабриш то рећи и тога се прихватити. То би таман било у духу твоје целе прошлости која је сва у знаку Христа и слободе. А то народима земаљским и треба као хлеб, вода и ваздух. Тежак је то посао рећи ћеш? Но зар има неки народ међу народима Јафетовским који је више од тебе опробан у тешкоћама?

Та мисија је за велики народ а не за малени, рећи ћеш? Не говори тако. Јер су баш велики народи и покварили све, замрсили све, отпали од Христа и оскорбили све остале народе на свету. Не могу они као ослабљени по служити примером здравља никоме. Нама је више него икоме потребан пример здравља и дух правог живота и светлост вечне истине. Јер су пука слутња, без здравља, без правог живота, без светлости, без истине, без визије неба и без љубави. А у свему осталоме и богати. Но све њихово богатство је (нечитак текст).

Али и ми смо нагрижени од исте болести; како ћемо, дакле, показати пример здравља и духовне једрине? На то вам се може лако одговорити: заиста нагрижени сте и ви Срби; али оно што је код њих болест плућа и срца и мозга, то је код вас болест коже. Вратите се својим духовним бањама и бићете излечени. Једна ти је бања и најсветија Хиландар, друга Студеница, па Жича, па Сопоћани и Грачаница, па Дечани и свети Наум и тако редом, десетина за десетином и стотине за стотином. А прости хришћански народ, сељачки и раднички, жива ти је духовна бања, од које тешко се може наћи боља. Па твоја Светосавска народна црква. Окупај се три пут, па ћеш бити здрав: прво у својој херојској и мученичкој историји, од које ти стоје још усправно као сведочанство задужбине твојих великих ђедова и прађедова; друго у своме простом али храбрине и побожном народу, и треће у твојој чудесној народној Цркви. И бићеш сасвим здрав. Тада можеш са страхом и трепетом поклонити се свевишњем Господу Богу и са рабским смирењем рећи: Ево мене, Господе, пошаљи мене! Нека би те подржали у мудрости, сили и слози Пресвета Богородица и твоје Крсне славе. Амин.

LXXXI

Не бојте се, ја победих свијет! Рекао је Господ Исус Христос, Победилац Сатане, греха и смрти. Тако је рекао Он својим апостолима, љубећим. И још им је по васкрсу рекао: *И ево ја сам с вама до скончанија времена.*

Запамтите, браћо, ове две речи Христове: Ја победих и ја сам са вама до краја. У историји свих народа и племена на земљи не памти се да се икад ико усудио рећи такве речи. Јер су те речи не као обичне речи него као стожери око којих се окреће живот целог човечанства.

Ја победих, ја сам с вама! Чујте ову реч, Срби и понављајте је сваки дан себи и деци својој, и урежите их у срца своја, и испишите их на домовима својим. Гле све жеље ваше, најбоље, најузвишеније и најтрајније, садрже се у тим речима. Јер кога би ви волели више него онога ко је победио смрт сатану и грех? И кога би ви желели да буде с вама нераздвојно у овоме веку, и у смрти и по сле смрти него Њега, баш Њега, Победиоца свих зала, свих страха и свих немоћи?

Бити хришћанин значи примити к срцу ове две речи Спаса Христа и према њима се управљати. Бити хришћанин значи бити победилац свих зала кроз Христа Победи оца. И најзад, бити хришћанин значи, знати и осећати присуство живог и победоноснога Христа сваки дан и сваки час. То значи бити хришћанин. Ја победих; ја сам с вама!

Ако је Христос победилац с нама, Он је с нама и у весељу и у муци да не клонемо и не предамо се печали и очајању, како је мудри српски народ и рекао: у добру се не понеси а у злу се не поништи. Јер је Христос Победилац наш домаћин на сваком весељу и наш војвода на свакој муци. Да нас не победе ни страсти ни људи. Да будемо војници непобедивог војводе, слични Њему у светлости и правди и чистоћи и смерности и љубави. У томе је смисао живота хришћанскога.

Ово је могао знати и старозаветни избрани народ Божји, а још више новозаветни крштени народ. Али као што Јевреји изневерише Јехову, Господа Сведржитеља и одоше за паганским идолима, врачаријама и гатаријама, тако и многи крштени народи изневерише Христа Бога ваплоћеног и од Дјеве рођенога, и одоше за сенкама и ништаријама и аветима и фантазијама.

Треба дакле изнова почети са народом који ће слушати Бога. Да ли су Срби тај народ? Сва њихова прошлост објављује то и потврђује то. Заиста после свога првога распећа српски народ доживљује час васкрсење час опет распеће и опет распеће и распеће. Зашто? Зато што кад га Бог васкрсне не живи као син него као роб; не влада се као хришћанин него као паганин; не понаша се као син светлости него као синови таме.

Ковач понекад одбаци од прве гвожђе које му се не покаже подесно. Узима пак неко гвожђе и два пут и три пут у рад, баца у огањ и поново кује, да би од њега исковао нешто добро. Срби не

спадају у ону прву врсту него у ову другу. Није их Бог одбацио после првог жарења него их је бацао у ватру много пута да би од њега исковао не што корисно и славно.

Шта чекате Срби? Хоћете ли да будете бачени у старо зарђало гвожђе као што су многи народи већ бачени или ћете се једном од огња страдања осветити и засијати као народ Бога живог? Хтели оно или ово Бог ће учинити од вас оно што Он хоће по жељи великих христољубивих предака ваших. То јест, бацаће вас у пећ огњену и у по топ и под туђински мач, и у тунел мрака и невиђења и у бездане безбоштва и злочина, докле год се не осветите и не повратите к Богу и к себи. Зар се не стидите, и зар сте баш сасвим изгубили стид? Пет стотина година Бог вас је бацао у огањ и стављао на свој наковањ, да би вар нице из тебе излетале по целом свету, и на крају крајева, чим ти је Господ дао ослобођење, што си ти појмио као одуларење, ти си се показао као сирово гвожђе а не као челик. Да ли се стидиш? Да је Бог пола хиљаде година дресирао дивље звери, зар се не би показали бољи од тебе?

Зато ти говоримо: Покај се, освети се, отрезни се, сузи се, стесни се, напрегни се, поклони се, окади се, освети се, запечали се, — да би био народ Божији и да би ти Бог био родитељ и путеводитељ. Амин.

LXXXII

МОЛИТВА

Царице мати Цара Христа, који се кроз тебе јави да нас учини царским синовима и кћерима, теби уносимо хвалу за премнога добра и за покров и заштиту од видљивих и невидљивих непријатеља наших од памтивека до часа овога.

Блага мати Господња, узнеси молитве и молбе наше Његовом вечном и бесмртном величанству, Богу и Цару Христу, кога си ти родила и на својим девичким грудима одхранила. Страх од Њега као праведног Судије, ослабио нам је све снаге, те не смемо Њему да говоримо и молитве му уносимо. Погазисмо Његов закон љубави, презре смо Његову крваву муку за вас, одлутасмо у земљу туђу где се људи не разликују од свиња или храна људска од свињске; увредисмо Га, огорчисмо Га, па се бојимо и од Њега скривамо као Адам кад згреши у Рају. Но сада ви димо, како смо безумно мислили и безумно ходили. Али као што кривац не сме да моли судију него тражи сродни ке судијине и њих моли да они посредују код судије, тако и ми ево као кривци и то превелики, и као грешници и то црни; и као незаконници и то разуздани, и као безумници и то невиђени, не смемо пред Њега праведнога Судију, него ево преда те, блага Мати праведнога Судије Христа. А ти му изнеси покајање наше и молитве наше да би те и ми прославили, као и оци наши српски, који се теби молише и од тебе радост примише, и то посведочише и потврдише као печатима многим храмовима које у твоју част подигоше.

Молимо ти се, Царице Мати Цара Христа, изнеси пред Сина твога и Бога и Спаса нашег овакве молитве:

Ево нас, Господе, свих Твојих грешних Срба, ево нас у духу и у истини на поклоњењу светињама Твојим.

Ево нас у светом граду Јерусалиму, где су Давид и пророци прорицали ваплоћење Твоје. Клањамо се на светом Ти Сиону и молимо Ти се, прости нас и спаси нас. Амин.

Ево нас у светом Назарету, где је пресвета мати Твоја примила благовест од великог арханђела Гаврила да ће Тебе зачети Духом Божијим и родити као Цара, чијем царству неће бити краја. И ту клањамо Ти се и молимо Те: прости нас грешне и спаси нас.

Ево нас у пештери Витлејемској, где је Давид некада затварао бесловесне овце и јагањце своје, а где си се Ти родио, Слово Божије, коме се поклонише пастири и звездари. Ту где је звезда сијала и на Тебе указивала, и где су анђели певали песму: *Слава во вишњих Богу и на земљи мир међу људима добре воље*, — ево и нас грешних Срба да Ти се поклонимо и да Те замолимо: сагрешисмо, Господе Исусе, прости нас и спаси нас.

Ево нас у стопу за Тобом, по свим градовима и селима, где си Ти ходио, Радосну вест о вечном животу говорио и чудеса творио па целивамо сваку стопу Твоју, славимо Божанство Твоје и молимо Те: прости нас грешне Србе и спаси нас!

Ево нас на светој реци Јордану где си се крстио, и на језеру где си рибаре за апостоле изабрао, и на Тавору где си се преобразио, и на Сиону где си установио на тајној вечери причешће Твојим телом и крвљу за спасење, и у Витанији где си Лазара васкрсао, и у храму Соломонову где си се злотворима противио. На свим тим местима ми Ти се клањамо и Теби молимо: прости нас, Исусе Сине Божији, прости, прости и спаси.

Ево нас на Голготи страшној где си распет био и мука ма посведочио откровење Твоје, ево нас и на гробу из кога си васкрснуо, и на Јелеону одакле си се вазнео. Свуда се кајемо за грехе наше, свуда покајнички плачемо, Теби славопој певамо и молимо Ти се: Господе, опрости, помилуј и спаси нас — Твоје грешне Србе.

Где нико нам не може опростити ако нам Ти не опростиш, јер Теби сагрешисмо. Нико нас на небу и на земљи не може спасти од зла видимог и невидимог, осим Тебе, Господе, коме се даде свака власт на небу и на земљи. Сагрешисмо, опрости, по молитви пречисте мајке Твоје приснодјеве Марије. Теби слава и славопој, и сила и власт, и господство и поклоњење од свих родова и народа, небесних и земних, у све векове и у сву вечност, са Оцем и Духом Светим. Амин.